

Latv. Red.

LĀTVJU IZCILUS DARBINIEKI

ĀDOLFS ALUNĀNS

Prof. Allmann

34 Tēvintābs, Kārļa
LATVJU IZCILIE DARBINIEKI № 6

L/7
115
Kārlis Lejnīeks

Latv. Nod.

ĀDOLFS
ALUNĀNS

Latviešu teātra tēva
dzīve un darbi

Monografija

Ilustrēta

A. Raņķa izdevniecība

Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 27.

1453

0309056488/

L. V. E.
In 352073

2 lp.

Parb. 64

Akc. Sab. „Izdevējs” spiestuve,
Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 83-85

I e v a d s.

Alunānu cilts kronika.

Vidzemē atkal kaŗš... Vēl nav pagājis simts gadu, kopš zviedri iekaroja Vidzemi, tagad Krievijas cars Pēteris, sabiedrojies ar poļiem un sakšiem, uzsācis kaŗu ar zviedriem, un Vidzemi atkal pārstaigā zviedru un krievu kaŗapulki. Un kur tie gājuši pāri, tur pa veseliem novadiem pat gaili vairs nedzird dziedam.

K a l s n a v a s novads arvienu ir gadījies pa ceļam sīpojošiem kaŗa pulkiem. Pēc zviedru-poļu kaŗa tur varēja saskaitīt vairs tikai 16 mājas, kur kāds cilvēks bija palicis dzīvs un rušināja atkal savu zemi. Vēl lielāku postu šis novads piedzīvoja 1706. gada sākumā, kad krievu ģenerāļa Bauera armija, dodamās no Kurzemes palīgā Tērbatas garnizonam, nodedzināja visas muižas un zemnieku ēkas. Citreiz lepņajā un bagātajā Tīzenhauzenu muižā nez' kā bija atlikusies viena vienīga ēka — siernīca, kas spokaini rēgojās starp kūpošajām drupām muižas pagalmā. Kopš muižu redukcijas Kalsnava bija kļuvusi par Zviedrijas valsts īpašumu, un to turēja nomā zviedru armijas pulkvedis Lauenšteins, tāpēc arī krievi to tik nežēlīgi nopostīja; uz saudzību varēja cerēt tikai tur, kur muižu īpašnieki, sekodami nodevīgajam Patkulim, jau laikus pārgāja krievu pusē.

Arī Meža-Gribēnu mājas, kas paslēpušās nomaļākā, mežainā Kalsnavas novada stūrī, krīt par upuri dedzinātājiem un laupītājiem. Kad krievi aizvirzās tālāk uz Tērbatas pusi, postažā neatgriezās vairs neviens cilvēks. Pienāk pavasa-

ris, krāsmatas pelnu čupas sāk pārklāties ar zāli, bet Meža-Gribēnu laukos neviens nedzen vagu. Kur palicis saimnieks Anšs? Varbūt nobeidzies meža, sirgdams skuju būdā? Varbūt tas pazudis bez vēsts šķūtnieku gaitās? Varbūt krievi aizzinuši gūstā? Varbūt tas beidzis savu mūžu Alūksnē vai Tērbatā cietokšņu nostiprināšanas darbos? Paiet gadi, bet Meža-Gribēnos, kur kādreiz dzīvojuši divi pušelnieki, ardami savu zemi un pildīdami muižas klausas, tagad staigā tikai vējš, līgodams atmatas smilgas.

Ari Kalsnavas muižā vairs nav kārtīgas saimniecības. Vecais pulkvedis Lauenšteins miris, tagad izpostītājā muižā rīkojas viņa znots Mengdens. Kaņš vēl nav beidzies, nav cilvēku, ko ielikt tukšajās un nopostītajās zemnieku mājās, ko dzīt muižas klausās pie atmatu plēšanas un ēku celšanas. Tagad par saimnieku var kļūt katrs, kas vien spēj saturēt arkla balstu vai cirvi savās rokās, kaut arī tas būtu no kāda sveša novada atklīdis bēglis. Kuņš kungs pēckaņa laikos vairs var sa dzīt pēdas saviem aizbēgušajiem zemniekiem?

Un te kādu pavasari Meža-Gribēnos, Bērzaunīcas upītes krastos, dzird atkal cilvēku balsis, dzird zviedzam zirgu, maujam gotiņu. Te žagaru būdā apmetušies atkal cilvēki, gadiem ilgi sazēlušajā atmatā arkls plēš atkal brūnas vagas, lai varētu iekaisīt muižas aizdoto pusmaišeli miežu.

Tas ir gadus četrdesmit piecus vecais Tom s ar savu sievu Kaču, kas Meža-Gribēnos grib uz sākt jaunu dzīvi. Vairāk palīgu viņiem nav kā gadus desmit vecais dēlēns Martiņš. Tikai pēc vairākiem gadiem te muiža ieliek vēl otru pušelnieku Indu.

Dievs to zina, kur šim Tomam kādreiz bijis šūpulis kārts, no kurienes viņš kaņa gados ieradies Meža-Gribēnu atmatā. Bet viņa dzimtai bija lemta mierīgāka dzīve šinīs mājās. Kaņi, kas norisinājās nākamajos gadsimtos, vairs neskāra šīs Kalsnavas mežinieku mājas. Nozuda meži, tūrumi

5
paplētās, bet Toma pēcnācējs vēl šo baltu dienu dzīvo savā vecvecajā mītnē. Tikai mājas mainījušas savu vārdu: tagad tās saucas vienkārši par Gribēniem.

Meža-Gribēnu Toms mira, pārsniedzis septiņdesmit gadu vecumu, viņš pieredzēja jau krievu laikus Vidzemē. Drīz pēc Toma nāves, 1737. gadā ķeizariene Anna atdāvināja visu plašo Kalsnavas novadu vienam no saviem favorītiem, feldmaršalam Lasijam, pēc dzimuma īram, kad tas patlaban bija guvis pirmās uzvāras karā ar turkiem. Bet neba šis vecais karavīrs bija kāds muižturis: Kalsnava, kļuvusi par privātīpašumu, gāja no rokas rokā, un zemniekiem nācās pieredzēt arvienu grūtākas dienas. Katrs jaunais īpašnieks vēlējās redzēt pilnākus šķūņus un apcirkņus, un stāsta spieķis nežēlīgi kapāja kļaušinieku muguras. Vecie ļaudis nopūzdamiem runāja par «labajiem zviedru laikiem», kad kungi esot bijuši žēlīgāki un klausas vieglākas.

Toma vietā Meža-Gribēnos par pušelnieku palika viņa dēls Mārtiņš, kas mira 1749. gadā, tēva vecumu nesasniedzis. Pārmērīgi grūtie darbi Meža-Gribēnu atmatā un muižas klausās laikam jau bērnu dienās bija aizlauzuši viņa veselību. Viņa sieva Ģerta pa otram lāgam apprecējās ar Gribaču Anšu, taču Mārtiņa vecāko dēlu Indriķi, kas tēvam mirstot bija vēl tikai pusaudža gadus, muiža vēlāk atstāja par saimnieku Meža-Gribēnu pusmājā. Indriķa laikā Kalsnava atkal vairākkārt mainīja kungus. 1765. gadā Jaunkalsnavu līdz ar vairākām zemnieku mājām atdalīja no vecās Kalsnavas muižas un pagasta, un Meža-Gribēni arī piekrita Jaunkalsnavai. Zemniekiem nu nekad vairs nebija jāsūta zirdzinieki un kājnieki klausās uz lielo muižu, bet uz tuvāko Jaunkalsnavu. Katrīnas II valdīšanas laika beigās, kad pat līdz attālākajiem Vidzemes novadiem atklīda lielās franču revolūcijas atbalsis, kad šur un tur iesākās zemnieku nemieri un kad viņpus Daugavas, Kur-

zemē, zemnieku sacelšanās bija tik plaša, ka muižnieki sauca palīgā krievu kaņaspēku un labprātīgi atdeva savu valsti Katrīnai II, Jaunkalsnavu 1794. gadā no agrākā īpašnieka Rennenkampa atpirka krievu armijas atvaļināts majors fon Kālens. Meža-Gribēnu Indriķis tad bija jau sešdesmit gadu vecs sirmgalvis un zem jaunā dzimtkunga sadzīvoja tikai nedaudzus gadus; viņš mira, tikko pārkāpis jaunā gadsimta sliekšni.

Indriķa sieva Annuža bija bērzauniete, dažus gadus vecāka par viņu. Astoņus bērnus viņa laida pasaulē, bet tikai trīs no tiem uzauga, visus citus Meža-Gribēnu pušelnieki jau bērnībā aizvadīja uz kapu kalnu. Indriķa vietā par saimnieku palika vecākais dēls Jānis, kas mira Napoleona kara laikā, 1813. gadā, piecdesmit gadu vecumā. Pēc 1804. gada reformas, kad zemnieku pārstāvji jau varēja nosēsties pie tiesas galda, Meža-Gribēnu Jānis bija tiesasvīrs savā pagastā.

Indriķa jaunākais dēls Anšs apprecēja Bērzaunes Melnstredeles Madi un sākumā dzīvoja par kalpu turpat Meža-Gribēnos pie vecākā brāļa. Bet ap 1800. gadu muiža ielika viņu par saimnieku Alunēnos. Šis Jaunkalsnavas mājas bija galīgi paputējušas. Tur arī agrāk bija dzīvojuši divi pušelnieki. Viens no tiem bija miris, tā dēls un brālis aizbēdzis, jo muižas klaušu jūgs laikam tiem bijis pārāk grūts. Ari otrs pušelnieks nav varējis muižu apmierināt, tas pārcelts uz citām mājām. Tā nu Meža-Gribēnu Anšs turpmāk saimnieko Alunēnos viens pats, un sākumā viņam nolaištajās mājās nevarēja klāties daudz labāk, kā viņa sentēvam Tomam, kad tas priekš simts gadiem apmetās Meža-Gribēnu atmatā. Bet viņam ir liela izturība un uzņēmība, un viņš tomēr paliek un dzīvo tur, kur viņa priekšgājēji, abi Alunēnu pušelnieki, nebija spējuši dzīvot. Tas ir vīrs, kas prot strādāt nevien savā tīrumā un muižas rijās, bet drīz vien iegūst cieņu arī savā pagastā, un vēlāk mēs redzam Alunēnu Anšu pagasta tiesas

priekšsēdētāja amatā. Viņš mirst 1825. gadā, sešdesmit gadu vecumā, pieredzējis jau zemnieku brīvlaišanu.

Alunēnu saimniekam Anšam ir pieci bērni: divi dēli un trīs meitas. Abi dēli un viena meita atnāk jau līdzi no Meža-Gribēniem. vecākais dēls Jānis paliek par saimnieku Alunēnos, bet jaunākais dēls *Andrievs* aiziet pasaulē. Tas ir tas vīrs, kas aiznes Alunēnu vārdu pāri Daugavai un dara to slavenu Zemgalē.

Kad ap 1830. gadu brīvlaistie zemnieki dabū uzvārdus, viena celma atvases iegūst dažādus vārdus, un tikai dokumentu senraksti tagad liecina, ka šīs atvases izaugušas no viena un tā paša Meža-Gribēnu Toma celma: Meža-Gribēnu saimnieka Jāņa pēcteči dabū uzvārdus *Gribēns*, bet Alunēnu Anša pēcteči — *Zobens*. Vēlāk Alunēnu saimnieka dzimtas piederīgie sāk saukties pēc mājvārda par *Alunēniem* jeb *Alunāniem*.

Par Alunānu Anša jaunākā dēla Andrieva dzimšanu lasāms šāds ieraksts Kalsnavas baznīcas grāmatā:

1797. 14. Nov.

Mesch Gribban

Ansch u. Madde Sohn Andrews.

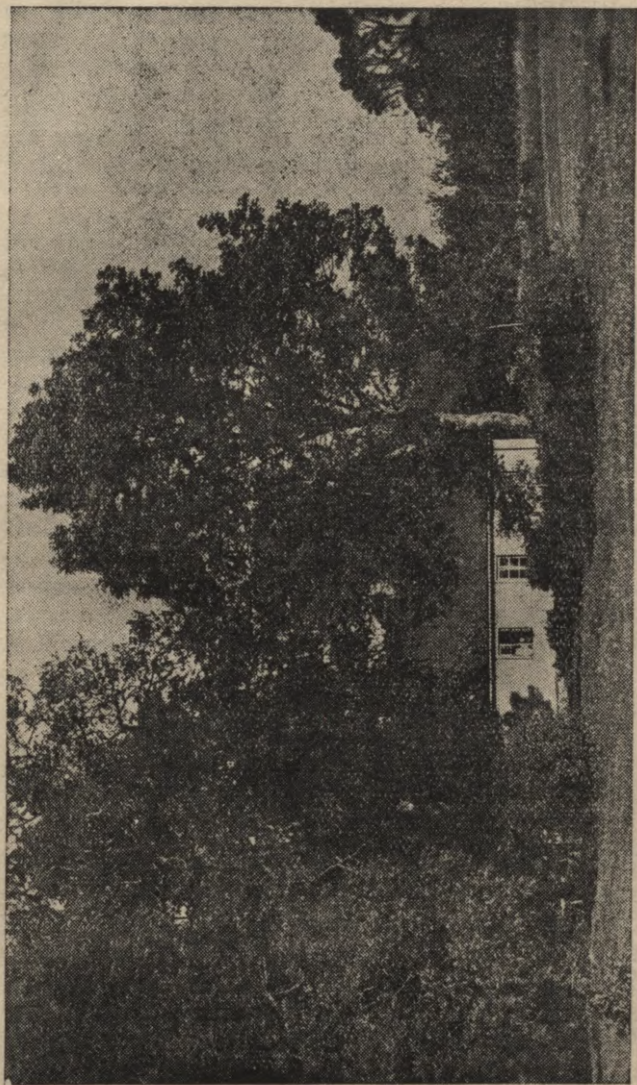
Pirms vēl galīgi bija kritušas dzimtbūšanas važas, šis Alunānu saimnieka jaunākais dēls ir jau ieguvis brīvību, atpērkoties no Jaunkalsnavas dzimtkunga. 1820. gadā viņš apprecējies ar Bērzaines baznīcas krodzinieka Sniedzes alias Brunovska meitu Edi, vēlāk pēc vācu modes sauktu par Hedvigu, kas jau bijusi brīva: bagātais sievastēvs izpircis no dzimtbūšanas nevien sevi un savus bērnus, bet arī savu znotu.

Andrievs Zobens, vēlāk Alunāns, ir bijis ļoti uzņēmīgs vīrs. Viņš aizgājis uz Kurzemi, rentējis krogus un muižas, tad kā turīgs vīrs atgriezies dzimtenē un saņēmis nomā no sava agrākā dzimtkunga Kālena Jaunkalsnavas muižu, kur viņš pats

vēl jaunības gados bija svīdis rijā kā kļaušinieks un stenējis zem stārasta spieķa. Bez tam viņš ieņēmis arī Jaunkalsnavas pagasta rakstveža amatu. Bet tad uzbruka lopu sērgas, ugunsgrēks un citas likstas, līdz pienāca bankrots. Pārdevis ūtrupē atlikušo muižas inventāru, Alunāns 1839. g. «ar baltu spieķi rokā un septiņiem audzināmiem bērniem» devās atkal pāri Daugavai. Un kā pirmo reizi, tā arī tagad Kurzemē laime viņam bija vēlīgāka nekā dzimtenē: kā krogu un muižu nomnieks viņš drīz vien atkal kļuva par bagātu vīru.

Andrievs Alunāns bija lielas ģimenes tēvs: viņam bija pieci dēli un trīs meitas. Kad viņam labi klājās, viņš rūpējās par savu dēlu izglītību, lai tie varētu kļūt vēl tālāk dzīvē uz priekšu. Lai dēliem, apmeklējot Rīgā ģimnaziju, būtu ērtāka dzīve, viņš nopirka pats savu mājiņu tagadējās Kr. Barona un Dzirnava ielas stūrī. Kad Andrieva saimnieciskie pasākumi koncentrējās Jelgavas apkaimē, daži dēli apmeklēja Jelgavas ģimnaziju. Viņš mira 1858. gadā, pārsniedzis sešdesmit gadu vecumu, daudz savā mūžā pieredzējis un piedzīvojis.

Daudz viņš dabūja pieredzēt un piedzīvot arī pats savā ģimenē. Pirmais dēls J o h a n s P ē t e r i s, saukts vienkārši par Pēteri, piedzima Augškurzemē, Saukā, 1823. gadā, Andrieva saimnieciskās rosības sākumā. Pēc paskološanās ģimnijā, viņš sākumā bija par ierēdni Jelgavā, bet tad tas sāka staigāt tēva pēdās un arī gribēja kļūt par plašāka vēriena lauksaimnieku. Ieņemdams Sessavā pagasta rakstveža vietu, viņš saņēma arī Mazsesavas kroņa muižu ilggadīgā nomā. Bet viņš bija pēc dabas filozofs un literāts: vairāk nekā praktiskā lauksaimniecība viņu interesēja žurnālistika, ar lielu sajūsmu viņš nodziļinājās Ģētes un citu klasiķu lasīšanā. Nobankrotējies un atstājis Mazsesavas muižu pirms nomas līguma noteikšanas, viņš apmetās uz dzīvi Jelgavā, kur viņu

Jaunkalsnavas Meža - Gribēnu mājas, no kurām cēlusies Alunānu ciltis.

Ceturtais dēls Gustavs Georgs Frīdrichs ir slave-
nais dzejnieks Juris Alunāns, kas Tēr-
batā studēja tautsaimniecību un pēc tam mež-
kopību Pēterburgā. Viņš miris Kauļos 1864. gadā,
trīsdesmit divu gadu vecumā. Piektais dēls
Indriķis Remperts Anšs arī apmeklēja
augstskolas, studēdams valodniecību, medicīnu,
komerciju, dabas zinības, mācījās arī lauksaim-
niecību, taču mācības nebeidza nevienā arodā;
viņš darbojās «Pēterburgas Avižu» redakcijā un
ekspedīcijā, bija arī Kr. Valdemāra tuvāks līdz-
strādnieks viņa kolonizācijas plānu realizēšanā
Novgorodas gubernā, beidzot darbojās Jelga-
vā kā grāmatu tirgotājs un izde-
vējs; starp citu, viņš laida klajā Kaudzīšu
«Mērnieku laiku» pirmo izdevumu.

Meža-Gribēnu-Alunēnu vecvecais celms, tā
tad, laidis Zemgalē daudzas un spēcīgas atvases*).
Zemgales Alunānu ciltstēvs Andrievs devis sa-
viem pēcnācējiem daudz vitāla spēka un ener-
ģijas, un pats viņš bijis īsts spēka vīrs, stingrs, no-
rūdījies dzimtbūšanas laikmeta beigu cēlienā.
Ādolfs Alunāns zīmīgi raksturo pēc atmiņām savu
vectēvu un vecmāti:

«Vecais Andrievs bija vīrs vidēja, drukna au-
guma, lielu galvu, augstu pieri un plāniem ma-
tiem. Viņa šaurās acis lūkojās visai nopietni pa-
saulē, un neatceros jebkad redzējis viņa vaigos
smaidus un jautrību: tas bija vaigs kā no marmo-
ra kalts, runājot vaibsti, likās, ne kustēt nekustē-
jās, un sacīt viņš arī taisni to vien sacīja, kas pie
lietas cieši piederēja, — uz plāpāšanu par ikdie-
nišķiem notikumiem viņš nekad neielaidās. —
Vecais Alunāns bija stingrs un noteikts katrā savā

*) Lai lasītāju neapgrūtinātu ar sīkākiem ģeneāloģi-
skiem datiem tekstā, Meža-Gribēnu-Alunānu (Zobenu)
ciltis ģeneāloģiju pasniedzam grāmatas beigās īpašā pie-
likumā.

pasākumā: bija viņš reiz kaut ko par derīgu un vajadzīgu atzinis, tad nevienam vairs nebija iespējams viņu atrunāt no kāda uzņēmuma galā izvešanas. Kas veco Andrievu labi nepazīna, tam vajadzēja domāt, ka viņš auksts, ja pat ciets cilvēks; jo tādu iespaidu viņa uzstāšanās darīja. Bet cik daiļa sirds slēpās šī krietnā vīra krūtīs, par to varēja spriest tikai tas, kas bija iepazinies ar šo vīru kā ģimenes tēvu. Vecajam Andrievam rūpēja vienīgi savu bērnu labklājība, ko viņš bez krietnas izglītības nespēja iedomāties. Varētu droši sacīt, ka katru soli, kuŗu tas cēla, viņš cēla savu bērnu labā, katra darba augļi bija nodomāti bērnu rūpīgai izaudzināšanai un izkopšanai. — Un nu vēl mana vecmāte Edviga! Kāda tā bija čakla saimniece, kāda uzticīga māte saviem bērniem! Sevišķi Juris likās tai būt vai pieaudzis pie sirds...»

Tanīs laikos turīgie un izglītotie latvieši nereti mēdza atmest savu latvietību. Tā arī par Andrievu Alunānu zināms, ka ap XIX gadsimta vidu, kad dēli vēl gājuši skolās, viņš labprāt gribējis redzēt tos izaugam par — vāciešiem. Viņa jaunākais dēls Indriķis stāsta par tēva zīmīgo izturēšanos pret dzejnieku Juri, sauktu Žoržu: «Žoržs nekad tēvam neteica un arī nerādīja, ka atkal kādu dziesmiņu no vācu valodas esot pa latviski saskandinājis, jo tēvs nebūt negribēja, ka dēls pa latviski raksta. Tikai tad tēvs un māte ļāva viņam ilgāk pa naktīm sveces dedzināt, kad Žoržs teicās, ka viņam teicamas vāciešu grāmatas esot lasāmas.»

Un taču, Andrieva dēli nevien izauga stingri savā tautiskā apziņā, bet vismaz trīs no viņiem, Pēteris, Juris un Indriķis, kļuva par aktīviem tautiskās kustības dalībniekiem, un dzejnieka Juŗa Alunāna personā tautiskās atmodas laikmeta «jaunlatvieši» ieguva vienu no saviem spilgtākajiem ideologiem.

Ari vecā Andrieva dēla dēls Ādolf s Alu-
nāns jau bērnībā šaka apzinīgi staigāt sava tē-
va Pēter a un tēvoča Juŗ a pēdās.

Tā no Jaunkalsnavas uz Zemgali atnākušā
Meŗa-Gribēnu Andrieva pēcteči kļuva par jo
ievērojamu dzimtu, kam pieder visai svarīga loma
latvieŗu inteliŗences vēsturē.

I. „Augsti dzimis“.

1848. gada rudenis.

Jelgavnieki pārdzīvo baigas dienas. Jau vairākus mēnešus Jelgavā plosās koleras epidēmija. Baznīcas jau mēnešiem stāv slēgtas. Katru nakti aizved uz kapsētu desmitiem liķu. Bet nāves baigais rēgs jau nevienam nav noslēpjams: nav gandrīz nevienas mājas, kur negulētu kāds slimnieks vai kur nebūtu jau kāds mironis apraudāts. Īsā laikā jau ap tūkstoš cilvēku guldīti kapos. Galdnieki nespēj pagatavot zārkus, kaprači nejaudā vien rakt, tiem sūta palīgā garnizona zaldātus. Ārsti rūpīgi pēta zem mikroskopa Jēkaba kanāla un Lielupes ūdens piles. Nē, Jelgavas ūdeņi nesot pie sērgas vainīgi. Kolera esot no Rīgas ievazāta, un tur to atnesuši strūgu poļi vai plostu krievi — tā raksta avīzes. Lai nu šā vai tā, bet līdz pat rudenim nāve vēl nav beigusi savu pļauju Jelgavā.

Pie pils pastiprināta sardze. Gubernātora ziņneši ikdienas auļo uz Rīgu un atpakaļ. Vai kolera padarījusi arī gubernātoru tik nervozu? Nē, ir vēl kas cits. Kā agrā pavasarī Parīzē iesākās revolūcija un izsludināja Franciju atkal par republiku, tā nav miera vairs visā Eiropā. Berlīnē barikādes, Vīnē barikādes, Polijā atkal dumpis... Vecais Pantēnijs «Latviešu Avīzēs» par to neraksta neviena vārda, bet «Mitausche Zeitung» ik nedēļas sniedz plašus ziņojumus par visu, kas notiek aiz robežas. Un neba gubernātoru vien šīs ziņas nervozē. Ari Jelgavas mierīgie pilsoņi, tirgoņi un amatnieki bailīgi sačukstas.

— Diez', kas vēl būs? Ka nesākas pie mums ar'?

— Ej nu! Mēs taču tagad dzīvojam Krievijā. Un caram Nikolajam ir stingra roka!

— Bet kā tad Polijā?..

— Nu, mēs neesam nekādi poļi!

— Jā, bet kā tad toreiz, lielās franču revolūcijas laikā, jelgavnieki ar' darīja to pašu, ko parīzieši — gāja sturmēt pili? Un toreiz tie sturmētāji tādi pat amatnieki vien bijuši kā mēs. Diez', vai tā konstitūcija, ko tur Vāczemē tagad prasa, patiesi nav laba lieta? Kad lasa, ko raksta «Mitausche Zeitung», tad man liekas...

— Ko nu muldi! Apskaties labāk, vai gar tavu māju renstele labi nokalķota. Ka tev pristavs neuzliek labu konstitūciju! Zini, kāda tagad stingriba!

Stingro pristavu pieminot, cītīgais «Mitausche Zeitung» lasītājs apraujas un bailīgiem soļiem aizšļūc uz māju.

Ari Jelgavas pulksteņmeistars Felcke, kuņa vārdu pazīst visā Kurzemē, nemierīgiem soļiem staigā no viena kakta otrā pa savu namu Svētes ielā. Briesmīgā sērga viņa namu gan vēl nav piemeklējusi. Viņš arī nedomā, ka Berlīnes un Vīnes notikumi varētu atbalsoties Jelgavā. Viņš ir ap-runājies ar rātskungiem, arī tie netic, ka te varētu kas sākties. Nav jau vairs glēvā hercoga Pēterā laiki. Krievi ir brutāli, bet stipri valdnieki.

Un taču, pulksteņmeistara sirds ir pazaudējusi mierīgu pulksteņa takti. Augšistabā guļ viņa meita Otilija Luīze, tā šodien vairs nav piecēlusies no gultas. Viņa gaida savu pirmdzimto. Tam nu koleras laikā jānāk pasaulē. Šausmas! Kaut tas labāk būtu noticis turpat Sesavā!

Bet viņš jau pats tā bija vēlējies. Znotam Pēterim Alunānam, Sesavas pagasta rakstvedim un Mazsesavas muižas nomniekam, jau vasarā bija uzbrukusi liela nelaime: krusa bija nokapājusi tīrumus. Lai meita šādā reizē neskumdinātos, lū-

kojoties nopostītajos laukos, viņš pats to bija aicinājis uz Jelgavu, lai te domātu vienīgi par savu gaidāmo. Bet nu iznāca vēl ļaunāk. Visapkārt mirēji un liķi — kaņ nu tagad šūpuli...

Bet tur nekas vairs nebija grozāms.

Pievakarē no augšas skanēja jau apspiesti vaidi. Pulksteņmeistars lejā staigāja vēl nervozākiem soļiem, nepārtraukti sūkdams gaŗo pīpi. Znotam bija aizsūtīta ziņa, tam kaut kuŗu brīdi vajadzēja ierasties. Pulksteņmeistara kundze ar bērnu saņēmēju vairs neatgāja no vājnieces gultas.

29. septembrī vēl gaisma nebija svīdusi, kad jaunais pilsonis, skaļi ieraudādamijs, paziņoja savu ierašanos pasaulē.

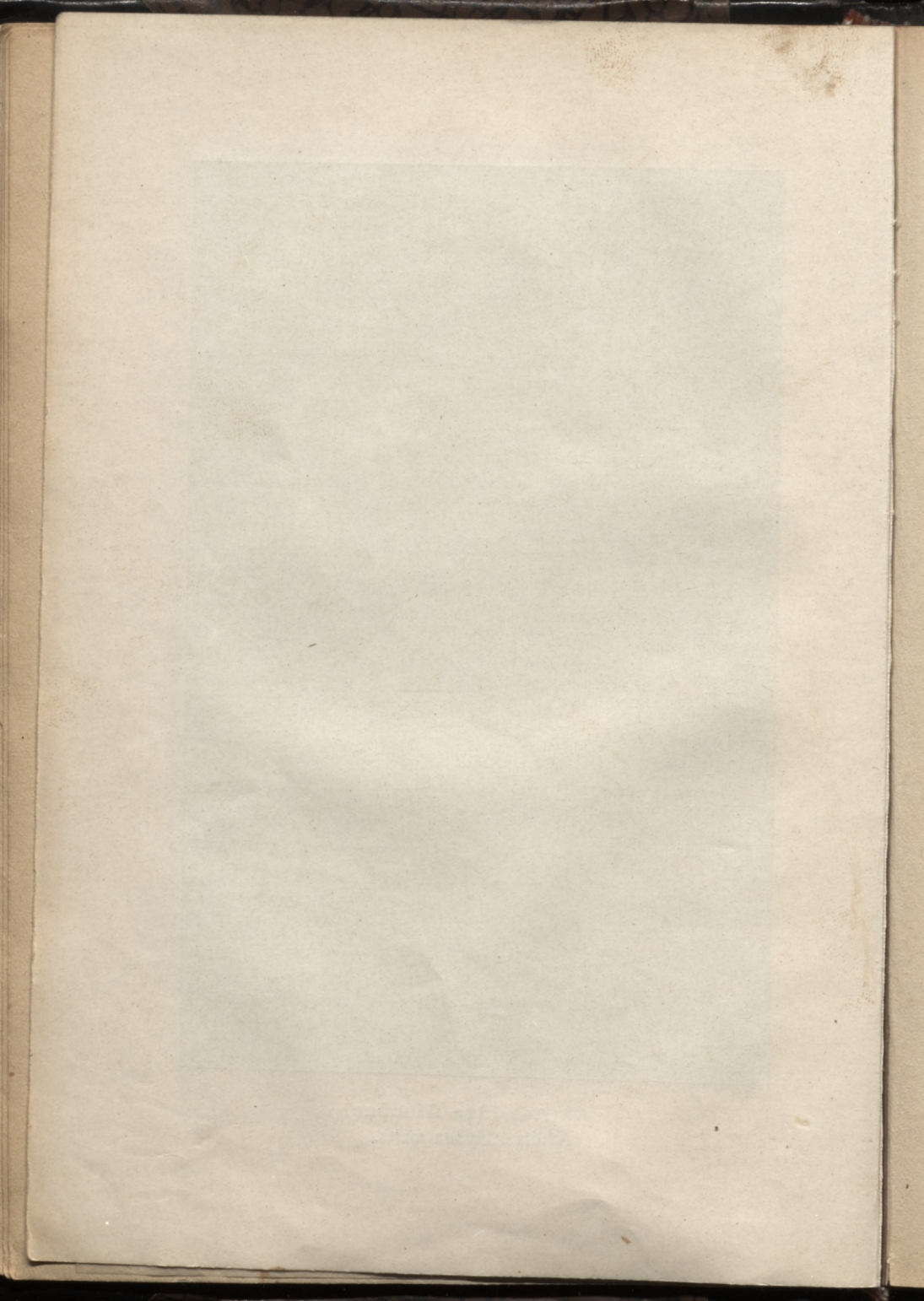

Bij. rātskunga Felckes nams Jelgavā, Svētes (tagad Bisenieka) ielā, kur piedzimis Ādolfs Alunāns.

— Skat', cik agri kājās! — pulksteņmeistars noteica, ar laimīgu vectēva smaidu sejā, vēlēdams laimi savam znotam. — Laikam gribēs būt lielu darbu darītājs.

Aktrise Elza Alunāne
Ādolfā Alunāna meita.

— Kaut ar' tā būtu! — Alunāns atteica. Ari viņš bija laimīgs, jo vairāk tāpēc, ka pirmdzimtais bija dēls.

Pagāja dažas nedēļas. Koleras sērga bija mītējusies līdz ar rudens salnām. Baznīcās atkal atjaunoja dievkalpojumus. Bet Felcke negribēja, ka mazdēlu kristītu baznīcā. Labāk tepat mājās, kā jau daždien smalkāko ļaužu bērņus kristī, un būs ari drošāk: kas zin', ka baznīcā nedabū kādu nelaimi.

Alunāns ar sievastēvu jau bija vienojies par to, kādi vārdi dēlam dodami: Pēteris lai būtu no tēva, Jūlijs — no sievastēva, piedevām vēl Ādolfs. Divi pirmie vārdi tāpat goda pēc, trešais būs tas ikdienā lietājamais.

— Bet nu sakait, jaunais papā! — Trijādības draudzes mācītājs pēc kristības ceremonijas uzrunā Alunānu: — kā tad nu būs? Jūs paši, cik zinū, esat no latviešiem cēlušies. Bet jūsu dēls taču nebūs latvietis?

— Mans dēls jau vēl nerunā ne latviski, ne vāciski, — Alunāns atjoko. — Kad sāks runāt, tad redzēsim, vai būs latvietis, vai vācietis!

— Nu, es domāju, tad tas puisis ari sapratīs, ka viņš nav vis tik zema dzimuma, lai būtu latvietis! — mācītājs noteic, mazliet sapīcis par Alunāna atbildi.

*

Ādolfam Alunānam bija jau sešdesmit gadu, kad kāds cilvēks, gribēdams viņu nonicināt, piesūtīja viņam rupju lamu vēstuli, kuņā nosauca «latviešu teātra tēvu» par — «zemi dzimušu».

Ādolfs Alunāns viņam atbildēja savā Zobgaļa kalendārā:

«Esmu dzimis Jelgavā, Svētes ielā, sava vec-tēva nama jumta istabiņā, — tā tad, katrā ziņā esmu augsti dzimis».

Bet to teica — latvietis, «latviešu teātra tēvs.»

II. Teātra rēgi.

Jelgavas dārzos ceriņi ir pilnos ziedos, kad Pēterā Alunāna lepnais muižturā pajūgs izgriezās no rātskunga Felckes nama pagalma un aizripo pa Svētes ielas bruģi. Tēvs ved uz mājām savu dēlenu Ādolfu, kas mācās Jelgavas ģimnazijā un skolas laikā dzīvo pie sievastēva Felckes. Tagad sākas «suņu dienas», lai nu puika padzīvojas atkal pa Sesavu.

Tēvs šoreiz ir mazrunīgs. Vecais Felcke jau bija ieminējies, ka Ādolfam pavāji gājis ar dažām mācībām. Skolotāji brīnoties: esot gudrs un apdāvināts zēns, bet vecajās valodās nesekmīgs. Jelgava jau aiz muguras, rati, vieglā putekļu mākonī tīdamies, līgojas uz Bauskas ceļa, kad tēvs beidzot ierunājas:

— Nu saki, kā tev ar latīņu valodu?

— Slikti...

— Un ar grieķu?

— Tāpat...

— Ak tu tāds! — tēvs nosaka. — Kā tad man bija viegla galva uz valodām? Es vēl tagad varu noskaidrot no galvas kaut kurū vietu no «De bellum gallicum». Un tēvocis Žoržs vēl lielāks valodnieks! Nu, tad jau tev pa vasaru būs jāpamācās, nevarēsi tik daudz apkārt bizot.

Ādolfs zina, ko nozīmē šie tēva vārdi. Tēvocis Žoržs, Tērbatas students, kas droši vien arī šovasar apciemos sesavniekus, mocīs atkal viņu ar latīņu un grieķu vokābuliem. Būs atkal tāpat kā pagājušajā vasarā. Ādolfs saviebjas, atcerēdamies bargo tēvoci. Viņi abi gulēja muižas dzīvojamās ēkas bēniņos. Ja zēns pa dienu bija slaidījies apkārt, izvairīdamies no tēvoča, tad

naktī nekur vairs nevarēja izbēgt. Tēvocis bieži vien naktīs vārtījās gultā bez miega. Ja nu viņš pamanīja, ka arī Ādolfs ir nomodā, tad tūdaļ sākas eksāminēšana grieķu valodā. Vienīgais glābiņš tad bija — nelikties dzirdot tēvoča jautājumus, izlikties par aizmigušu un kņakt. Bet tad otrā dienā tēvocis jo uzmanīgi turēja viņu acīs, un kad viņš mēģināja laisties lapās, bargais Žoržs dzinās viņam pakal. Tā viņš reiz, zēnam pakal skriedams, krūmos pazaudēja brilles, un viņa tuvredzīgās acis vairs nevarēja vainīgo saskatīt. Beidzot pašam bēglim bija jāiet palīgā uzmeklēt gudrā studenta brilles. Un kad nu brilles bija atrastas, viņš saņēma zēnu cieši aiz piedurknes un vilka sev līdzī uz mājām. Aizkūpinājis cigāru, Žoržs paņēma vācu bibli, uzšķīra kādu vietu un lika Ādolfam tulkot to latviski. Tas gāja viegli. Bet kad pēc tam tā pati vieta bija jātulko grieķiski un latīniski, tad Ādolfam lija sviedri. Tēvoča bardzība bija ļoti dīvaina: viņš nebārās, tikai uzlūkoja nemākuli tik zobgalīgiem smaidiem, ka tam vajadzēja aiz kauna vai zemē ielīst.

Bet bija arī tādas reizes, kad tēvocis Žoržs bija ļoti mīļš un draudzīgs. Pats kaut ko rakstīdams, viņš pēkšņi sāka Ādolfam stāstīt, ka latviešu valoda vēl neizkopta, ka viņš gudrojot jaunus vārdus zinātnisku jēdzienu apzīmējumiem. Bet nevienam izglītotam latvietim neesot no savas valodas jākaunas. Viņš pats ar savām latviski tulkotām dziesmiņām gribot pierādīt, ka latviešu valoda ir Gētes un Šillera atdzejojumu cienīga. Ne nicināt, bet labot un tīrīt vajagot savu valodu.

— Un tu ar', Ādolf, nekaunies būt par latvieti. Lasi latviešu grāmatas.

— Bet cik tad latviešiem to grāmatu ir? — Ādolfs ieminējās.

— Lasi tās pašas, kādas ir. Es tev iedošu. To skaits ar katru gadu vairojas. Redzi, es jau ar' pūlējos.

Un tēvocis Žoržs iedeva Ādolfam Dinsbergu Ernsta grāmatas. Tas Dundagas skolmeistars esot labākais latviešu dzejnieks.

Tā Ādolfs dabūja izlasīt arī Dinsberga ludziņu «Skaistākais degons». Viņam bija liels brīnums: latviski rakstīta luga? Vai tad Dinsbergs patiesi domā, ka to varētu arī izrādīt? Ka latviešiem būtu savi aktieři, savs teātris?..

Tā bija zēnam jauna doma, tāda bija pamodusies pagājušajā vasarā. Teātris sen vairs nebija viņam svešs. Jelgavā vecais rātskungs Felcke bieži vien ņēma viņu līdzī uz teātra izrādēm. Bēdīgs gan bija tas Jelgavas teātris, ir aktieŗu spēle, ir pati ēka pat provinciālos un pieticīgos jelgavniekus lāgā neapmierināja, bet zēnam tur atvērās brīnumpasaule. Vecā teātra ēka pie zivju tirgus drīzāk atgādināja šķūni, ne mākslas templi: pelēkās baļķu sienas no ārpuses izburbējušas, iekšā izmīta čīkstoša grīda. Tik vien tur bija tās greznības kā trīs ložu rindas ar sarkanu drēbi apvilkām margām un tādi pat soli parketā. Bet kad lēnie un svinīgie Jelgavas tirgoņi, amatnieki un nēdaudzie «literāti» ar savām madām tur sasēdās un gar rampu aizdedzināja sveces, tad sākās brīnums: plīvojošo sveču dzeltenajā gaismā sākās kaut kas, kas pacēlās pāri Jelgavas vienmuļīgajai ikdienai. Vai tur rādīja pliekānu komēdiju, vai sarkanu melodrāmu — tomēr tā bija spilgtāka, interesantāka dzīve. Nē, ne jau dzīve, bet savādi vilinoši dzīves rēģi parādījās no krēslainajiem skatuves kaktiem. Un kad nolaidās priekškaris un starpbrīdī teātra sulainis nāca ar šķērēm nokniebt sveču daktis, tad Ādolfs jutās nepatīkami traucēts: viņam gribējās turpināt dzīvot līdzī tiem rēģiem, kas nupat vēl kustējās pa čīkstošajiem skatuves dēļiem. Kaut drikstētu reiz pavērt šīs apdriskātām tapētēm aplipinātās durvis, kas veda no zāles uz skatuvi! Kaut pats tur būtu varējis kustēties līdzī tiem rēģiem!...

Dažreiz, kad Jelgavā viesojās slavenā Rīgas

vācu teātra trupa, daži Rīgas aktieři ciemojās arī rātskunga Felckes namā. Nu tie rēģi bija atkal kā cilvēki, kas tāpat dzēra alu vai punšu un smēķēja cigārus kā Jelgavas cienīgi pilsoņi. Bet lūk, uz skatuves tie dzīvoja citādu dzīvi, kādas nebija Jelgavā. Un Ādolfs, kaktā bailīgi iespiedies, pa gabalu vēroja šos savādos cilvēkus, kas prot pārvērsties visvisādos veidos, kas var te jautri un zobgalīgi triekt un smiet, te atkal dziļās skumjās spiest roku pie sirds un vaimanāt...

— Es arī gribu kļūt par aktieri! — zēns reiz pēkšņi iesaucas, kad viņš ar vectēvu, no izrādes atnācis, pārrunā redzētā iespaidus.

— Vai tev prāts! — vecais rātskungs viņu apsauc. — Par aktieri būt gan nav nekāds gods.

— Bet tie taču ir jūsu draugi!

— Nu, manu zēn, man ir visādi draugi, bet neba tāpēc es gribētu līst katra drauga ādā!

Tanī reizē saruna ar to nobeidzas. Vectēvs arī nedomā vairs tālāk par šiem zēna vārdiem. Kādas niekus bērni nesarunā. Šodien pasaka kaut ko — rītu tas jau aizmirsies.

Bet Ādolfam vis neaizmirstas tā doma. Un raugi, viņš ir izgudrojis, kā pats arī mājās var rādīt kaut ko skatuves rēģiem līdzīgu. Viņš iekārpalagu durvīs, iededzina aiz tā sveces, kustina no papes gabaliem izgrieztus tēlus un pats, balsi pārvērsdams, runā improvizētus dialogus. Pagadas viens — otrs atjautīgi uztverts Jelgavas tips, un dažreiz viņš izsmidina ir vectēvu, ir vecmāti. Un kad brīvlaikā pārbrauc Sesavā, tad viņš saviem mazākajiem brāļiem un māsām ar šiem rēģiem sagādā lielus priekus.

Bet tā jau bija tikai bērnišķīga niekošanās. Pagājušajā ziemā, nereti atkal apmeklējams teātra izrādes Jelgavā, viņš ir prātojis jau par nopietnākām lietām. Šillera «Vilhelmu Telu» viņš vai visu māk no galvas. Kā būtu, ja izrādītu kādu skatu no šīs lieliskās lugas? Bet ar rēģiem aizpalaga tas nav izdarāms. To vajadzētu rādīt

tāpat kā teātrī. Vajadzīgi aktieři, lomu tēlotāji. Jelgavā ar klases biedriem to nebūtu grūti izdarīt. Bet ko vectēvs teiktu, ja viņš vestu mājās veselu ģimnazistu bandu? Nē, par to labāk nedomāt, tādu ākstišanos rātskungs savā namā vis neatļautu. Bet varbūt — «suņu dienās» Sesavā?... Tēvs ir vēlīgāks, māte jau ar' daudz nemēdz pretoties viņa iegribām...

Par šo lietu Ādolfs jau daudzkārt domājis Jelgavā. Ari tagad, pa ceļam uz māju, viņš domā par to pašu. Bet — tēvs sēž blakām ar nopietnu seju. Būs atkal jācīnās ar brillaino tēvocī Žoržu. Diez', vai no «Vilhelma Tela» varēs kas iznākt?

Bet šīs vasaras «suņu dienas» Ādolfam izrādās laimīgākas, nekā viņš bija cerējis. Tēvocis Žoržs patiesi ir atkal atbraucis no Tērbatas, un no grieķu un latīņu vokābuļu mācīšanās vaļā netiek. Ādolfs arī nebēguļo un padodas savam liktenim. Un kad tēvocis Žoržs atzīst, ka viņš uzcītīgi mācījies, tad ir pašam tiek lielāka vaļa. Un tā nu Ādolfs sāk posties uz «Vilhelma Tela» izrādi.

Kur sarīkot izrādi — par to daudz nav jādomā. Muižas garais labības šķūnis pa vasaru stāv tukšs — tur iznāk daudz lielāka «zāle» un skatuve nekā pat Jelgavas teātrī. Ari par aktieřiem Ādolfs ir domājis. Turpat kaimiņos mežkungam, baronam Fītiņhofam, bērnu vesels pūtiens, daži vecāki par viņu, daži tādi pat pusaudži kā viņš. Vēl ierodas pacīemoties ģimnazijas biedrs Aleksandrs Vēbers, tas vēl noderīgāks. Un galu galā arī jaunais muižas kalps Zaļinskijs ir lietas koks, to nav grūti iemācīt norunāt dažus teikumus vāciski.

Ādolfs pats, zināms, tēlos Vilhelmu Telu. Bet ko likt mazā Valtera lomā? Sākumā viņš gudroņemt kādu no kalpu bērniem, bet ne tiem vajadzīgās nopietnības, nedz arī tos var iedīdīt vāciski norunāt, kas sakāms. Tad viņš grib šo lomu dot savai vecākajai mātai Angēlikai. Bet Fītiņhofa lielākā meitene jūtas apvainota: viņa jau

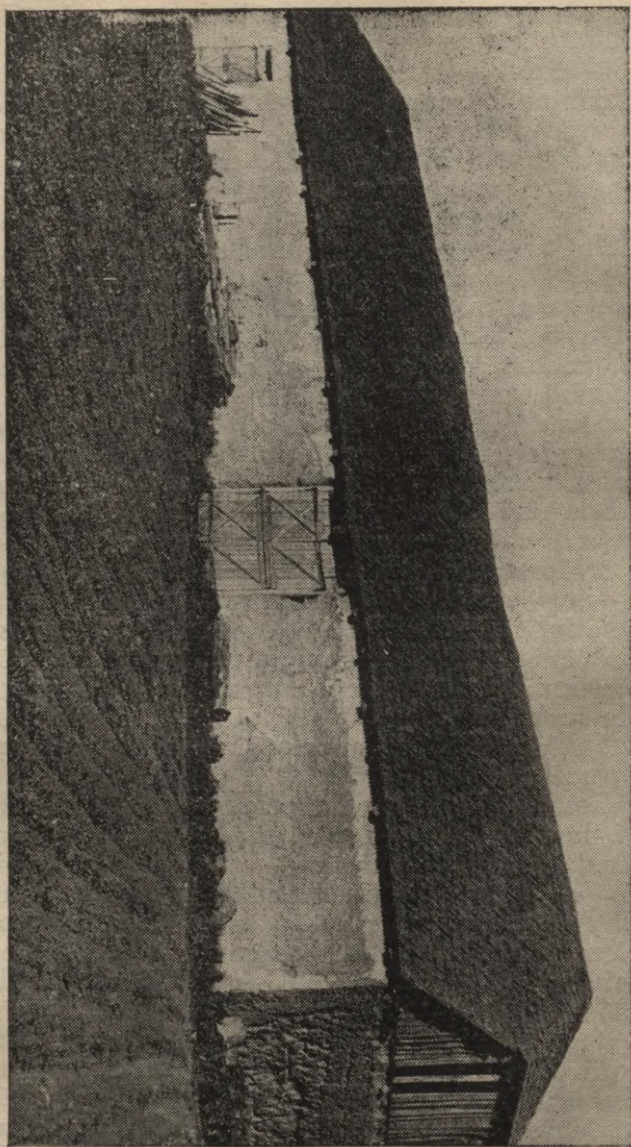
veselas trīs reizes esot redzējusi teātra izrādes Jelgavā, viņa gan labi zinot, kā jāspēlē teātris.

— Labi! — Ādolfs beidzot piekrit.

Bet nu baronesei jāuzmēģina kāda puikas bikses. Ādolfa paša bikses par gažām. Mēģina jaunāko brāļu bikses — tās citādi derētu, tikai par platām, muguras pusē tukšums paliek karājoties. Te Ādolfs aizdrāžas uz sakņu dārzu, atnes nelielu ķirbi un liek baronesei aizpildīt ar to tukšumu. Tas nu lomas tīkotājai ir tāds apvainojums, ka tā aiziet raudādama. Nu var kandidēt atkal māsa Angēlika. Bet tā, teātrī nekad nebijusi, nodomā, ka ķirbja likšana biksēs ir lomai nepieciešama rekvizīte, tāpat kā ābols, kas jātur uz galvas. Ari viņa apvainojas un dīkdama aizskrien pie mātes. Tā iejaucas režisora darbā un nosaka, ka meitenes nedrīkst ķircināt. Un tā nu beidzot Angēlika paliek Valtera lomā — bez ķirbja.

Izrāde notiek svētdienas pēcpusdienā. Publikā — visi muižas ļaudis, arī tēvs ar māti. Atnāk arī Fītiņhofu pāris un novietojas publikā ar saviem bērniem, kas palikuši bez lomām. Skatītāji sasēstas uz ragavām, ecēšām. Daži novietojas gar malu sastumtos ratos un sēž kā ložās. Ādolfs pārļaiž skatu «zālei» un nopriecājas: tāpat kā Jelgavā, nūdien!

Bet visvairāk viņam prieks par krāšņo skatuvi, kas iekārtota vienā šķūņa galā. Izdarīgais Zaļinskis sacirtis «Purvā» — tā sauc tuvējo birzīti — bērziņus, no tiem iznākušas lieliskas kulisēs. Ari muižas meitas nāca talkā, sašuvu no pagaiem priekškaru. Jā, kas gan teātris būtu bez priekškara? Aiz tā taču dzimst lielais mākslas noslēpums! Un tur nu, pazuduši publikas acīm, Ādolfa aktieri aši pārvēršas skatuves rēgos. Nevien drēbes, arī bārdas ir apgādātas. Vai Vilhelms Tels būtu kāds varonis, ja tam nebūtu kuplas bārdas? Mātei bija jādod melnā dziļu krāsa, lai nokrāsotu vairākas līnu kodaļas. Nu zēni pārvēršas

Mazsesavas šķānis, kur notikusi "Vilhelma Tela" izrāde.

bārdainos vīros, kas cenšas rūkt dobajā balsī, lai arī runa pieskaņotos bārdām. Pie šķūņa pakša mīņājas piesietais bēris, arī tam paredzēta sava loma: lai bargā soģa Geslera uznākšanu padarītu iespaidīgāku un lomu izpildītu tā, kā pats Šillers paredzējis, Ādolfs liek tam uzjāt jāšus.

Kad viss jau aiz priekškara sakārtots, ar ilksš zvanu pasludina publikai izrādes sākumu. Un tad vežas priekšgars... Bērziņiem izspraustais šķūņa gals nozīmē pļavu, kuņas vidū kārts galā karājas soģa cepure, kas visiem gaŗāmgājējiem jāšveicina. Ādolfa aktieŗi iznirst no bērziņu lapainajām kulisēm, kustas, mētājas rokām, brīžiem sajūk sakāmais, bet tad uztop atkal uz ceļa, un viss rit itin labi līdz tam brīdim, kad jāparādās soģim Gesleram. Tā loma uzticēta Ādolfa skolas biedrim Aleksandram Vēberam. Tas braši iejāj zirga mugurā pa šķūņa sāņu durvīm. Sākumā arī bēris kārtīgi izpilda savu lomu, bet kad Geslers nolēc zemē un uzsāk gaŗo dialogu ar Telu par cepuri, tad tam tāda runāšana ātri apnīkst. Viņš pamet asti gaisā un vienā lēcienā ir pāri redelēm, kas apzīmē rampu, pagroza galvu, apbrīnodams publiku, un tad mierīgi iziet pa otrām durvīm laukā. Režisoram šis atgadījums ļoti ķeŗas pie sirds, bet ko tu zirgam padarīsi? Tikai nabaga Vēbers, kad tas pēc izrādes vairs nav nekāds zemes soģis, saņem no viņa dažu asu vārdu un krietnu dunku sānos.

Publikā sēž arī tēvocis Žoržs un kūpina savu pīpi. Tas palaikam mēdz būt mazrunīgs. Par izrādi viņš ļoti lakoniski izsaka Ādolfam savu spriedumu: — Labi, labi, manu zēn! — Un tad vēl piebilst: — Bet gan vēl daudz labāk būtu, ja tādu izrādi latviešu cilvēkiem sniegtu pašu latviešu valodā!

— Bet latviešiem jau nav lugu. Un tāda kā Dinsberga «Skaistākais degons» tomēr nav stādāma līdzās Šilleram...

— Ja nav, tad jāraksta!

— Bet kas tad rakstīs? Tu, tēvoci, ar', dzejas vien tikai raksti.

— Vai tad nu man vienam viss kas jāsaraksta? Ja tu esi tāds meistars uz rādīšanu, kāpēc tu nevarētu mēģināt sarakstīt kādu lugu?

— Bet es jau nemaz lāgā neprotu latviski rakstīt...

— Tad mācies, vingrinies.

Un Ādolfa acīm pazib jauni rēgi: latviska izrāde, latviska luga, no pašu latviešu dzīves...

III. Vectēva svētība.

Ādolfam Alunānam ir divas mājas: pa vasaru Mazsesavā, pa ziemu vectēva Felckes namā.

Patiesību sakot, muižā pie tēva viņam nepatīk. Labi, ka tur nav jādzīvo cauru gadu. Mazsesavas muižas dzīvojamā māja ir reizē arī pagasta māja. Tā ir ļoti gaŗa, zema ēka ar baltām mūra sienām un augstu, stāvu salmu jumtu, kas it kā mīksta, silta cepure omulīgi savilkta uz ausīm. Vienā ēkas galā dzīvo Pēteris Alunāna ģimene, otrā galā atrodas pagasta valde un tiesa. Tiesas dienās, kad kādam piespriež miesas sodu, to nostiepj zemē turpat durvju priekšā, un vecais ministēriāls, aklais Jēcis, tad izpilda spriedumu: apstrādā vainīgo ar ādas plenīcu. Ja māte tādās reizēs gadas tuvumā, tā sadzen bērņus istabā, lai tiem nebūtu jāredz riebīgā eksekūcija. Un taču, Ādolfam bija vairākkārt gadījies redzēt šos barbariskos sodus. Dzimtbūšanas laiku tikumus bija akceptējusi zemnieku tiesiskā apziņa. Dzīvojamai ēkai pa labi ir labības klēts, bet pagalma vidū — «dūmu krogs», veca senlatviešu istaba vai kroga ēka bez skursteņa, ar caurumu jumtā, pa kuŗu dūmi no pavarda var kāpt gaisā. Lielajā «dūmu kroga» istabā stāv gaŗi galdi; tur muižas kalpiem notiek arī talku izpriecas: no kaimiņiem sanākušie talcinieki pēc mēslu vešanas, kulšanas vai linu mīstīšanas vakaros lec jandaliņu, ekusēzi vai stūra danci. Mājas priekšā zirgu apgrauzta slitas, puteklains lielceļš, visapkārt vienmuļīgie līdzenās Zemgales lauki.

Bet Ādolfs vēl nebija beidzis savas skolas gaitas, kad visa Alunānu ģimene atstāja nemīlīgo Mazsesavu un pārcēlās uz Jelgavu. Tēvs kā muiž-

turis bija nonācis bankrotā. Aizņemts rakstveža amata darīšanās, viņš nevarēja piegriezt vajadzīgo vēribu muižas saimniecībai. Bet arī pēc savas dabas viņš nebija nekāds zemes rūķis: viņam patika lasīt grāmatas, rakstīt garus artiķeļus avīzēm un spriedelēt ar pagasta tēviem, kas katru dienu ieradās pie rakstveža šādās vai tādās darīšanās. Un to pašu darīšanu dēļ nereti vajadzēja ar pagasta amata vīriem pasēdēt Lakāju vai Mālu krogā. Un kur tad vēl braukāšana uz Jelgavu, it īpaši rudenos, rekrūšu ņemšanas laikā.

Kamēr vēl bija dzīvs vectēvs Andrievs, kas dzīvoja pie otrā dēla Edvarta Jostenes Kauļos, tas bieži vien atjāja uz Mazsesavu un palīdzēja vedeklai kārtot un rīkot darbus: viņš jau savā mūžā bija valdījis daudz lielākas muižas. Bet 1858. gadā vectēvs nomira, un pietrūka arī viņa padoma.

1864. gada pavasarī pēc ilgākas sirgšanas Kauļos nomira arī tēvocis Žoržs, kas ar savu augstskolas izglītību un saviem rakstiem bija kļuvis par lielu garīgu autoritāti visā Alunānu dzimtā. Ciemodamies Mazsesavā, viņš nevien pārklaušināja bērnu zināšanas, bet pavēra tiem arī plašāku skatu pasaulē: stāsti par Tērbatas latviešu studentu pulciņu, par dzīvi Pēterburgā, par Krišjāni Valdemāru un «Pēterburgas Avīzēm» sevišķi rosināja Ādolfas domas un fantaziju. Un kad tēvocis Žoržs bija aizvadīts uz Vircavas kapiem, tikai tad viņš īsti sāka aptvert, cik svarīgs garīgs atbalsts nu ir zaudēts. «Suņu dienas» Mazsesavā bez tēvoča Žorža vairs nesolīja nekāda prieka. Un viņš nemaz neskuma, ka pavasarī pēc tēvoča Žorža nāves tēvs atstāja Mazsesavu uz višiem laikiem.

Bet Jelgavā Pēterā Alunāna ģimenei nu sākās grūtākas dienas. No tā, kas ienāca no muižas inventāra izpārdošanas ūtrupē, pēc neatliekamo parādu nomaksas daudz kas vairs pāri nepalika. Bet ģimene bija liela, bērni vēl skolojami. Vecais

rātskungs Felcke jau gluži neliedza savu atbalstu, bet diez' cik labu prātu viņš uz znotu vairs neturēja.

— Nu, kā tu tagad dzīvoši? Kā tu apgādāsi sievu un bērņus? — viņš strupi noprasīja znotam.

Bet tas nezināja, ko atbildēt.

Patiesību sakot, turpmāk galvenā ģimenes apgādniece bija māte. Tā saņēma pansijā skolniekus, reizēm kādus piecpadsmit cilvēkus. Tie bija bagāto Zemgales saimnieku, muižu arendātoru, dzirnavnieku, ārstu, mācītāju dēli. Tiem visiem no mājām piegādāja pārtiku bagātīgos apmēros, un tā līdz ar pansionāriem paēduši bija arī Alunānu ģimenes locekļi. Pats Pēteris Alunāns, iemantojis visādus piedzīvojumus tieslietās, būdams ilgus gadus par pagasta rakstvedi, uzsāka, tīri pats negribot, privātadvokāta praksi. Sākumā viņu uzmeklēja pazīstamie sesavnieki, kam bija Jelgavā vedamas kādas prāvas vai kārtojamas kādas lietas guberņas valdē. Pēteris Alunāns izrādījās labs aizstāvis, un drīz pie viņa sāka griezties arī citu novadu zemnieki. Un kad viņš, zemnieku lietas vezdams, personīgi iepazinās ar Kurzemes gubernātoru Lilienfeldu, viņu drīz vien sāka daudzināt par «gubernātor draugu», kam «visas durvis vaļā». Nebija arī nekāds noslēpums, ka viņš mēdz «ielikt avīzēs», kas zemniekiem vienā vai otrā pagastā sasāpējies. Dažs advokāts sāka viņu apskaust: katru dienu viņa durvis virināja cilvēki, kam bija vajadzīga aizstāvība. Tikai makā nekas daudz nekrita. Zemniekiem jau tanīs laikos bija gaužam maz naudas. «Gubernātor draugs» par pakalpojumiem visbiežāk saņēma tikai pašu zemnieku ražojumus: sviesta spainīti, olu kurvīti, medus podiņu, kušķīti vilnas vai linu. Bet arī tas viss labi noderēja viņa daudzgalvainajai ģimenei.

Adolfam kā vecākajam dēlam drīz vajadzēja beigt ģimnaziju. Pēc tam, ja varēs, lai studē par advokātu — tāda bija tēva vēlēšanās. Ja studi-

jām nebūs līdzekļu — lai sāk ierēdņa karjēru gubernas kancelejā.

Bet Ādolfs par to negribēja ne dzirdēt. Ari mācībās kļuva nolaidīgs, par ģimnazijas beigšanu nedomāja.

— Es gribu kļūt par aktieri! — to vien viņš daudzina.

Pēterā Alunāna ģimenē bērni vispār baudīja lielu brīvību. Kā tēvs, tā māte turējās pie prātīga pedagogiska principa: ļaut bērniem brīvi attīstīties, izkopt katram dabas dotās spējas. Aizliegts bija tikai tas, kas muļķīgs vai ļauns, kas varētu kaitēt viņiem pašiem vai citiem. Bērņus neturēja aizbildniecībā, tos reizēm atturēja vai rosināja tikai draudzīgs padoms.

Bet kad Ādolfs sāka nopietni runāt, ka gribot kļūt par aktieri, tad tādas runas sāka vecākus uztraukt. Agrāk viņa ēnu rēgi un «Vilhelma Tela» izrāde Mazsesavas šķūnī likās tikai bērnišķīga rotaļa esam. Bet griba nopietnībā kļūt par aktieri un nevis par advokātu vai ierēdņi — nē, tā nebūtu saprotama nevienā kārtīgā Jelgavas pilsoņu ģimenē. Aktieři taču komēdianti vien ir. Tie mēdz būt omulīgi ļaudis, par tiem var pat sajūsmināties, bet cienīt un turēt tos par sev līdzīgiem gan neviens labākajā sabiedrībā nedomā.

— Ak Dievs, ko teiks vectēvs! — māte smagi nopūtās.

Jā, rātskungs Felcke arī gribēja redzēt savu mazdēlu kā slavenu advokātu, kas ved lielas prāvas nevien Jelgavā, bet arī Rīgā un varbūt pašā Pēterburgā. Ja znotam nebūtu rocības, viņš neliegtu līdzekļus Ādolfa studijām. Nē, šim vecajam kungam nemaz nedrīkstēja ieminēties par Ādolfa neprātīgo iedomu.

Bet kad Ādolfs pārliecinājās, ka ar labu nekā nepanāks, viņš izmēģināja citādu taktiku. Mācībās viņš kļuva arvienu nolaidīgāks, par ģimnazijas beigšanu vairs nebija ko domāt. Mājās viņš kļuva gatavais negantnieks, izdomāja visvisādas

ēverģēlības un ķircināja mazākos bērnus. Brālis Nikolajs, kas tikko bija sasniedzis ģimnazijas kvintu, toties bija jo nopietnāks zēns. Tas sevišķi bija nodevies dabas pētniecībai, vāca visādas puķes, akmeņus, galvas kausus un stilbu kaulus, preparēja tos, katalogizēja un apzīmēja attiecīgiem latīņu nosaukumiem. Nikolajam bija neviens «muzejs», bet arī «dabas pētnieku biedrība», kas sastāvēja no kādiem desmit ģimnazistiem tādā pat vecumā un kurai viņš pats bija par «priekšsēdētāju». Kādā dienā, kad «dabas pētnieki» sanāca atkal uz sēdi un Nikolajs izvilka no savas pagultes kasti, kur atradās viņa «muzejs», tad izrādījās, ka uz katra galvaskausa kāds ar tinti bija uzrakstījis zem latīniskās etiķetes pavisam citādus vārdus: tie bija pašu «dabas pētnieku» vārdi. Uz ēzeļa galvaskausa bija uzrakstīts: «Hugo Meijers». Tas bija visā Jelgavā slavenā ārsta dēls.

— Ko? Ak tad tāds tavš muzejs? — Hugo Meijers kļiedza. — Es lūdzu protokolēt, ka priekšnieks mani apvaino!

Arī citi «dabas pētnieki» bija līdzīgā kārtā izmulķoti. Ja ne uz ēzeļa, tad uz zirga, auna vai teļa pieres bija rakstīts kādu cienījamu vecāku luteklīša vārds.

— Es neesmu vainīgs! — Nikolajs nobālis murmināja. — Tas būs Ādolfs...

«Dabas pētnieku» biedrībai tomēr nācās pārdzīvot smagu krīzi, bet Nikolaja «muzejs» bija jāizgāz mēslu kastē.

Sabiedrojies ar citiem pusaudžiem, Ādolfs ar savām nerātībām sāka uztraukt visu mierīgo Jelgavas sabiedrību. Toreiz Jelgavā bija tāds paradums, ka mājā, kur notika kādas viesības, kāzas vai kristības, logu aizvirām bija jābūt vaļā, lai katrs, kam patīkas, no ielas pa logiem varētu redzēt, kas viss iekšā notiek. Bet Ādolfs ar savu svītu neapmierinājās ar to, ka raudzījās apgaismotajos logos. Nē, viņi vēra vaļā arī durvis, ie-

jaucās jautro kāzinieku vai kristībnieku barā un jutās kā lūgti viesi, sēdās pie mielasta galda, de-joja un laida vaļā visādas asprātības, jo Ādolda fantazija un atjautība bija neizsmelama. Bet cik daudzi pie tam nejutās aizvainoti un izāzēti! Vislepnākajai Jelgavas patriciešu dāmai bija baltās atlasa kleitas «šlepe» aplieta ar vīnu vai nobradāta kājām, glaunākais kavalieris, guberņas valdes galda priekšnieks, visiem dzirdot, bija apveltīts ar visai zīmīgu, tikai ne glaimojošu palamu, bija skanējušas zobgalīgas dziesmas, kuŗās daži piparoti izteicieni nepārprotamā kārtā bija adresēti dažam Jelgavas augstmanim.

Par to runāja visā Jelgavā. Ādolda māsas dzirdēja dažu skolas biedreni sakām:

— Kad Ādolfs nāk pretī pa ielu, tad es bēgu uz otru pusi: taisni bailes no viņa, ka neizzobo vēl uz ielas!

Valodas par Ādolda nerātņībām nāca ausīs arī tēvam un mātei, pat vecais rātskungs nevarēja tās nedzirdēt. Ādolfam nu bija jādzird stingri pārmetumi, bet viņš brīnījās:

— Kas tad tie par cilvēkiem, ka nesaprot jokus? Vai tad es ko ļaunu domāju? Vai tad es, piemēram, šulca kungu neieredzu vai gribu viņu apvainot? Gluži otrādi! Viņš ir ļoti patīkams cilvēks. Es jau tikai pajokojos...

Bet kad izskaidrošanās tomēr kļuva arvienu nopietnāka un viņam pārmeta nesekmību skolā, arī viņš kļuva nopietnāks un atkārtoja vecveco dziesmu:

— Ļaujiet man kļūt par aktieri. Uz citu neko man prāts nenesas. Nekur citur es netikšu uz istā ceļa, tikai uz skatuves.

Reiz, kad saruna ar tēvu kļuva sevišķi asa, viņš pat izsaucās:

— Ja jau man grib laupīt visu dzīves prieku, tad nav vērts vairs dzīvot. Ja kādā dienā vairs nepārnāku, tad meklējiet mani Lielupes dzelmē!

Tēvs, nemitīgi sūkdams savu pīpi, nervoziem

soļiem staigāja no viena kakta otrā, gaŗo melno svārku stērbelēm plandoties.

— Ko tu domā, tas puika jau draud! — viņš teica mātei. — Kad vēl patiesībā neizdara kaut ko...

Māte apraudājās. Viņa pirmā bija gatava piekāpties. Un taču, viņu nomāca lielas bažas:

— Bet ko teiks vectēvs?...

Vienīgais prātīgais darbs, kā tēvam šķita, ko Ādolfs darija, bija viņa mēģināšanās rakstniecībā. Sava tēva un tēvoča ietekmēts, Ādolfs jau 1863. gadā sāka piesūtīt «Latviešu Avīzēm» un «Pēterbugas Avīzēm» dažādus sīkumus — tautā noklausītas anekdotes. 1864. gadā «Latviešu Avīzēs» parādījās jau vairāki viņa anekdotiski stāstiņi ar pilnu parakstu: «Ādolf Allunan». Sevišķi par vienu no tiem tēvs bija gardi pasmējies. Tas bija šāds «stāstiņš»:

«Preeksch nezik ilga laika kahds semneeks, kas gan no isskatas wissai gudris neisrahdiyahs, nobrauzā ar labbibu us Rihgu. Sawu labbibu pahrdewis, wiņsch wehl kahdu bischķi gribbeja pa eelahm zeereht un pilsahtu apskattitees. Zaur Kaļķa eelu eiyoht, isskreen no kahdas schihdu bohteles ne wissai tihri apģehrbees kaupmanis tam prettim, gribb wihreli ar makti bohde raut un pilnā kaklā blaudams sakka, ka tam wissadas prezzes essoht; lai wihreliis tadeh| pehrkoht, jo wiss lohti lehti essoht.

«Woi jums krekli irr?» prassija wihreliis.

«Leeleem pulkeem, pap', nahzeet tik eekschâ, man irr leeli, masi, sarkani, silli, no wissadas mohdes un dahrguma!»

«Woi wiņņi skaidri?» jautāja wihreliis tahlak.

«Ittin skaidri, pap'! Nahzeet tik eekschâ!»

«Ak, tas irr lohti labbi!» atteiza wihreliis gudri smeijoht un mannigi ais ausihm kassoetes. «Tad juhs warretu nu sew weenu tahdu

skaidru kreklu apvilkt; jo jums tahda nohtigi ween waijaga.»

Toreiz Ādolfam bija tikai piecpadsmit gadu. Tagad bija jau septiņpasmītais.

— Kaut no tā puikas iznāktu rakstnieks, tikai ne aktieris! — tēvs klusībā vēlējas.

*

1866. gada jaunie Jāņi Jelgavā.

Jau kopš hercogu laikiem, jau kopš seniem gadsimtiem Jelgava pa Jāņiem pilnīgi pārvērtās. Klusās Jelgavas ielas tad vairs nevarēja pazīt. Visi ceļi, kas ved uz Jelgavu, tad bija pilni braucējiem, kas traucās šurpu no visattālākajiem Kurzemes novadiem. Pilsētā visas viesnīcas bija pārpildītas, tur apmetās sabraukušie muižnieki, mācītāji, tirgotāji. Pa Jāņiem Jelgavā ieradās katrs, kas gribēja ko pirkt vai pārdot. Jo tad notika Jelgavā lielais gada tirgus, uz kuŗu sabrauca neviens Rīgas, bet pat Prūsijas tirgotāji ar savām modes precēm. Pa Jāņiem Jelgavā pirka, pārdeva un mainīja zirgus, muižnieki slēdza ar labības tirgotājiem līgumus par gaidāmo ražu, mācītāji brauca pie superintendenta ar saviem ziņojumiem un turēja savas konferences, kreditori iekasēja naudu pret vekseliem, kuŗos maksāšanas termiņš un vieta parasti bija: «pa Jāņiem Jelgavā». Kad Kurzemi pievienoja Krievijai, ievēda arī krievu kalendāru. Kopš tā laika jelgavniekiem bija divēji Jāņi: «vecie Jāņi» pēc vecā jeb krievu kalendāra un «jaunie Jāņi» pēc jaunā jeb Vakarēiropas kalendāra, pie kuŗa hercogu laikos turējās arī Kurzemē. Pa vecajiem Jāņiem Jelgava bija klusa kā arvienu: tur nelīgoja, tur nepazina arī Zāļu dienas tradīciju, kas rīdziniekiem bija tik mīļa. Tikai vienu reizi gadā Jelgavā valdīja līgsmība — pa jaunajiem Jāņiem.

Izmantodami milzīgo ļaužu saplūdumu un valīgo naudas ripošanu, pa jaunajiem Jāņiem Jelgavā ik gadus ieradās arī visādi komēdianti. Arī

Rīgas vācu teātra trupa tad rikoja savas viesizrādes. Muižnieki, aizpārdevuši labību un saņēmuši avansus, viesnīcās dzēra visdārgākos vīnus, bet savas lielmātes un meitas veda uz teātri, kur bija gadskārtējais dižciltīgo līgavu tirgus, jo Vidzemes un Igaunijas muižnieku dēli tad saobrauca Jelgavā līgavas lūkoties.

Bet diez' vai kāda līgava tik nepacietīgi gaida jaunos Jāņus kā Ādolfs Alunāns? Jo viņš labi zina, ka Rīgas trupas izrādes sniedz nesalīdzināmi augstāku baudījumu nekā Jelgavas aktiešu izrādes. Un tāpēc viņam pa jaunajiem Jāņiem jātiek teātrī, lai notiktu, kas notikdams.

Bet — arī ieejas maksa tad teātrī ir daudz augstāka nekā parasti. No savas niecīgās kabatas naudas viņš daudz nav varējis iekrāt, un ar to kopā, ko māte solījusi vēl tieši uz jaunajiem Jāņiem, visām izrādēm naudas nepietiks. Tāpēc viņš ar glaimiem un viltību mēģina dabūt savā kabatā arī to naudu, ko māsas krājušas jauno Jāņu priekiem.

— Teātrī jūs taču neiesit, vai nē? — viņš tām stāsta. — Teātri jau tikai lieli cilvēki saprot, tādi kā es. Jums vēl šogad pietiks ar to, ka apskatīsiet milzīgo spēkoni, kas rauj ķēdes, pundurīti vai desmit pudu smago skaistuli. Manis pēc, apskatīt arī blusu deju, to rāda par piecām kapeikām. Bet piparkūkas gan jums neietecu pirkt un ēst. Smiltīm apputējušas, mušu aptraipītas, tirdznieku netīriem pirkstiem aptaustītas — pē! kā tādas lai ēd? Ja jau jums tik ļoti gribas piparkūkas grauzt, tad palūdziet mammu, tā izceps tepat mājās, un tās būs vēl garšīgākas...

Un patiesi, Ādolfā maciņā pāriet lielākā daļa no vientiesīgo māsu tirgus naudas. Un nu viņš, atturēdamies no visiem citiem kārdinājumiem, varēs ik vakaru noskatīties rīdzinieku izrādes.

Bet arī māte gaida ierodamies Rīgas aktiešus. Viņa klusībā ir nolēmusi iet pie Rīgas vācu teātra direktora Lebrēna un lūgt tam padomu, ko

iesākt ar Ādolfu. Ja nu tas tik nemitīgi laužas uz teātri, tad būtu jādzird autoritātīvs atzinums, vai viņam maz ir aktiera talants. Un ja no viņa patiesi varētu iznākt aktieris, tad ko darīt: laist zēnu vienkārši pasaulē vai sūtīt uz kādu teātra skolu, kādas pastāvot Vācijā?

Lebrēns laipni uzklausa Alunāna kundzi un saka, lai otrā rītā atvedot zēnu pie viņa.

Tas nu Ādolfam ir necerēts pārsteigums. Bet kad viņš spēr kāju pār viesnīcas sliedzi, iedams ar māti pie Lebrēna, tad visa viņa citkārtējā bravūra ir pagalam. Viņš saprot, ka tagad nu ir pienācis izšķiršošais brīdis. Viens vārds, viens žests — un viņam var pavērties ceļš uz skatuvi, vai arī viņš to var pazaudēt uz visu mūžu.

— «Vilhelmu Telu» pazīstat?» — Lebrēns apprasās.

— Pazīstu! Tela tekstu protu no galvas!...

Ādolda acis iemirdzas. Ja Lebrēns liks viņam kaut ko deklamēt vai tēlot kādu skatu no šīs lūgas, tad iznākumam jābūt labam.

— Tad norunājiet man Tela atreibības monologu! — Lebrēns sausi nosaka, bet redzokļi zem viņa uzacīm fiksē katru zēna žestu un vaibstu. Paškiebis galvu, viņš uzmanīgi klausās, kā Ādolfs iesāk:

«Te viņam jānāk pa šo dobjo gatvi!

Uz Kismachti nav cita ceļa. — Še

Tam jānotiekas. — Gadījums ir labs...»

Deklamēt Ādolfs prot. Ģimnazijā viņš skaitījās par labāko grieķu un latīņu heksamētru skandētāju. Ari toreiz, kad Mazsesavā gatavoja «Vilhelma Tela» izrādi, viņš dienvidū, šķūnī ieslēdzies, tīri kā Demostens nopūlējās ap savu daiļrunu, izmēģinādams visus savus zēna balss reģistrus.

Kad monologs bija galā, Lebrēns īsi noteica: — Labi, zēn! — Un tad, pagriezies pret māti, vēl piebilda: — Pienāciet rītā, tad es jums pateikšu savas domas.

Līdz rītam — tā bija vesela mūžība nepacietīgajam Ādolfam.

— Nu, ko teica? — viņš sagaidīja māti ar bažīgu seju, redzēdams, ka tā pārnāk diezgan norūpējusies.

— Ko teica? Aktieņa dāvanas jau tev esot. Lai laižot tevi teātrī — to viņš teica. Ak, mans dēls, man šī atbilde tomēr nedara prieku...

Bet Ādolfs izgavilēja. Ilgi nesalaužamais ledus nu sāka lūzt! Vēl viens solis — un māte būs jau viņa pusē un palīdzēs pierunāt arī tēvu un vectēvu.

Tā arī bija. Māte pati apstaigāja visus Jelgavas radus un lūdza tos bilst arī no savas puses kādu vārdu vecajam rātskungam, lai beidzot arī tas atļautu Ādolfam kļūt par aktieri. Jelgavas pilsoņu ģimenēs vispār valdīja stingri patriarhāls gars, bet rātskungs Felcke, pateicoties savam sabiedriskajam stāvoklim, bija tik svarīga autoritāte, ka tā domas un gribu Alunānu ģimenē nekādi nevarēja ignorēt.

Kad māte, ņemdama palīgā visas Jelgavas krustmātes un tēvočus, beidzot bija salauzusi vecā vīra pretestību, Felckes namā ieradās arī pats Ādolfs, āriņi izlikdamies pazemīgs, bet klusībā jau priecēdamies par savu uzvāru.

— Un tad tu tomēr neatlaidies no savas iedomas? — vectēvs iesāka.

— Vectētiņ, jūs jau paši, mani bērniņā vadādami uz teātri, pamodinājāt manī tādu dziņu, — Ādolfs nedroši ieminējās.

— Ak tu rezgalis tāds! Nu es vēl iznākšu tas grēka āzis! Bet nu saki man tāpat, kā tu savu ticību apliecinātu Dieva priekšā: vai tu esi labi pārdomājis, kāds ir aktieņa dzīves ceļš, vai tava griba ir tik stipra, ka tu nepaliksi pusceļā, ka tu nekļūsi par sīku komēdiantu, bet centīsies kļūt par lielu un slavenu skatuves mākslinieku?

— Jā, vectētiņ, tāda ir mana griba.

— Tad labi!...

Svarīgos dzīves brīžos vecais rātskungs mēdza būt ļoti svinīgs, viņam patika rātskunga krēslā piesavinātās ceremoniālās ārišķības. Viņš pamāja, un Ādolfs nometās viņa priekšā ceļos. Uzlicis svētīdams savas rokas uz viņa cirtainās galvas, vecais rātskungs teica mazliet drebošā balsī:

— Cilvēka griba ir viņa debesis... Lai Dievs tev palīdz būt stipram tavā gribā. Amen.

Jauneklis satvēra vecā vīra roku un uzspieda lūpas rievainajai delnai. Uz tās uzpilēja asaru lāse. Vai tā bija nākusi no jaunekļa vai vectēva acs? Likās, ka abiem acis bija kļuvušas miklas.

IV. Ceļš uz latviešu teātri.

Vēl Jelgavas ģimnaziju apmeklējams, Ādolfs Alunāns sadraudzējās ar fotografu Antonu Hanišu. Jaunībā tas bija guvis krietnus panākumus kā aktieris Hamburgā un Rīgā. Nu viņa zvaigzne bija norietējusi. Būdams jau pāri pusmūžam, viņš atgriezās pie savas pirmās profesijas, apmetās Jelgavā un fotografēja svinīgās pozēs Jelgavas pilsoņus, viņu madāmas un bērņus. Bet par teātri viņš joprojām interesējās, un tā tīri nejauši ģimnazists, vēlēdamies padarīt nemirstīgas savas kuplās matu cirtas, ieguva par draugu un labvēli piedzīvojušu teātrāli. Vēlāk Ādolfs Alunāns ne velti dēvēja viņu par savu pirmo skolo-tāju drāmatiskajā mākslā.

Kad vectēva svētība skatuves gaitu sākšanai bija panākta, Haniša draudzīgā gādība pašķīra viņam ceļu.

— Jelgavā vien nesāc, jaunais draugs! — Hanišs teica. — Tas, ko te sauc par teātri, ir pārāk zemas markas provinciālisms. Tu esi pelnījis labāku skolu.

Hanišs joprojām uzturēja sakarus ar saviem agrākajiem skatuves līdzgaitniekiem. Viņam bija draugi ir Rīgā, ir Rēvelē. Ari Rēveles teātra direktoru Nilicu viņš varēja saukt par vecu draugu. Sazinājies ar to, viņš izgādāja Ādolfam Alunānam angažementu Rēveles teātrī, un jau 1866. gada otrajā pusē tas varēja tur debitēt savās pirmajās lomās. Tās bija: Kneizeļa «Muzikantu dziesmu» Erharts un Ģētes «Fausta» skolnieks.

Pirms ziemas sezonas sākuma Rēveles teātris rīkoja viesizrādes pa mazākajām Igaunijas pilsētām. Ādolfam Alunānam gadījās pirmo reizi

kāpt uz skatuves dēļiem Vilandē. Viņa staltais stāvs, dzīvie vaibsti, elastīgās kustības un sulīgā balss ar mīkstu tembru bija labs skatuves materiāls. Paša novērojumi daudzajās Jelgavā redzētajās izrādēs un Haniša pamācības bija arī zināma priekšskola, kāpēc jau pirmajās lomās viņš varēja parādīt labu prasmi un veiksmi.

— No tā kurzemnieka iznāks lietaskoks! — sprieda vecākie aktieři un pats direktors. Un Nīlica trupa varēja lepoties ar krietniem spēkiem: dažs labs no viņa aktieřiem vēlāk kļuva slavens pat Berlīnes un Vīnes galma teātros. Tie jaunajam iesācējam varēja dot labus paraugus. Bet viņu starpā gadījās arī dažs vieglas dabas bohēmietis, un viegli iespaidojamais jauneklis guva mācību ir no vieniem, ir no otriem.

Nīlica trupā kā aktieris un režisors darbojās arī kāds kurzemnieks Rogalis, pārvācojies latvietis, kas savas skatuves gaitas bija sācis Jelgavā. Tas tikko nesabojāja jauneklim visu karjēru.

Reiz — tas arī notika Vilandē — kāds aktieris, kam nākamajā dienā bija jāuzstājas komēdijā «Piparu Rozīte», paziņoja Rogalim, ka viņš jūtoties slimš un nevarot otrā dienā savu lomu pildīt. Patiesībā gan viņa slimība laikam nebija nekas vairāk, kā pārāk smagas paģiras.

— Bet ko tad es tā pēkšņi lai ielieku tavā lomā? — Rogalis atrunājās.

— Pag'! — slimais pameta acis apkārt, meklēdams garderobē kādu aktieri, kas varētu būt viņa atvietotājs. — Re', ņem Alunānu, tam rītdienas izrādē lomas nav!

Rogalis, daudz par Vilandes publiku nebēdādam, viegli piekrita šādam priekšlikumam.

— Alunān, te jums būs loma! — viņš teica, pasniedzams lomas tekstu. — Izmācaities līdz rītam un rādait, ko jūs spējat!

Loma nebija grūta, bet teksta bija daudz, savas četras loksnes. Jaunais aktieris neiebilda ne vārda. Tas taču bija reti izdevīgs gadījums: iesā-

cējs pēkšņi tiek pie lielas lomas! Bet kā lai izmācās tekstu pa vienu nakti?

— Pag', iesim reizē! — Rogalis apturēja Alunānu, kas gribēja jau mesties pa durvīm laukā, lai tūdaļ sāktu kalt galvā jaunās lomas tekstu. — Es jums pa ceļam šo to paskaidrošu.

«Pa ceļam» vajadzēja iegriezties restorānā. Pirms režisors sāka skaidrot lomu, vajadzēja atveldzēt uz skatuves izkaltušo rīkli. Un kad bija iztukšoti vairāki alus kausi, tad vispirms bija jāaprunājas par Jelgavas lietām. Alunāns pastāstīja, kādas grūtības viņam bijušas jāpārvar, lai kļūtu par aktieri.

— Ak tad vecais rātskungs Felcke jūsu vec-tēvs? Pazīstu, pazīstu! Ak tad šitā? Nu, tad iedzersim uz rātskunga veselību!

Un abiem jelgavniekiem nācās iztukšot vēl daudz kausu, pārrunāt daudz un dažādas lietas, kam kāds sakars ar Kurzemi un Jelgavu, pirms viņi tika pie rītdienas lomas pārrunas. Rogalim mēle vairs lāga neklausīja, kad viņš beidzot sāka dot padomus savam māceklim.

— Par savu lomu jūs daudz nebēdājiet! — viņš teica. — Mums jau kopā jāspēlē. Es būšu karalis, jūs — astrologs, kas zīlē man laimi vai nelaimi. Jūs arvienu sēžat pie galda, zvaigžņu kartes izklātas priekšā. Tad jau varat mierīgi nolīkt arī savu tekstu uz galda un lasīt no grāmatas. Un ja kur sapīsies — gan es izpalīdzēšu. Tā tad, rādaīt, ko spējat! ..

Pulkstenis nosita jau ceturto rīta stundu, kad abi kurzemnieki ļodzīgām kājām iznāca uz ielas.

Atgriezies mājās, Alunāns juta, ka galvā viss riņķī vien griežas. Aizdedzinājis sveci, viņš pūlējās burtot savu lomu, līdz turpat sēdus aizmiga. Kad apteksne no rīta ieradās ar kafiju, svece vēl dega, bet jaunais aktieris tāpat sēdus uz dīvāna krāca. Pamodies, viņš atjēdzās, kā pagājusi nakts, kādu pienākumu uzņēmiēs. No savas lomas viņš nebija iemācījies nevienas rindas. Bet nu arī

vairs nevarēja domāt par mācīšanos: galva aiz sāpēm vai pušu plīsa, un tūdaļ bija arī jāsteidzās uz mēģinājumu.

— Es neprotu nevienas rindas! — Alunāns bailīgi iesāka savu atvainošanos.

— Kā nu tā var? Šitā uz priekšu netiks! — Rogalis stingri noteica, bet no uzdotās lomas Alunānu neatsvabināja. Pagājušās nakts draudzīgais kurzemnieks tagad bija atkal svešs un bargs priekšnieks...

Mēģinājumā Alunāns lasīja savu lomu no grāmatas. Ari līdz vakaram viņš nebija spējīgs lomu izmācīties. — Kas tas nu būs par tēlojumu? — viņš ar šausmām domāja, no iepriekšējām izrādēm zinādams, ka Vilandes ģimnazisti, čaklākie teātra apmeklētāji, ir arī nesaudzīgi kritiķi, kas pat izrādes laikā neskopojas ar zobgalīgām piezīmēm, ja pamana kāda aktiera vājību. Kad sākās izrāde, galvas sāpes nebija mitējušās, un lomas nezināšana turklāt lika viņam drebēt tādā «lampu drudzī», kādu viņš nebija sajutis pat pirmajā debijā.

Pacēlās priekškaris. Vecais astrologs ar gaŗu baltu bārdi sēdēja pie galda un — uz karaļa jautājumiem neatbildēja neviena vārda. Sufliera čukstus viņš nevarēja skaidri sadzirdēt, acis viss nīrbēja, ausīs zvanīja, arī no grāmatas nevarēja lomu nolasīt.

— Nelaimīgais, runā jel! — karalis uzkliedza.

Beidzot astrologs sāka runāt. Bet publikā nepalika nepamanīts, ka astrologs lomu neprot un neveikli «špiko». Un patiesi, bija dzirdama jau viena — otra zobgalīga piezīme. Ja tie Vilandes ģimnazisti zinātu, cik nelaimīgs šai brīdī jutās sirmmais astrologs, varbūt viņi būtu bijuši mazliet saudzīgāki.

Tā nabaga Alunāns nomocījās ar likteņa zīlēšanu četrus cēlienus. — Drīz būs beigas arī piektajam! — tas viņam tagad bija vienīgais mierinājums. Bet te nejaušs atgadījums izjauca arī kaut

cik pieklājīgu izrādes nobeigumu. Skatuves strādnieks, kam bija uzdots pacelt un nolaist priekškaru, tanī vakarā bija apdzēries, un priekškarš pēkšņi nobruka, kad izrāde vēl nebija galā. Rogalis ar savu karalisko roku iecirta tam pa ausi, bet kas ar to bija līdzēts? Rogalis atvainojās publikai par nejaušo traucējumu un paziņoja, ka izrāde tūdaļ turpināsies, bet aktieŗi nebija piedabūjami vēl reiz kāpt uz skatuvi, jo izsvilpšana pēc skandalozās izrādes bija neizbēgama. Tad jau labāk tā — lai izrāde paliek nepabeigta!

Rogalis tomēr lika pacelt atkal priekškaru. Bet neviens aktieris vairs nerādījās. Karalis viens pats plātīja rokas. Te viņš pamanīja Alunānu, kas apmulsis stāvēja turpat sānu kulisēs. Būdams atjautīgs un attapīgs, Rogalis satvēra veco astrologu aiz rokas un izvilka skatuves vidū. Viņam bija radusies pēkšņa iedomā: nobeigt izjukušo izrādi ar kādu joku un sasmīdināt neapmierināto publiku.

— Nu saki, nelaimīgais, ja tu visus likteņus tā proti zvaigznēs lasīti: kāpēc nupat visi no manis aizbēguši?

Ja astoņpadsmit gadu vecais sirmgalvis nebūtu tik nelaimīgs juties jau visu vakaru, varbūt viņš itin veikli būtu pratis turpināt Rogala improvizēto joku. Bet tagad, galīgi saīdzis, viņš pagriezās pret karali un nikni atcirta:

— Laižiet mani vaļā! Vai saprotat?

— Bravo, bravo! — zobgaļi publikā rēca.

Tanī vakarā izgāzies bija nevien Alunāns — izgāzusies bija visa trupa. Tas bija vēl vienīgais mierinājums. Un tas bija arī Alunāna glābiņš. Ja «Piparu Rozītes» izrāde nebūtu izjukusi, varbūt tanī vakarā viņa tikko iesāktajai aktieŗa karjerai būtu pienācis gals ...

*

Pirmā sezona Rēveles teātrī Ādolfam Alunānam tomēr bija laimīgāka, nekā varēja gaidīt pēc

nelaimīgās «Piparu Rozītes» izrādes Vilandē. Jelgavniekiem viņš rakstīja sajūsmas pilnas vēstules. Slaidais, iznesīgais jauneklis bija kā radīts jaunu mīļotāju un «jautru zēnu» lomām. Sevišķi Rēveles daiļajam dzimumam iepatikās jaunais aktieris, kas nepalika neievērots ansamblī.

— Zēn, tev ir nākotne! — ne bez skaudības reizēm izsaucās dažs no vecākajiem kolēģiem.

Nākamajā pavasarī Alunāns atgriezās Jelgavā pat mazliet par daudz pašapzinīgs. Bet kurš jauneklis, kam dzīvē kaut cik veicies, lai nebūtu pašapzinīgs? Viņam līdzī atbrauca Rēveles trupas komiķis Guterijs, ar kuŗu viņš bija tuvāk sadraudzējies. Viņi nu bija atveduši līdzī istu omulības atmosfairu, Alunānu māja kļuva skaļa un pilna ista, spraiga jaunības prieka. Divi Rēveles teātra aktieŗi — tas bija pietiekoši stiprs magnēts, kas pievilka Jelgavas jauniešus. Un kad viņi rudenī aizbrauca, dažā laba jaunava raidīja tiem pakal gaužas nopūtas.

Pie Alunāniem nereti notika arī interesantas separātizrādes, kuŗas bez ģimenes locekļiem bija atļauts noskatīties arī tuvākajiem draugiem un viesiem. Ādolfs ar Guteriju palaikam izvēlējās asprātīgus dialogus no tanīs laikos iecienītajām Birch-Pfeiferes komēdijām. Guterijs bija maza auguma, ar lielu liku degunu, kā radīts komiskām raksturlomām. Un Ādolfs kā elegants bonvivans bija tam zīmīgs pretstats. Tā viņi, pakāpušies uz paaugstinājuma pie loga, kur parasti stāvēja Ādolfa mātes rokdarbu galdiņš, uzjautrināja Jelgavas pilsoņus, kas citādi pēcpusdienas stundās būtu atlaidušies gurdenā snaudā.

Arī vecais rātskungs ar savu otro pusi labprāt noskatījās šīs separātizrādes.

— Nu, bērni, ar ko jūs šodien mūs pacienāsit? — viņš pats tos mēdza uzmodināt.

Rātskungs Felcke ar savu kundzi bija tipisks «bīdermeijeriskā» laikmeta vecīšu pāris. Pats viņš palaikam bija tērpies vecmodīgos gaŗos svār-

kos; noskūtais zods ar balto vaigu bārdu grima augstajā stērķelētajā apkaklē, ap kuŗu līdz pat zodam bija aptīts melns zīda kaklauts, kaulainajos pirkstos bija samaukti masīvi zelta gredzeni, un sauļā viņam arvienu bija zelta tabakdoze, no kuŗas viņš pats bieži iešņauca pa «prīzei» un nereti, gribēdams būt laipns, pasniedza to arī Guterijam; tā prāvais deguns gan nemaz nekāroja «prīzes», taču rātskunga laipnību nevarēja atraidīt. Felckes kundze bija sīka, salikusi vecenīte; balto matu pīnes uz katras auss bija saspraustas ripuļos, kā gliemežnīcas spirāles; galvas virsu sēdza mežģiņu aube, un tās violētās lentas bija sasietas zem zoda kuplā mezglā. Asarām acīs abi vecīši smējās par Ādolfu un Guteriju dialogiem. Ādolfam šie sirsnīgie smieklī nozīmēja divkāršu atzinību: tie rādīja, ka stingrais rātsungs savā sirdī sen ir samierinājies ar viņa izvēlēto karjēru.

Bet reiz tīri neviļus notika, ka parasto joku vietā skatītāji dabūja redzēt kaut ko citu, neparastu. Ādolfs bija iesācis debatēt ar Guteriju par kādas «Vilhelma Tela» situācijas uztveri.

— Nē, tā to vajaga tēlot! — Ādolfs kategoriski noteica. — Tu būsi Valters Firsts, es — Melchtāls. Sākam!

Nē, tas nebija traģiskā skata tēlojums, bet dziļš pārdzīvojums. Melchtāls dabū zināt, ka niknais soģis licis viņa tēvam izdurt abas acis.

— Abas acis? — Ādolfs iekliedzās. Un tad, Valtera Firsta mierinošos vārdus dzirdēdams, viņš — Melchtāls turpināja:

«Ak, augsta, cēla debess dāvana
Ir acu gaisma. — Visas būtnes dzīvo
No gaismas: katrs laimīgs radījums —
Pat augs uz gaismu līgsmi vaigu vēš.
Un viņam, — jūtošam, — ir jāsēd naktī,
Bez gala tumsā! — Viņu neveldzē
Vairs pļavu siltais zaļums, puķu krāšņums,
Viņš sārtos firnos nespēj lūkoties! —

Ak, mirt ir nieks, — bet dzīvot un bez gaismas,
Tas galējs posts! — Ko skatāties jūs manī
Tik žēli? Man ir divas spirtas acis,
Nevienas nespēju es tēvam dot...»

Tā laikam bija pirmā un pēdējā reize, kad Ādolfs Alunāns rādīja, ko viņš spēj traģiskā lomā. Visu mūžu viņš tēloja tikai komiskas lomas, bet no viņa būtu varējis iznākt arī tikpat labs traģiķis. Pats dziļi iejuties nelaimīgā dēla liktenī, viņš lika nodrebēt saviem skatītājiem. Mazākie bērni sēdēja nobijušies un sarāvušies: tādu tie Ādolfu nebija vēl redzējuši. Vecajam rātskungam trīcēja lūpas, acis mirkšķinājās, mirkšķinājās, līdz lielas asaru lāses ritēja pār grumbainajiem vaigiem un pazuda aiz stīvās, augstās apkakles. Vecmāmuļa žigļiem pirkstiem atraisīja klēpī savu pompadūru, izņēma sasmaršotu smalka batista lakatiņu un piespieda to pie acīm, bet māte kā apskaidrota skatījās uz savu dēlu un arī paslepus slaucīja acis. Tēvam apdzisa pīpe: raudzīdamies uz Ādolfa Melchtālu, viņš bija aizmirsis to pakšķināt. Un kad Ādolfs bija beidzis, Guterijs apkampa viņu, izsaukdamies:

— Ak tu velns ar' ārā! Tu jau netēlo, bet dzīvo!..

Tie vairs nebija Šillera, bet viņa paša vārdi.

*

Nākāmo sezonu Ādolfs Alunāns pavadīja atkal Rēvelē, jau krietni avansēdams un tēlodams jaunus varoņus. 1868. gada vasarā viņš vairs Jelgavā nepārbrauca: bija saistījies ar Tērbatas vasaras teātri. Bet rudenī devās uz Pēterburgu, kur cerēja uz angažementu galma teātra vācu trupā. Lai šī cerība piepildītos, viņš debitēja vispirms «Palmas» teātrī Vasilija salā, kur režiju vadīja labākie galma teātra spēki. Pirms ziemas sezonas sākuma viņu uzaicināja doties līdzī galma teātra vācu trupai uz Viborgu, kur bija paredzētas viesizrādes. Atgriezies no izrādēm Somijā, viņš, tu-

vāk iepazīties ar darba apstākļiem Pēterburgā, pārliecinājās, ka tur viņam retāk bija iespējams iegūt lomas nekā Rēveles teātrī, kas pa to laiku bija pārgājis Bērenta vadībā. Un tā viņš 1869. gadā atgriezās atkal Rēvelē. Te nu, darbojoties uz skatuves jau ceturto sezonu, Bērenta vadībā īsti sāka uzplaukt viņa skatuves mākslinieka talants, kaut arī viņam nāca tikai divdesmit pirmais gads.

Bet pa to laiku kaut kas svarīgs notika Ādolfa Alunāna dzimtenē. Un kas notika dzimtenē, tas viņam itin labi bija zināms no tēva vēstulēm un latviešu avīzēm, kuŗas tēvs lika viņam kārtīgi piesūtīt, lai dēls neatsvešinātos no savas tautas.

Rīgas latvieši bija nodibinājuši savu pirmo biedrību. Bet pirms vēl tā sāka darboties, viens no turpmākajiem biedrības runasvīriem un vadoniem, Richards Tomsons, 1868. g. 2. jūnijā, bija sarīkojis Aleksandra Stendera «Žūpu Bērtuļa» izrādi.

Teātra izrāde latviešu valodā! Tas bija tas, par ko Ādolfs Alunāns sapņoja jau zēna gados! Žēl, ka tēvocis Žoržs vairs nepiedzīvoja to prieka dienu... Kādu pusgadu vēlāk, kad Rīgas Latviešu Biedrība bija uzsākusi savu darbību, Tomsons bija sarīkojis vēl vienu izrādi, uzvezdams paša lokalizētu ludziņu «Mika».

Bet vai tad latvieši lāgā saprata, kas ir teātris? Ādolfs Alunāns lasīja «Mājas Viesī» gaužam jocīgu atsaukumi par «Žūpu Bērtuļa» izrādi:

»Pehz taisnības warram sazziht, ka kumediņu rahditaji wissi un ikkatris sawâ darbâ bij tik samannigi un pilnigi, ka bij jadohma: tee wissi essoht gruntigi, mahziti kumediņu rahditaji...»

Ak tad «kumediņu rādītāji»? Šie vārdi Ādolfam Alunānam atgādināja vectēvu Felcki, kas, gribēdams aktierus viņa acīs nonievāt, nosauca tos par komēdiantiem. Nē, ja jau var notikt

teātra izrādes latviešu valodā, tad ir laiks arī sa-
prast, ka teātris nav nekāda kumēdiņu rādīšana!

Kad 1869. gadā sāka iznākt «Baltijas Vēstne-
sis», viņš ņēma spalvu rokā un rakstīja — pirmo
teorētisko apcerējumu par teātri, lai latvieši tiktu
pie jēdzīgākas saprašanas par teātri, nekā no Anša
Leitāna lapas. Rakstā «Kāds vārds par teāteri»
viņš teica:

«Daschs nu prassihs: Kas tad nu ihsti tea-
teris irr? — Es sche ar scho lihdsibu atbilde-
schu: teateris irr kà speeġelis, kurġā mes pa-
schi sawus labbus un nelabbus darbus, sawas
preeku kà behdu deenas, ar wahrdu sakkohť,
sawu dsihwoschanu redsam. Tahds speeġelis
irr bihne jeb ta weeta, us kurġas akteeġi (speh-
letaji) teateri spehle. Teateġa-spehle mums nu
rahda, waj labbus waj nelabbus darbus, waj
preeku waj behdu deenas, — vissu muhsu dsih-
woschanu. Ik katra teateġa spehle isstahsta
mums kahdu notikkumu. Kad mehs tahdu no-
tikkumu lassam, tad mums prahtā stahjas tikkai
tee zilweki, no kuġeem tas notikkums stahsta.
Zittadi teateri. Tur mehs wissus tohs zilvekus
redsam, tur mehs dsirdam un wissu dsihwu
preeksch mums redsam, kà kad tas teescham
eeksch dsihwes tã notiktu; pee lassischanas tas
tikkai zaur stipru dohmu saturreschanu dsihwi-
bu dabu un arri tad tik prahtã. —

... Sinnams, teateġa-spehle naw wis tik
weegla, kã dohma; tas wis ġruhtakais, ko wa-
jaga wis pirms mahzitees, irr: us bihnes ġroh-
sitees un runnaht kã peeklahjahs, jo ġrafs ne-
warr eet un runnaht kã kutscheeris un kutscheer-
is ne kã ġrafs u. t. j. pr. — — Bet no ġruhtuma
newajaga behġt un Leiġputru semmē arr ne-
dsihwojam, kur zeptas pihles muttē skreen. Bes
puhliņa — nekahdi augli!»

Ari šie bija gaužam vientiesīgi vārdi. Bet —
bija taču jāraksta tã, lai vientiesīgie lasītāji sa-
prastu.

Bet ar šādiem paskaidrojumiem vien dzimstojam latviešu teātrim maz kas bija līdzēts. Galvenais, kā latviešiem trūka, bija — latviskas lugas. Un Ādolfs Alunāns, vācu teātra aktieris, kas lolo cerību uz spožu karjēru Pēterburgas galma teātrī, Vīborgā un Pēterburgā dzīvodams, raksta vēl ko citu: savu pirmo oriģināllugu, kas attēlotu pašu latviešu dzīvi. Latviešu teātris vairs nav nākamības sapnis. Nu tas sāk jau piepildīties. Un nu jādara tas, uz ko viņu jau zēna gados bija rosinājis Dinsberga «Skaistākais degons» un pārrunas ar nelaiķi tēvoci Žoržu.

Pirmā atklātībā parādījusies Ādolfa Alunāna ģimēne
1872. gadā (X. A. v. K. Kronvalda kokgriezums.)

Bet ko lai tēlo no latviešu dzīves? Kas ir latvieši savā masā? Zemnieki! Un kā tiem visvai-

rāk trūkst? Izglītības! Lūk, ideja: jāizzobo tie vientiesīši, kas vēl nesaprot izglītības vērtību, kas necenšas skolot savus bērnus.

Tā rodas ludziņa «Pašu audzināts». Un kad Ādolfs Alunāns 1869. gada vasarā pārbrauc atkal dzimtenē, viņš ir — vācu aktieris un — latviešu rakstnieks! Šablovskis «Pašu audzināts» jau iespiedis Jelgavā, un Rīgas latviešu teātra entuziasti to izraudzījuši nākamajam sarīkojumam.

Tas būs svarīgs sarīkojums: 1869. gada Jāņos Rīgas Latviešu Biedrība liks pamatu savam namam, un svinīgo gadījumu nolemts kuplināt ar teātra izrādi.

«Pašu audzinātā» autoru saņem Rīgā atplestām rokām. Viņam, profesionālam aktierim, nu jāuzņemas lugas iestudēšana, pašam arī jātēlo puisša Anša loma.

Grūti teikt, kurš šinīs Rīgas Latviešu Biedrības nama «gruntēšanas svētkos» bija lielākais dienas varonis: biedrības priekšnieks Richards Tomsons vai aktieris un rakstnieks Ādolfs Alunāns? Bet viena lieta visiem bija skaidra: «Pašu audzinātā» izrāde bija pilnīgi apēnojusi Tomsona iepriekšējās izrādes. Svētku mielastā biedrības runasvīri liptin lipa ap Ādolfu Alunānu, bet kad sākās dejas, staltais un iznesīgais jauneklis ne labprāt vairs kavējās pie valodīgajiem un viesmīlīgajiem runasvīriem, bet daudz labprātāk piegriezta savu uzmanību daiļajām kundzenēm, kas nenolaida no viņa kautrīgās, bet tomēr kārās acis. Un taču, pirms svētki bija beigušies, Ādolfam Alunānam bija jāuzklausa kāds nopietns priekšlikums, kas nāca no paša Tomsona mutes:

— Nu redziet, jaunais draugs! Biedrība mums ir, biedrības nams arī nu būs. Liela zāle un skatuve lai būs. Vai zināt, kam šī lielā telpa vispirām kārtām domāta? Latviešu teātrim! Jā, jā, ne vairs reizi gadā, bet vismaz pāris reizes mēnesī jāriko izrādes... Nāciet pie mums par teātra vadītāju!

Šāds priekšlikums bija ļoti glaimojošs. Viņš taču nebija sasniedzis vēl pilngadību — un viņu jau aicina par teātra vadītāju!

— Tas nav iespējams!..

Viņa atbilde bija ļoti īsa. Lieka bija katra šī priekšlikuma apsvērsana, jo viņš nebija vairs brīvs: jau pavasarī viņš bija parakstījis līgumu Rēveles teātrī, kas viņu saistīja uz nākamo sezonu.

— Ļoti žēl! — Tomsons izsaucās, bet tad tūdaļ turpināja: — Tādā gadījumā apsolieties pārnākt pie mums pēc gada!

— Jā, par to var domāt! — Alunāns atbildēja, un omulīgā jauneklā seju pārlidoja nopietnības ēna.

Viņi saskandināja kausus.

Ar to nobeidzās šī nopietnā saruna diezgan vēlā un nenopietnā svētku stundā. Vai tas bija jau solījums, līgums? Varbūt...

V. Lai top!

1870. gada vasarā pēc sezonas beigām Ādolfs Alunāns ar savu draugu Guteriju atkal ierodas Jelgavā. Vasara ir svelmaini karsta, bet Jelgavas ēnainajos dārzos, kur vējš atnes veldzi no Lielupes ūdeņiem un kur aprasojušos alus kausos pasniedz gluži vēsu Zemgales kviešu dzidro sulu, var justies itin omulīgi. Un abiem aktiepiem ir iemesls jo biežāk tukšot kausus: ar Jelgavas draugiem vai ik vakaru jāsadzer «ceļa kāja». Jo viņi abi ir ceļā uz Vāciju, abi angažēti Ķīles pilsētas teātri, kas tolaik skaitījās par vienu no visievērojamākajiem Vācijas teātriem.

— Man gan žēl, ka tu aizbrauc! — tēvs kādreiz saka Ādolfam. — Varēji gan palikt Rīgā. Tev jau pērn esot bijis tikpat kā norunāts ar Tomsonu...

— Nu sakait, fāter, kas tur par jēgu? — Guterijs pārtrauc veco Alunānu. — Ko tad Ādolfs Rīgā darītu? Vadītu latviešu teātri? Jā, kur tad ir tas latviešu teātris? Palikt te par diletantu trupas režisoru, kad viņam atveras tik plašas izredzes? Nē, fāter, te Ādolfam nav nekādas nākotnes, tur — jā!

— Gluži manas domas! — klusi piebilst māte, kas no savas puses ir darījusi visu, lai ar savu iespaidīgo radu palīdzību pašķirtu Ādolfam ceļu Vācijā.

Bet te kluso Jelgavu saviļņo uztraucošas vēstis: Francija pieteikusi karu Prūsijai. Moltkes bataljoni jau maršē pāri Francijas robežai. Vācijā vispārēja mobilizācija, pie ieročiem aicināti visi ārzemēs dzīvojošie valstsvāci. Jelgavā tādu nav mazums. Lielīgi un bravūrīgi tie sēstas diližansos un traucas uz Klaipēdu.

Viens no šiem aizbraucējiem ir arī Guterijs.
— Nu, tad uz drīzu redzēšanos Ķīlē! — viņš
atvadoties uzsauca Ādolfam.

Bet draugi vairs neredzējās. Kamēr Guterijs
kā kaņavīrs pārstaigāja Francijas klajumus,
Ādolfs Alunāns Jelgavā saņēma ziņu, ka Ķīles
teātris slēgts un kara laikā vairs neuzsāks dar-
bību.

Māte klusībā slaucīja acis, bēdādamās, ka
Ādolfam nu spožā karjera vējā, bet tēvs bija itin
priecīgs, ka karš aizkavējis dēla aiziešanu uz Vā-
ciju. Nu tas saistīsies Rīgā un nodibinās latviešu
teātri. Jo tēvs taču bija Rīgas Latviešu Biedrības
runasvīrs un latviešu patriots.

Septembra pirmajās dienās, kad vāciskā Rīga
gavilēja par franču armijas sakaušanu pie Sedā-
nas, kad visos Rīgas restorānos aiz sajūsmas ierei-
bušas balsis nebeidza rēkt «Die Wacht am Rhein»,
arī Rīgas Latviešu Biedrības jaunceltās mājas bu-
fetē ekonoms Dombrovskis rāva vaļā pudeli pēc
pudeles: biedrības priekšniecība un runasvīri
tur sadzēra ar pieņemto teātra vadoni Ādolfu Alu-
nānu. Arī tur skanēja sparīga dziesma — «Nevis
slinkojot un pūstot». Ādolfa tēvoča Jura dziesmi-
ņa, kuŗu Jurjāņu Andrējs nule bija licis uz bal-
sīm, latviešu patriotiem bija tikpat kā himna.

— Mani vācu kolēģi jau smejas: kur tad lat-
viešiem esot tas teātris? Ko tad es vadišot — no
sētniekiem, važoniem un šuvējām salasītu dile-
tantu trupu? — Ādolfs Alunāns ieminās.

— Tu jau zini, kādi mēs aktieŗi, — namdaris
Kristaps Bergs atsaka. — Nu, bet tad iztāisi no
mums īstu teātri, par spīti visiem skauģiem! Saki:
lai top!..

— Neba vieģli tas nāksies! — Ādolfs Alunāns
nosaka, it kā nogrimis pārdomās. Viņš, kas ne-
daudzos gados guvis krietnu skolu teātra mākslā,
itin labi saprot, ka tagad sāksies citāds darbs nekā
Rēvelē. Viņa kolēģi jau nemaz daudz nepārspilē,
tik nicinoši izsacīdamies par latviešu teātri. Kā

nu šos iesācējus, kas vēl lāgā neprot uz skatuves ne kustēties, pacelt līdz īstas teātra mākslas līmenim? Un kur ņemt aktierus, kas nevien grib, bet arī spēj Melpomēnai kalpot?

— Bet kad jau, tad jau — lai top! — viņš nobeidz un paceļ savu glāzi.

*

Un nu sākās radišana — ne no kā!

Vispirms — bija vajadzīgas latviskas lugas, ko izrādīt. Ādolfs Alunāns nevien pats nu ķērās pie spalvas, bet ņēma palīgā arī talceniekus, un tādi bija: viņa tēvs Pēteris, tēvocis Indriķis, brālis Teodors, Rīgas politechnikas students Pāvuls Pļavnieks, viņa skolas biedrs no Jelgavas ģimnazijas laikiem, arī Kristaps Bergs, kas bija viens no rosīgākajiem teātra lietas veicinātājiem. Pēc līguma, Ādolfam Alunānam bija jāsarīko divdesmit izrādes pirmajā sezonā, un tā nu arī lugas auga kā sēnes: ņēma vācu poses un tulkojot vai lokālizējot tās piemēroja latviešu publikai.

Galvenais palīgs šinī darbā bija Pāvuls Pļavnieks, kuŗu kā lugu ražotāju drīz vien iesauca par «latviešu Kocebū». Šis virčavnieku mežsarga dēls bija īstais Falstafs nevien pēc sava raženā auguma, bet arī pēc savas asprātīgās un omulīgās dabas. Pabeidzis Jelgavas ģimnaziju, viņš bija iestājies Rīgas politechnikā studēt inženieru arodu. Jau ģimnazista gados viņš bija laidis klajā kādu dzejojumu «Nabaga Indriķis» un daudz rakstījis «Baltijas Vēstnesī». Bet ko tad Ādolfs Alunāns varēja solīt savam «drāmaturgam»? Honorāru par izrādāmajām lugām jau neviens vēl nedomāja maksāt. Varēja parunāt ar Jelgavas grāmatu izdevēju Šablovski, lai tas iespiež latviskotās lugas, un no tā varēja cerēt saņemt kādus piecus rubļus par loksni; bez tam, Alunāns varēja apsolīt viņam brīvu gultas vietu un «kosti» pie sevis un sufliera vietu, par ko bija nolemts dažus grašus maksāt — tas arī bija viss.

Bet cik ilgi tā jaunā teātra publiku ar pārstrādātām vācu posēm vien baŗos? Bija taŗu jŗgŗdŗ ar oriŗinŗllugas. Teŗtra komisija izsludinŗja konkursu. Iesŗtŗja nedaudzas lugas, un no tŗm paŗam tikai viena bija skatuvei noderŗga — to paŗu ar godalŗoŗa. Un izrŗdŗjŗs, ka to — sarakstŗjusi sieviete, kŗda klusa un kautrŗga, atklŗtibŗ nekur nemanŗta jaunkundze. Tŗ bija Pŗkŗŗenu Marijas «Gertrŗde». Alunŗns pats ar rakstŗjŗ jaunu lugu, tŗ saucŗs «Priekos un bŗdŗs» un tŗloŗa vientiesŗgos lauku ļaudis.

Alunŗns bija novŗroŗis, ka publiku, kuŗai vŗl trŗka dziļŗkas mŗkslas izpratnes, nevar saistŗt ar parasto lugas tekstu vien, tŗpŗc viņŗ iepina tanŗ «kuplejas» — zobgalŗgos dziedzŗjumus par daŗŗdiem dienas jautŗjumiem. Arŗ ŗinŗ savŗ jaunŗjŗ darbŗ viņŗ ievietoŗa vairŗkas savas kuplejas, un vienŗ no tŗm apdziedŗja pats sevi — cik neapskauŗzams ir jaunŗ teŗtra vadŗtŗja liktenis, kas tomŗr neliek zaudŗt dŗŗu:

«Nesenn ar wihru runnaju,
Kaŗ teiza leeliski,
Lai es pee mallas atmestu
Latweeschu teatri;
Jo drihs mums luggu peetruhkschoht,
Ko tad gan ļaudim rahdischot?!
Lika drusku pagaidiht.»

Un vŗl citŗ kuplejŗ viņŗ dziedŗja par to, ka latvieŗu teŗtra aktierim nav citas algas, kŗ vienŗgi — publikas uzslava:

«Kas akteer' wairak gohdahs,
Ka ļauschu usslawa?!
Un ja ta allasch rohdahs,
Tad sawŗ jaunibŗ
Tas schķeetahs laimibŗ
Un preekos, jokos dsihwo.»

*

Un taŗu, teŗtra vadŗtŗjam savervŗt aktierus toreiz nebija nekŗds prieks, nedz joks. Vecuma dienŗs atskatŗdamies uz ŗŗm latvieŗu teŗtra pirma-

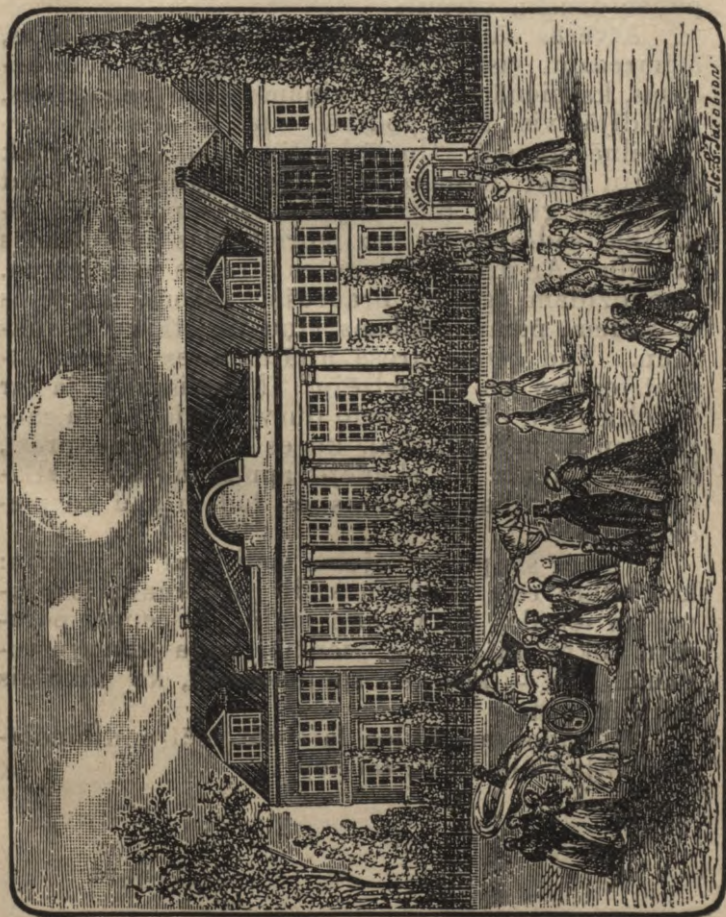
jām dienām, viņš savās atmiņās stāstīja jaunajai paaudzei par dažiem piedzīvojumiem, kas pēc četrdesmit gadiem gan varēja izklausīties — kā joks:

«Kaut gan izdevās, vismaz pagaidām, sevi apgādāt ar pietiekošu skaitu uzvedamo lugu, tad atrast tām tēlotājus (par trupas sastādīšanu toreizējos apstākļos nevarēja būt ne runas) bija nepārvārāmi grūti. Uz sludinājumiem neviens nebūtu atsaucies, tik jaunās domās toreiz latvietis bija par teātri, it sevišķi vājā dzimuma pārstāves, ka parādoties vien uz skatuves baidījās zaudēt savu labo slavu... Izgudrojām oriģinālu līdzekli mērķa sasniegšanai, par kuŗu gan tagad dažs labs pasmīnēs. Mēs ar Kr. Bergu kārtīgi apmeklējām Latviešu Biedrībā sarīkotās balles un dejas vakarus, kur uzmanīgi lūkojām pēc attiecīgām personām. Tiklīdz mūsu tiklos iekļuva kaut kas piemērots, es stādījos priekšā kā jaundibinātā teātra artistiskais vadītājs, lai jūsmīgos vārdos nostādītu skatuvi un darbību visrozāinākā gaismā. Šāds ievads, saprotams, katrreiz beidzās ar padomu attiecīgai personai vismaz izmēģināt savas spējas uz skatuves. Mēs nebijām gluži bez panākumiem: atbalstoties uz P. Pļavnieku, mums beidzot izdevās jaunajam teātra uzņēmumam iegūt jaunus cilvēkus.

Drīz pēc latviešu teātra nodibināšanas man bija izdevība iepazīties ar jaunu, izglītotu dāmu, kuŗas glītā āriene vien bija labākā rekomendācija teātrim. Minētā jaunkundze būtu labprāt pievienojusies mūsu skatuvei, ar noteikumu, ka man personīgi jāgrīcžas pie viņas tēva, ko es arī solījos izdarīt.

Bija gaiša, patīkama rudens diena, kad es uzsāku šo man ne visai patīkamo gājienu. Bet cik patīkami arī nebūtu bijis sarunāties ar meitiņu, tās tēvs izrādījās par stipri rupju tēviņu. Neizglītots un mazliet neapķērīgs, šis ikdienišķais cilvēks, lielās, mani no sākuma nemaz nesaprata,

varbūt arī aiz tā iemesla, ka bieži lietoju latviešu valodas jaunos nosaukumus, kā «luga, loma, skatuve», kas viņam likās būt pilnīgi sveši. Bet kad turpmākajā sarunā es mēģināju ietērt savas domas vieglāk saprotamā valodā, lietodams latviešu valodā ienīsto nosaukumu «kumēdiņi», es ar šaus-

Rīgas Latviešu Biedrības nams pirmveidā.

mām konstatēju, ka nama tēvam nu tikai sāka rasties saprašana par to, ko es īsti no tā gribēju. Vēl diezgan spirtsmais vīrietis nobālēja aiz dusmām, uzlēca kājās, kliegdam: «Un jūs uzdrošināties no manis prasīt, lai es savai meitai norādītu ceļu uz elli? Kungs, paciešaities tikai acumirkli, arī es jums gribu parādīt kumēdiņus! Ē-ē, Miķel, panāc drusku šurpu!»

Atvērās sāndurvis, un Miķeļa kungs, kas, acimredzot, visu bija noklausījies un noprazdams, ka pienācis brīdis viņam aktīvi iemaisīties, parādījās visā savā godībā — tas bija milzis vārda pilnā nozīmē. Un tā kā šis milzis — kā vēlāk dabūju zināt «laipnā» nama tēva brālis — pie kaut cik labas gribas būtu bijis spējīgs mani bez žēlastības sadragāt, es bez iepriekšējas atvadišanās nozudu. Ar drošu lēcieni es atrados uz ielas un, ieraudzīdams gaŗām braucošu vaŗoni, uzticējos tā ratiem, pamudinādams viņu uz ātrāku braukšanu. Kad bijām drošā attālumā, es vēlreiz atskatījos, un ko es redzēju? Miķelis stāvēja ar paceltu roku plaši atvērto durvju priekšā un sauca man kaut ko pakaļ, ko es nevarēju saprast, bet kas laikam būs skanējis apmēram šādi: «Uzdrošinājies tikai vēl ierasties, tad tu gan ko piedzīvosi!»

Tomēr šis piedzīvojums man kaut ko mācīja: kad atkal reiz meklēju kādu jaunkundzi skatuvei un ierados tās vecāku mājās, es cepuri paturēju rokās un turējos vienmēr izejas durvju tuvumā. Jo — kas gan spēj noprast, ko nākošais mirklis nesīs!»

Jā, šādos apstākļos latviešu teātra dibinātājam vajadzēja sacīt: lai top!...

VI. „Grēcīgās“ mākslas kalps.

«... priekš vairāk gadiem Kurzemē kādā latviešu pulciņā iekustināja jautājumu, vai jel maz derot vēl latviešu valodu tālāk kopt un attīstīt. Pēc atbildes, ka patiesie dzīves apstākļi cieši prasa tās kopšanu un tālākattīstīšanu, pacēlās tālāki jautājumi: ar kādu iestāžu palīdzību veicams šis uzdevums? Atbilde skanēja: jārikojas ar vārdiem un rakstiem skolās, baznīcās, mājās, vispārējā dzīvē un uz skatuves. Bet kad gan latvieši sasniegs savu teātri? — bija jautājums. Pēc garākām pārrunām beidzot vienojās tā: ja skolā un baznīcā, rakstniecībā un kultūrā, dzimtā un dzīvē viss ies savu dabisku gaitu, tad pēc gadiem 100 vai 150, t. i. trešā vai ceturtnā paaudzē, varēs celties latviešu teātris. Šo vīru aprēķins dzīvē gan pierādījās par pavisam aplamu, jo jau pēc gadiem 10 vai 15 viņiem vajadzēja piedzīvot to prieku, ka varēja apmeklēt latviešu teātri pilsētās un laukos...»

Tā Kronvalda Atis rakstīja 1872. gadā savā grāmatā «Tautiskie centieni», un arī viņam pašam bija laime pieredzēt latviešu teātra nodibināšanos. Un ne tikai Kronvalds — katrs apzinīgs latvietis priecājās par Ādolfa Alunāna darba veiksmi.

Bet citādās domās par latviešu teātri bija visi latviešu garīgās atmodas un attīstības skauģi.

Kādu dienu — tas notika itin drīzi pēc pirmajām Alunāna vadībā sarīkotajām izrādēm — Rīgas Latviešu Biedrībā ieradās Rīgas pilsētas teātra inspektors Hermanis un aptaujājās, kas te esot tas izrāžu vadītājs.

— Es! — Ādolfs Alunāns stādījās priekšā bargajam vācu kungam.

— So, so! ... Tad man jums jāpaziņo, ka jūs nepildāt pilsētas noteikumus, kādi pastāv no marķīza Pauluči laikiem.

— Un tie būtu?

— Par katru cirka un citu balagānu izrādi jāmaksā rātei mākslas veicināšanas nodoklis. — desmit rubļi no katras izrādes, lūdzu to ievērot.

— Ā, tie ir itin prātīgi noteikumi! — Alunāns iesaucās.

— Jā, ļoti prātīgi! Tikai jūs līdz šim esat tos ignorējuši.

— Ak tad mums arī pienākas kāda daļa no tā nodokļa?

— Nē, gluži otrādi! Jums jāmaksā tas nodoklis pilsētas vācu teātrim par labu!

— Mums jāmaksā? Mans kungs, jūs esat pārskatījušies: te nav ne cirks, nedz cits kāds balagāns, bet latviešu teātris!

— Ha, ha, ha! Rīgā ir tikai viens teātris — tas ir vācu teātris. Man nav jāzina kā jūsu uzņēmums saucas, bet teātris nu gan tas nav. Un tāpēc lūdzu bez ierunām samaksāt to, kas mums pienākas!

Alunāns pārskaitās.

— Tur ir durvis! — viņš uzkliedza. — Un tā kā jūs otrreiz tanīs vairs neiemaldītos, balagānu uzrauga kungs!

Brašā jaunekļa uzkliedziens un poze no visas tiesas nobiedēja sīko vīreli. Bet toties jo niknāka bija viņa sūdzība rātei par «latviešu balagānu» pie Vērmanes dārza. Nu iesākās gaŗa izskaidrošanās ar rāti. Beidzot rāte latviešu teātri no nodokļa gan atbrīvoja, bet otrā sezona bija tikko iesākusies, kad latviešu teātrim uzbruka vēl ļaunāka liksta: pienāca Vidzemes gubernatora pavēle, ka latviešu teātris nekavējoties jāslēdz. Jo izrādījās, ka Rīgas Latviešu Biedrības statūtos

nav paredzēta teātra uzturēšana un izrāžu rikošana.

— Nu re', Alunāns vainīgs! — mēģināja jokot sarūktinātais biedrības priekšnieks: — būtu viņš mūsu teātri atzinis par balagānu, tad, droši vien, neviens nedomātu aizliegt mums izrādes...

Nu varēja paiet labs laiks, kamēr apvārdos un piekukuļos kādu iespaidīgu guberņas valdes ierēdni un panāks biedrības statūtu papildināšanu. Par laimi, Rīgā bija nodibinājusies vēl viena latviešu organizācija — Rīgas Latviešu Palīdzības Biedrība, un tās statūtos bija paredzētas arī tiesības rīkot teātra izrādes. Tā nu par latviešu teātra oficiālo saimnieku uzdeva šo otro biedrību, bet faktiski teātris palika Rīgas Latviešu Biedrības pārziņā, un Ādolfs Alunāns turpināja strādāt. Bet — kur divi saimnieki, tur īstais saimnieks nav neviens no tiem. Abas biedrības sanāca naidā, un izrādes tomēr bija jāpārtrauc. 1872. gada sākumā Ādolfs Alunāns atstāja Rīgu. Vai latviešu teātris bija tikai sapnis — tik ātri izsapņots sapnis?

Bija salta ziemas nakts, kad Ādolfs Alunāns sēdās pasta kamanās. Zvārguļiem šķindot, pasta zirgi rāva lielo kulbu pāri Daugavai uz Kurzemes pusi. Viņš brauca uz Jelgavu. Jo kur lai citur viņš tagad noliktu savu smago galvu?

Raudzīdamies pa kulbas logu apsnigušajos klajumos, viņš ieraudzīja rotājamies pie debesīm reti spožu ziemeļblāzmu.

— Tas tomēr uz labu! — viņš nodomāja. — Rīga mani izvada un Kurzeme sagaida staru spožumā!

— Nu redzi, no tā tava latviešu teātra tomēr nekas neiznāca, vai es neteicu? — ieminējās māte, apraudājusies.

Bet tēvs bija citādās domās:

— Vēl nemet ieročus krūmos! — viņš droši nāja dēlu. — Esi izturīgs kā kaņavīrs savā sarga vietā. Tici man: latviešu teātris vēl nav miris!

Un kamēr radīsies iespēja Rīgā atjaunot teātri, tēvs deva dēlam padomu rīkot izrādes tepat Jelgavā. Viņš taču bija «gubernātora draugs», gan atļauju izgādās!

Patiesi, atļauja nāca itin viegli. Bet — Rīgas pilsētas teātris pa otram lāgam atriebās tam karstgalvim, kas latviešu teātri negribēja atzīt par bagānu. Jelgavas teātra ēku bija nonomājis Rīgas pilsētas teātris, rezervēdams to viesizrādēm. Alunānam nu nācās maksāt trīskārtīgu nomu par šīm vienīgajām izrādēm noderīgajām telpām, bet ienākumi nebija tik lieli, lai varētu segt prāvus izdevumus. Sastādīt no pašiem jelgavniekiem trupu un to apmācīt — tas būtu pārāk ilgs un varbūt pilnīgi nesekmīgs darbs. Tāpēc Alunāns salasīja savus Rīgas aktieņus, lai varētu uzstāties Jelgavā jau ar apmācītu trupu. Bet kad viņš saskaīta kopā telpu īri, ceļa naudas aktieņiem un uzturu viesnīcā, tad izrādījās, ka viņa jaunais uzņēmums strādā ar zaudējumiem. Te gadījās daži mecenāti, naudīgi Rīgas tautieši, kas financiālo risku uzņēmās uz sevi. Šie mecenāti tomēr nekādā ziņā negribēja ciest zaudējumus, bet iegūt drošu peļņu. Aktieņi sāka kurnēt, ka tiem viesnīcā pat lāgā paēst nedod — un izrādes bija pa otram lāgam arī Jelgavā jāpārtrauc.

1872. gada pavasarī Rīgas Latviešu Biedrībai izdevās dabūt atļauju teātra turpināšanai. Bet runasvīri, negribēdami turēt tukšu biedrības zāli, jau uz visu nākamo sezonu bija iznomājuši teātra zāli krievu trupai. Latviešiem pašiem nu vairs nebija kur piemesties.

Ko nu?

— Vēl nemet ieročus krūmos! — Ādolfam Alunānam skanēja ausīs tēva drošinājums un paldoms.

Viņš savāca savus aktieņus pa trešam lāgam un rīkoja izrādes Latvijas mazpilsētās un dzīvākajos lauku centros. Un tas bija labi: jo vai tad latvietim Rīgā un Jelgavā vien jāzina, kas ir te-

ātris? Lai zina to arī baušķinieks un rūjienietis, dobelnieks un piebaldzēns!

Un tā nu pasta rati vai kulba vadāja Ādolfu Alunānu no viena Latvijas kakta uz otru. Reizēm viņš uzstājās tikai kā kupleju dziedātājs, reizēm uzņemdamies arī režiju kādā vietā, kur bija radušies jau — savi aktieři.

Bet pasta puisī jau nevarēja saprast, kas tas ir par kungu, kas tik bieži vadājams no vienas vietas uz otru. Aktieris? Kas tas tāds ir? Ārsts? nē, to sauc mazliet citādi — par dakteri. Varbūt kāds valdības ierēdnis, kas pārrauga, kā strādā mērnieki, sprauzdami zemnieku māju robežas?

Reiz, pa ceļam no Kokneses uz Piebalgu, pasta puisis gadījās ļoti runīgs, bet mānticīgs vientiesis. Kad viņš norādīja ar pātagu uz kādu vietu, kur rādoties spoki, Alunānam iešāvās prātā: — Pag', nu tad es tev parādīšu spokus!

Kamēr pasta puisis, pagriezis muguru, uzšāva zirgiem ar pātagu, neizdibināmā aroda pasažieris izvilkā no savas somas gaišu parūku un uzmauca to savā tumšcirtainajā galvā. Kad pasta puisis atskatījās, tas pamanīja pārvērtību un negribēja lāgā ticēt savām acīm: zem cepures malām taču vijās tumšas cirtas, kā tās tagad izskatās tik gaišas? Bet vēl pēc gabaliņa tas ieraudzīja, ka viņa kungs ir pārvērties — sirmgalvī...

Teātra frizieris, ko Alunāns veda sev līdzi, arī bija atvēris savu somu. Aizdedzinājis spirta lampiņu, uz kuņas parasti karsēja matu sprogājamās šķēres, viņš cepināja desas. Ari puisim uz bukas viņš pasniedza vienu. Tas pastiepa pirkstus un — iebļāvās nelabā balsī: kur saltā ziemas dienā kulbā varēja celties karsta desa?

— Nelabais! — viņš bailēs izdvesa un trieca savus zirgus kā negudrs, it kā gribēdams izbēgt no saviem pasažieriem. Kulba aizšāvās kā bulta uz Piebalgas pusi. Nu pasta puisis likās sapratis, kas ir aktieris: ja tas nav pats nelabais, tad katrā

ziņā tam, tāpat kā raganām un vilkačiem, ir sakari ar pašu elles lielkungu...

*

Gandrīz tādas pašas domas par Ādolfu Alunānu radās arī vācu mācītājiem, kas kopa latviešu lauku draudzes. Latviešu teātris? Izrādes mazpilsētās, miestos un lauku skolās? Vai tad latviešiem ir savs Ģēte vai Šillers, ko tie var rādīt uz skatuves? Un kādēļ vispār latviešu zemnieks lai svētdienā iet teātri, kad tam ir tikai viena gaita — uz baznīcu? Kas zina, varbūt tanis lugās sāks vēl klāstīt jaunlatviešu kaitīgās idejas? Alunāns?... Pag', viens tāds šaubīgs Alunāns reiz jau figūrēja sakarā ar «Pēterburgas Avižu» lietu, krievu žandarmērija to bija sākusi uzraudzīt. Vai šis būtu tas pats vai cits, bet kas saklausījes Alunāna asprātības, tam patronu derētais draudzes gans un «Latviešu Avīzes» vairs nebūs bijājama autoritāte. Un tāpēc — labāk, lai tāda latviešu teātra nemaz nav!

Kamēr pasta zirgi vadāja Ādolfu Alunānu apkārt pa visu Vidzemi, jaunieceltais Vidzemes skolu padomnieks, mācītājs Guleke arī vis negulēja. Mācītāji viņam ziņoja no vairākām draudzēm, ka skolotāji pulcinot jauniešus, rīkojot teātra izrādes, un šī aprēcība notiekot skolās. Un visa tā ļaunuma sakne esot Alunāns, kas braukājot apkārt ar savu komēdiantu trupu.

— Diezgan! — stingrais skolu padomnieks Guleke noteica, un pārējie skolu virsvaldes locekļi, pret latviešu tautisko atmodu tikpat neieciētie vācu tautības mācītāji, viņam pilnīgi piekrita. Un viņi lēma īsi un asi: skolu namos aizliegts rīkot teātra izrādes, jo skola kalpo baznīcai, nevis laicīgai un grēcīgai izpriecai.

Tas bija labi izdomāts ciņas līdzeklis: vienīgi skolu namos bija atrodamas plašākas telpas; biedrības gan jau sāka dibināties, bet biedrību nami vēl nebija pacēlušies.

Kad Ādolfam Alunānam nāca zināms šāds aizliegums, arī viņš vēl mēģināja cīnīties. Bernharda Dīriķa «Baltijas Vēstnesis» bija brīvs no jebkāda baznīckungu iespaida, tā slejās neizpau-dās «Latviešu Avižu» un «Mājas Viesu» lakeji-skais gars, tur atklāti sludināja latviešu tautiskos centienus. Alunānu uztrauca šāda latviešu aiz-bildņu svētulīgā liekulība: latviešiem teātris esot apgrēcība, bet vācu teātris nav apgrēcība, jo tur arī paši mācītāji itin omulīgi pavada va-karus. «Baltijas Vēstnesī» nu parādījās kāds anonīms raksts, kura autors, droši vien, bija pats Ādolfs Alunāns:

«Vai teāteris ir apgrēcība? Ar tādu vai-cāšanu mums ir tā ziņa piesūtīta, un pēcāk no ci-tām pusēm apliecināta, ka caur Vidzemes lauk-skolu virsvaldību ir aizliegts skolas namos uz zemēm turpmāk teātri spēlēt. Uz minēto vai-cāšanu atbildot, mums jāsaka, ka teātri gan ne-viens neuzdrīkstēsies par apgrēcību nosaukt, jo citādi jau mēs mācītājus nedabūtu teātera namos redzēt, un arī valdīšana nepamudinātu uz teātera celšanu un uzturēšanu un pat naudu priekš tam netērētu, ja teāterim tāda neslava būtu; bet turpretī tiek teāteris tagad pie visām jeb cik mācītām tautām par jo derīgu līdzekli priekš ļaužu attīstīšanas ieskatīts. Tādēļ nav jādomā, ka tas, kas pie citām tautām par svē-tību atzīts, priekš latviešiem būtu apgrēcības cēlonis. Un latviešu teātera izrādīšana krīt vēl jo vairāk svarā, kad apdomājam to, kam visam viņš jau ir par labu nācis un cik asaru palīdzē-jis žāvēt. Kad nu teātera izrādīšana latviešu laukskolās aizliegta, tad tur vajaga kādam ci-tam iemeslam būt, kas mums līdz šim vēl nav zināms.»

Aizliegums tomēr palika spēkā. Bet vasarā, kad ļaudis varēja pulcēties arī kaut kur citur, Alunāns braukāja atkal apkārē pa Latviju un rī-koja teātra izrādes gan zem klajas debess, gan

labības šķūņos — tāpat kā viņš Mazsesavā jau bērniībā bija rīkojis «Vilhelma Tela» izrādi. Reiz izrāde notika pat kādās dzirnavās.

«Grēcīgās» teātra mākslas apkaņošanas lietā Gulekem nāca talkā arī Kurzemes mācītāji: tie, tāpat kā Vidzemes mācītāji, brīdināja skolotājus piedalīties teātra izrādēs un pielaist šo «apgrēcību» skolas sienās. Vēl gadiem ilgi šinī jautājumā turpinājās polēmika starp «Baltijas Vēstnesi» un latviešu teātra pretiniekiem. Ari Jelgavas latviešu lauku draudzes mācītājs Konrādijs, kas vispār bija daudz iecietīgāks pret latviešu centieniem nekā citi viņa amata brāļi un savos sprediķos mēdza būt itin omulīgs zobgalis, 1875. gadā ņēma vārdu šinī polēmikā un izteica savus uzskatus «Baltijas Vēstnesī»:

«... Bet ja tās nekārtības ievēro, kas vietām caur «teātera spēlēšanu» un «danču vakariem» skolu namos» notikušas, — tad jāspriež: lai labāk skolmeisteři no tām noturas sāņu... Kur tas vientiesīgām dvēselēm par piedauzīšanu — tur lai «teātera spēle» paliek neizrīkota... Jo mēs negribam it nekādā laikā un nevienā vietā Kristus draudzei miesas būšanā dot priekšroku un ļaut vaļu tai «attīstīties».

Un taču, grēcīgā «miesas būšana» nebija vairs izskaužama. Ādolfs Alunāns turpināja strādāt, par spīti visiem šķēršļiem.

Bet uz liekulīgajiem svētuļiem, kas centās aizkavēt nevien latviešu teātra mākslas uzplaukumu, bet tautas garīgo attīstību vispār, Ādolfs Alunāns neturēja labu prātu visu mūžu. Par tiem viņam arvienu bija sakāms kāds vārds kā zobgalim, un savā personīgajā dzīvē viņš no tiem vairījās: baznīcā nelaulājās un bērnus nekristīja. Jo viņš taču bija — «grēcīgās» mākslas kalps...

Vēlāk gan, kad Ādolfs Alunāns darbojās Jelgavā, arī tādi vīri kā Konrādijs, sāka pierast pie

«miesas būšanas». 1904. gadā, pieminēdams Konrādiņa miršanu, Ādolfs Alunāns savā Zobgaļa kalendārā rakstīja: «Visus pēdējos 11 gadus, kamēr Ādolfs Alunāns vadīja savu latvisko skatuvi Jelgavas vācu amatnieku biedrībā, gandrīz nevienā izrādē viņš neiztrūka kā viesis, atnākdams, kā pats allaž izteicās, lai pārliecinātos, vai, kā un uz kuŗu pusi viss latviešu dzīvē virzījās uz priekšu.»

VII. Būt vai nebūt?

Kad 1872. gada pavasarī Rīgas Latviešu Biedrībai bija atļauts statūtu grozījums, kas paredzēja teātra uzturēšanu, tad pašā biedrībā pirmā sajūsma par teātri bija jau pārskrējusi. Teātra izrādes peļņu nedeva, bet runasvīri, būdami praktiski tirgoņi, amatnieki vai rūpnieki savā privātajā dzīvē, gribēja būt tikpat praktiski rēķinātāji arī biedrības lietās.

— Ko nu jūs atkal ar to savu teātri! — dažs runasvīrs nepacietīgi iesaucās, kad teātra komisijas priekšnieks vēra muti, lai stāstītu par teātra vajadzībām. — Zinām jau: atkal prasis naudu!

Architekts Baumanis, kas bija nācis biedrības priekšnieka amatā, nespēja iepotēt pie naudas un mantas tikušajiem pilsoņiem nopietnākas intereses par latviešu mākslu. Uz biedrības pasākumiem praktiskie Rīgas latvieši skatījās kā uz veikalu: kāpēc tad biedrībai taisni savs teātris vajadzīgs? Zāli taču var iznomāt arī krieviem vai žīdiem, tā ienākumi būs vēl drošāki!

Tiesa, šo jaunbagātnieku starpā atradās arī dažs pašreizējais gādnieks par teātri. Tāds vīrs bija grāmatu spiestuves īpašnieks Štālbergs. Reiz, kad biedrībai bija galīgi izsīkuši līdzekļi, tas izdomāja kādu savādu naudas vākšanas veidu, kas daudz vieglāk atdarīja makus turīgajiem latviešiem nekā visdedzīgākās runas. Kādu dienu tas sarīkoja biedrības zālē «zelta rūķīša vakaru». Kad ielūgtie viesi sanāca zālē, tie ieraudzīja tur garus galdus ar bagātīgi apgādātiem ēdieniem un dzērieniem, bet galdiem pa vidu — paprāvu mucu, uz kuņas jāsus sēdēja «rūķītis» latviešu

zemnieka tērpā. Tas sāka tecināt mucas saturu, un izrādījās, ka «rūķīša» muca nav vis pildīta ar parasto miestīgu, bet stipru groku, kas viesiem krietni iesildīja galvas. Un kad bija gana dzerts un dziedāts, «rūķītis» nolika galdā zeltītos vākos iesietu grāmatu un lūdza viesus tanī parakstīties, atzīmējot arī, cik katrs vēlētos dot no sava maka par šī vakara omulību: ienākums esot domāts biedrības mērķu veicināšanai. Un «rūķītis» nebija vīlies: ar groku iesildītie viesi bija kļuvuši tik devīgi, ka ienāca krietna summiņa naudas, kas tik ļoti bija vajadzīga kā teātrim, tā citiem biedrības pasākumiem.

Štālbergs arī vēl citādi gribēja kalpot teātrim. Nebūdams nekāds rakstnieks nedz valodnieks, viņš pārtulkoja latviski Šillera «Vallenshteinu» un Bairaona «Manfrēdu» un iespieda šīs lugas savā tipografijā. Pat vairāk: viņš sarīkoja «Manfrēda» izrādi un pats uzstājās titulomā. Tā bija gaužam bēdīga, nemākulīgi sagatavota izrāde, kas vācu avīzēm deva iemeslu zoboties par latviešiem, ka tie izķēmojot slavenu klasiku darbus. Taču savu labo gribu kalpot latviešu teātrim viņš bija parādījis: latviešu teātra labā jādara viss, ko katrs spēj.

Pēc latviešu teātra darbības atjaunošanas tas tomēr nikuļoja vēl pāris gadus. Apmeklētāju skaits kritās, arī izrāžu skaitu nācās samazināt; biedrības runasvīri bija vienaldzīgi, par teātra turpmāko likteni tie nebēdāja. Lugu rakstītājiem un tulkotājiem nekā nemaksāja, arī aktiepi par sāvām pūlēm atlīdzību nesaņēma. Bet pats teātra vadītājs Ādolfs Alunāns saņēma tikai zināmus procentus no ienākumiem. Izrāžu skaitam samazinoties, arī viņa ienākumi kļuva tik niecīgi, ka pārtikt no tiem vairs nevarēja. Pie tam viņš jau bija ģimenes cilvēks, sieviņa slima ar diloni, arī mazais dēlēns vārga. Nē, tas vairs nebija izturams...

Beidzot 1874. gada sākumā «Baltijas Vēstne-

sī» parādījās bēdīga ziņa: Ādolfs Alunāns paziņoja publikai, ka nodomājis aiziet no teātra.

«Reiz apnicis tos šķēršļus, kuņus Rīgas Latviešu Biedrības priekšniecība man ceļā liek, it īpaši šinī beidzamā teātra gadā, caur šo paziņojumu, ka no Rīgas latviešu teātra vadīšanas atstājos un arī kā aktieris no līdzspēlēšanas atsakos, to sirsniņu vēlēšanos izsacīdams: latviešu teātris uz priekšdienām lai plaukst un viņa mērķis lai ir un paliek, būt laika kavēklis un mācības vieta latviešu publikai! — Par manu pienākumu ieraugu architektam Baumann kungam te manu sirsniņu pateikšanu izteikt par rūpēšanos latviešu teātra būšanā. No publikas, kas man allaž, varbūt nepelnītu, labpatikšanu parādījusi, īpašā izrādīšanā gribu atvadīties, līdz no manas vājības būšu diezgan atspirdzis.»

Šoreiz tomēr Ādolfs Alunāns vēl neaizgāja no teātra. Tikpat grūtos apstākļos viņš nostrādāja vēl vienu gadu, bet tad visās avīzēs parādījās atkal ziņa: Ādolfs Alunāns atstāj latviešu teātri un aiziet atpakaļ uz vācu skatuvi...

Šoreiz konflikts ar biedrības runasvīriem bija jau daudz nopietnāks. Bez upuriem no biedrības puses teātri nebija iespējams pacelt, bet biedrība liedzās atvēlēt lielākus līdzekļus kostīmiem, dekorācijām, aktieŗu, lugu autoru un tulkotāju piesaistīšanai. Nebūdami materiāli ieinteresēti, aktieŗi nāca un gāja; ansambļa sastāvs mūžīgi mainījās, atkal un atkal vajadzēja apmācīt jaunos iesācējus, kas nezināja, kā uz skatuves runāt, kā kustēties. Tā jau nebija nekādas cerības reiz pacelties pāri nožēlojamam diletantismam un sasniegt nopietnas mākslas līmeni.

— Žēl, ļoti žēl aiziet... Bet arī palikdams, es nevaru neko glābt! — viņš teica tiem, kas vēl mēģināja viņu atrunāt.

Un taču — arī šoreiz viņš neaizgāja pavisam.

Par teātra komisijas priekšnieku nāca sirmais «hofrāts» Bernhards Dīriķis, «Baltijas Vēstneša»

redaktors. Tam bija mazliet lielāka autoritāte nekā viņa priekštečiem. Tas arī prata izlidzināt plaisu, kāda pa vairākiem gadiem bija radusies starp Ādolfu Alunānu un teātra saimniecisko vadību. 1876. gada janvārī Ādolfs Alunāns atkal uzņēmās teātra vadību. Kad nu tā paša gada beigās par teātra komisijas priekšnieku nāca jaunais advokāts Aleksandrs Vēbers, viņa bērnības draugs, kas viņa tēva ģimenē no vācieša bija kļuvis par dedzīgu latvieti Varaidošu Sanderu, tad arī patiesi sākās teātra uzplaukums.

Pārveidotajā teātra komisijā bez Ādolfa Alunāna nu sēdēja arī aktieņu pārstāvis. Aktieņu trupa sastādīja savu «sabiedrību», kas runāja līdzīti teātra lietās. Nākamajā gadā nolēma arī maksāt honorārus lugu rakstniekiem un tulkotājiem, un 1878. gadā autoriem izmaksāja jau — 60 rubļus!

Arī publika kļuva atkal atsaucīgāka, varēja atkal sarīkot jau 20 izrādes gadā. Bija jūtamas arī Alunāna ceļojošās trupas izrāžu atbalsis: laucinieki arvienu lielākā skaitā sāka apmeklēt Rīgas latviešu teātri. Te iebraucēji, nokārtojuši savas darišanas, mācījās atrast nevien patīkamu laika kavēkli, bet arī paraugu pašu rīkotām izrādēm attālākos Latvijas novados.

Teātra repertuārā pa gadiem bija jau sakrājies itin prāvs skaits lugu, tā ka Ādolfs Alunāns jokodamies no lugu virsrakstiem varēja «Mājas Viesa» feletonā sastādīt veselu «stāstu»:

«Ohds un Kohds» dsihwoja «Bahnuscha treschās klases usgaidamā istabā» «Preekos un behdās. Wiņņeem bija «Istaba ar diwi gultahm». «Skaistā Greetiņa» bija «Lepna istabas meita». «Pirmschķirras usgaidā», un «Lihsiņa» sehdeja «Pee klaweerehm». Wiņņai bija «Skais-takais deggons». — «Weenai japrezzahs» — «Deppis un Jette» teiza, «Meitas puhrs» labs, un lai «Kohds» «Paschu audsinats», gan «Kurlais Krischus», schis «Sullainis par dakteri», parah-

dihs, «Kā pagasta wezzakus zell», un «Stuhrgalwiba suddihs». «Tannheisers», «Kohds» un «Kurlais Krischus» «Lihsin», scho «Ruhkiti», kohpā usrunnaja, bet welti. — Nu tad, «Diwejadi zelli us laimi!» wiņņi issauza, un ne gaddu pehz tam bija «Trihs tehwi weenā reisē», un tad «Midseņi teesas preekschâ».

Ari ansamblis pamazām veidojās un kļuva par krietnu, izturībā un pacietībā pārbaudītu māksliniecisku saimi. No pirmo gadu aktieŗiem dažs bija nozudis: dzīves apstākļi un praktiskās intereses tomēr bija ņēmušas dažiem pārsvaru pār dziņu pēc skatuves «lauriem». Jā, toreiz jau neviens arī nedomāja aktieŗus lauriem vaiņagot. Tādu godu piedzīvoja vienīgi pats Ādolfs Alunāns, kad latviešu teātris svinēja savu desmit gadu jubileju. Vienīgi kad biedrības tēvi bija labā omā, bufetē varēja cerēt uz iedzeršanu. Visam ansamblim par labu viena benefice gadā — tik vien arī bija tā materiālā labuma.

Tā no aktieŗu pulciņa pazuda Richards Tomsons, mākslīgo mēslu fabrikants, kas, iekūlies parādās, tikmēr mocījās, kamēr nobankrotēja. Arvienu retāk uzstājās arī Kristaps Bergs, kam, būvējot milzīgo «Berga bazāru», nebija vairs ne laika, nedz patikas kāpt uz skatuves dēļiem. Galīgi pazuda Ādolfa Alunāna brālis Teodors, aktieris un lugu tulkotājs; tas pārgāja uz Jelgavu par ierēdni, pēc tam par pagasta rakstvedi Sesavā, apprecēja iedomīgu vācieti un ar laiku pat zaudēja savu latvietību: viņa pēcnācēji vairs neatzina sevi par latviešiem... Tāpat bija aizgājis vēl dažs labs...

1878. gadā Rīgas latviešu teātris jau varēja atskatīties uz desmit gadu ilgu mūžu, skaitot par savu dzimšanas dienu «Žūpu Bērtuļa» izrādi 1868. gadā. Ādolfs Alunāns nu varēja ar prieku nolūkoties uz savu izaudzēto aktieŗu saimi. Lūk, vesela rinda kundzeņu, — tā toreiz sauca neprecētās dāmas, — kas, kļūdamas par aktrisēm, ne-

bija baidījušās zaudēt savu godu sabiedrības acīs. Tur Hofmaņa kundzene, kas nevainojami tēloja smalkākās sabiedrības dāmas, tur Kleina kundzene, pirmā varonlomu tēlotāja, tur Šentāna kundzene, kas publikai patika naīvo jaunavu lomās, tur Treija kundzene, kas tik labi pārvērtās sirmās un rūpju sagrauztās mātēs, tur Zvaigznītes kundzene, visu iecienītā lakstīgala, kas lieliski veica savaš dziedamās lomas... Bet vēl pārāks bija vīriešu personāls. Lūk, vesela komiķu gvardija: grāmatu tirgotājs Kazimirs, ar skatuves vārdu Feils, Fišers, Jenzens, Švarcs. Lūk, Porešs un Krastiņš-Burkovskis, lieliskie raksturlomu tēlotāji...

Vēlākos gados pienāca klāt vēl citi teicami spēki: staltais varonlomu tēlotājs Jānis Brigaders, subrete Maija Veinberga, vēlākā Brigadera kundze, Berta Graudiņa, kas vēlāk dabūja Rūmnieces vārdu un kļuva par nepārspējamo, klasisko «māti».

Sevišķas cerības Alunāns lika uz jauno mīlotāju Bodnieku-Jaunzemi, kas vēl ģimnaziju apmeklējams, ar visu sirdi pieķērās teātrim. Tas būs nevien labs aktieris, bet arī lugu rakstnieks; tas varēs būt viņam tikpat krietns palīgs kā Pāvuls Pļavnieks.

Jā, pie lugu rakstīšanas vajadzīga zināma māka. Luga nav stāsts, kur autors savā personā var diez' ko visu pastāstīt. Lugā autora vietā runā tēlojamās personas, un tur nav vietas gaŗām runām, uz skatuves jānotiek dzīvai darbības maiņai. Tāpēc lugu rakstniekam jābūt labam skatuves pazinējam, un Alunānam šķiet, ka vislabāk, ja lugu rakstnieks pats ir arī aktieris. Bet kad nu rakstāma kāda luga speciāli pašu teātrim, tad var pat personas izdomāt tā, lai tās atbilstu viena vai otra aktieŗa īpatnībai. Un to viņš dažās savās lugās arī ir mēģinājis darīt.

— Nu, vai zināt, jūs jau strādājat tāpat kā

mūsu Hiršfelds! — Baumanis savā laikā izteicās, noskatījies lugas «Priekos un bēdās» izrādi.

Hiršfelds bija teātra drēbnieks, kas šuva aktieņiem kostīmus. Rakstnieka salīdzinājums ar drēbnieku Ādolfam Alunānam šķita nepelnīts apvainojums.

— Kā tā? — viņš iesaucās, ieplētis acis.

— Nu tā: Hiršfelds noņem mēru un pielāgo uzvalku katra aktieņa augumam, bet jūs tāpat pielāgojat lomas aktieņu dabai. Nu sakait, vai Lejnieks un Strautnieks, šie abi lauku papas, nav lomas, kas Švarcam un Obdovam pieguļ tikpat labi kā Hiršfelda šūdinātie kostīmi?

— Ak tā! — Alunāns iesaucās. — Jā, tas tieša, tā jau es arī biju domājis. Jā, kā tad, jums taisnība, reizēm man patiesi pagadas tāds pat piegrieziena kā Hiršfeldam!...

Drīz pienāca arī 1880. gads. Ādolfs Alunāns bija jau desmit gadus nostrādājis latviešu teātrī. Ir viņš pats, ir biedrības «veči» varēja būt mierā ar teātra uzplaukumu pēc pārleistās krīzes. Un runasvīri nolēma godināt jubilaru, pasniedzot tam adresi:

«Rīgas Latviešu Biedrības teātra vadonim, Ādolfam Alunāna kungam.

Ievērojot Jūsu daudzos nopelnus pie R. L. B. teātra vadīšanas un veicināšanas desmit gadu laikā, teātra lugu sarakstīšanas un izrādīšanas ziņā, R. L. B. priekšniecībai tas gods jums, cienījamais kungs, runasvīru sapulces uzdevumā šai Jūsu goda dienā caur šo rakstu izteikt biedrības atzišanu tai nešaubīgā cerībā, ka Jūsu uzcītība ir joprojām labus augļus nesīs.»

*

Bet — vai ar to bija atmaksāts par desmit gadu ilgo darbu? Vai šī papīra lapa, uz kuņas varbūt bija rakstīti patiesas un neliekuļotas atziņas vārdi, varēja izpirkt visus tos sarūktinājumus, kas bija sakrājušies pa desmit gadiem? Te-

ātrā tehniskie darbinieki — dekorātors, skatuves meistars, frizieris, apgaismotājs, arī drēbnieks Hiršfelds — saņēma piemērotu atbildzību par savu darbu. Bet pašam teātra vadītājam bija jāpārtiek no procentiem, kas nevarēja tam nodrošināt eksistenci.

Skatuves mākslinieki palaikam mēdz būt bohēmieši, kas nekrāj mantas, ko rūsa un kodes maitā, bet dzīvo no rokas mutē un savu tiesu ziedo arī Trimpum. Ādolfs Alunāns šādu dabu zināmā mērā bija mantojis jau no sava tēva; bagātie sesavnieki, kuŗu sabiedrībā viņš uzauga, bija lieli uzdzīvotāji. Rēveles aktieŗu saimē viņš baudīja tādu pat skolu. Un Rīgas Latviešu Biedrībā tautiskās pašapziņas bravūra bija cieši saistīta ar Trimpus kultu. Neviena svarīgāka sēde un sapulce nebija domājama bez «Trimpus vakariem». Runasvīru Danbergu, atjautīgu galda dziesmu sacerētāju, tur tad arī turēja par slavenāko dejnieku, kas pārspēj pat Lapas Mārtiņu! Kā nu teātra vadītājs būtu varējis neturēt līdztiem latviešu jaunbagātniekiem, kas grozījās biedrības bufetē un citos Rīgas restorānos, kur, vāciešiem par spīti, latvieši nevien demonstratīvi runāja savā valodā, bet pieprasīja arī labākās viņu markas un dārgākos cigārus.

Būtu Ādolfs Alunāns bijis viens pats apaļš cilvēks, viņš varbūt daudz nebēdātu. Bet viņš jau drīz pēc pārnākšanas uz Rīgu bija apsievojies un kļuvis tēva godā. Dīlonslimo sieviņu viņš nevarēja aizsūtīt uz slavenajām dziedniecības iestādēm ārzemēs, bet aizveda to uz Jelgavu pie saviem vecākiem, kur tā mira 1875. gada pavasarī. Pāris gadu vēlāk turpat mira arī viņa pirmais dēliņš. Nu kādu laiku viņš atklātībā dēvējās par «vecpuisi», bet patiesībā itin drīz viņš bija atkal ģimenes tēvs: viņam gadījās sastapties ar kādu ārzemnieci, silēziēti, Rīgas vācu teātra aktīsi — un bērnu pulciņš nu arī ātri vairojās.

«Tie bija grūti laiki,» viņš ne bez rūktuma

tos atcerējās sava mūža beigās. «Ja es gribu latviešu teātra tapšanu attēlot pēc iespējas pareizāk, tad nevaru atstāt neatzīmētu, ka arī man personīgi šis laikmets bija ļoti grūts. Lielākā daļa cilvēku, ar kuriem ikdienas biju spiests sastapties, mani nesaprata, es atrados spaidīgos materiālos apstākļos. Ziemā vēl stāvoklis bija kaut cik labāks, kaut gan arī tad ienākumi bija niecīgi, jo mana alga sastāvēja no zināmiem procentiem, ko atskaitīja no izrikojumu ienākumiem. Bet šie procenti bija niecīgi, jo izrikojumi bija tikai vidēji apmeklēti. Bet tad pienāca jaukais maija mēnesis un līdz ar to skaistais brīvlaiks, kas nesa man ik gadus līdz patiesi nevajadzīgu atliesināšanos. Teātri uz vairākiem mēnešiem slēdza — es vienkārši biju moris, kas, savu pienākumu izpildījis, varēja iet. Es gāju atvaļinājumā un — kritu, par laimi, tikai augļotāju rokās, un tie tad izlietoja ziemas sezonu, lai neapnikstoši uzbūztos man, tā manu dzīvi sarūktinādami. Toreiz vēl pastāvēja parādu arests, un tāds karājās pastāvīgi kā Damokla zobens pār manu galvu.»

Un tad vēl viena atcere no kāda izrādes vakara. Bodnieka-Jaunzemja lokālizētajā lugā «Pilsētā un uz laukiem» Ādolfam Alunānam pašam nācās tēlot gleznotāja-profesora lomu:

«Diezgan nogurdinoša loma, kurā viens — otrs skats nav vienkārši tēlojams, bet prasa aktiera iejušanos un pārdzīvojumu, tā ka niecīgākais traucējums to padara nespējīgu uzdevuma izpildīšanai. Tanī vakarā, atrazdamies uz skatuves taisni labākā sajūtā, nejauši pametu skatu tuvākā sānkulisē (slēgtu dekorāciju mums toreiz vēl nebija), un ko es redzēju: tur nostājies viens no maniēm nesaudzīgākajiem parādu piedzinējiem. Pirmajā acumirkli es domāju, ka būšu maldījies, un paslepus paskatījos vēlreiz. Patiešām, tur viņš stāvēja un, pamanīdams, ka es to pazīstu, vīrs drūmiem vaibstiem padevīgi palocījās pret

mani, uz ko es, protams, nedrīkstēju atbildēt. Šausmās es spēlēdams virzījos pāri skatuvei uz pretējām kulisēm, lai no jauna atlēktu atpakaļ, jo tur bija nostājies vēl viens nelūgts viesis, kas arī piederēja pie maniem kreditoriem. Es it labi zināju, ka šie tipi nepazīst līdzietības un saudzības, un es garā jau redzēju parādu cietumu, tāpēc arī, man šķiet, patlaban tēlojamais profesors bija izdevies diezgan vājš. Starpbrīdī es kā tīģeris metos virsū nekaunīgajiem iemākliem un rūpējos par viņu tūlītēju promaizgādāšanu, nemaz nedomājot par to, ka jau otrā dienā mani varētu sagaidīt apvainoto augļotāju atriebība.»

Par laimi, Ādolfs Alunāns vasaras laikā, savās tukšajās «suņu dienās», varēja iet blakus peļņā. Viņš bija nevien lugu rakstnieks, bet arī feļetonists ar veiklu spalvu: ir pantos, ir prozā viņš prata pasniegt lasītājiem vieglu, bet saistošu lasāmvielu. Kaut vai brauciens no Rīgas uz Jelgavu vai gājiens pa Rīgas krogiem — arī no tādiem šķietami niecīgiem gadījumiem iznāca humora bagāti Dobelnieka feļetoni, kas izstiepās pa trim — četriem laikraksta numuriem. Kad saskaitīja rindas — par katru tomēr ienāca kapeiciņa...

Bernharda Dīriķa «Baltijas Vēstnesis» bija tikpat kā pašas Rīgas Latviešu Biedrības avīze. Dzēlīgais Kaspars Biezbārdis runasvīru sēdēs nereti pazobojās par veco «hofrātu», kas biedrību gribot pārvērst par «Baltijas Vēstneša» redakcijas filiāli. Bet Ādolfam Alunānam no šiem sakariem ar «Baltijas Vēstnesi» tomēr atlēca savs labums: vasaras brīvlaikā viņš nevien biežāk cilāja Dobelnieka-feļetonista spalvu, bet reizēm palīdzēja arī tieši redakcijas darbā. Tā tas bija arī krievu-turku kaŗa laikā, kad redakcijai vajadzēja būt sevišķi rosīgai, gādājot lasītājiem kaŗa notikumu aprakstus. Šad un tad Ādolfs Alunāns pildīja feļetona slejas arī vēl citās avīzēs.

Un taču — arī žurnālists toreiz varēja nopel-

nīt tikai niecīgus grašus. Un tā bija izsvaidīšanās sīkos darbos. Bija sen iecerēta viena otra luga, tā palika neuzrakstīta, kaut gan brīvlaikā vislabāk būtu bijis koncentrēties šinī darbā. Bet kad rudenī sākās atkal teātra sezona, tad laiks pagāja mēģinājumos, izrādēs un teātra komisijas sēdēs, kur nebija viegli izkaulēt kādu jaunu dekorācijas gabalu vai kostīmus kādas jaunas lugas inscenējumam.

— Būt vai nebūt? — šis liktenīgais jautājums ne vienu vien reizi bija visā nopietnībā stādīts pašam latviešu teātrim.

— Būt vai nebūt? — kā Hamlets, sevi tirdīdams, Ādolfs Alunāns nereti to stādīja arī sev. Cik ilgi tā kausies ar trūkumu un šķiedīs savus spēkus ir teātrī, ir žurnālistikā, neziņojot sevi pilnībā ne skatuves mākslai, nedz rakstniecībai?

Reizēm, kad gana bija dzerts un dziedāts, kad biedrības dižvīru, aktieņu un avižnieku pulciņā bija līdz apnikumam āzēts nabaga Lapas Mārtiņš, kas bija diezgan komisks un noplucis, lai par viņu zobotos, bet arī allaž pazemīgs pret visiem, kas tam atļāva piesēties pie galda un iebaudīt savu glāzi, Ādolfs Alunāns saduga sevī un nogrima pārdomās:

— Vai tad es neesmu viņiem tāds pat kā Lapas Mārtiņš, tikai varbūt augstākas markas dienderis? Vai tāda vien ir mana mākslinieka misija? Vai es nepeldu līdzī pa seklu straumi?

Un tādos brīžos Dobelnieks ar asu ironisku skatu paraudzījās visapkārt. Lūk, lielīgie, balmutīgie «tautas vīri»: aiz tautības karoga slēpdamies, tie dzenas tikai pēc pašu labuma. «Superfosfāta patrioti», ko tie jēdz no mākslas, literatūras? Un kas tad jēdzīgs ir latviešu literatūrā radies, ko varētu stādīt līdzās cittautu labākajiem darbiem? Bija nodoms uzvest kādu Lesinga lugu — runasvīri nedeva naudu kostīmiem. Ek, izpērt visu šo pašapzinīgo un seklo sabiedrību asām nātrām!

Un Dobelniēks 1880. gadā laiž klajā savas «Nātras». Tā ir sarūktināta dzīves vērotāja satīra. «Rīmes un proza Šim un Tam» — tādus vārdus viņš piesprauž grāmatiņas titulam un priekšvārdos saka:

«Tad ņemiet «nātras», laiku kavēt,
Un ja tās tiktu, būt' man prieks.
Vēl mūsu dārzā daudz ko ravēt!!
Ar cienīšanu — —

Dobelnieks.»

Un tad, savas satīras «nātrām» izpēris pēc kārtas ir lielos «tautas vīrus», goda mielastu rīkotājus un skaļo runu turētājus, ir rakstniecības lauka piemēslotājus, viņš beidzot saka:

«Tad pūtīs vējiņš cita gara,
Un pumpuri un ziedi plauks, —
Jūs' mēsli zemi treknu dara. —
Mūs rakstniecība zels un augs.»

Būt vai nebūt?

Būt! Jābūt! Latviešu kultūrai un mākslai jābūt, bet lielākai, spožākai, kas sniegtos pāri tai pliekanībai un seklībai, kādu visapkārt redz Dobelniēka acs.

VIII. Aizgājējs.

Par Rīgas Latviešu Biedrības priekšnieku 1875. gadā nāca jaunais advokāts Krišjānis Kalniņš, ļoti uzņēmīgs vīrs un labs organizātors visos pasākumos, pie kuņģiem viņš ķērās. Šis Bauskas novada saimniekdēls bija studējis Maskavas universitatē, un tāpēc viņam trūka tās galantās uzvedības, ar kādu varēja lepoties tie, kas Tērbatā korporācijās bija izbaudījuši labu skolu. Ne visai eleganti viņa platajos zemnieka dēla plecos sēdēja arī fraka, kad viņš svinīgos brīžos kāpa katedrī. Runāja viņš labi, kā jau advokāts, lietišķi un sausi. Viņš bija īsts dzīves praktiķis, kas ātrā laikā prata kļūt pie turības, arī biedrības dzīvē viņš izrādījās par gudru saimnieku, kas stingri prot turēt grožus savās rokās. Tiesa, viņš prata izmantot arī sava vecākā kolēģa Fridricha Veinberga padomus. Kā biedrību, tā arī toreizējos preses organus — «Baltijas Vēstnesi», «Balsi» un «Rīgas Lapu» viņš izmantoja, galvenām kārtām jauno Rīgas latviešu namnieku, tirgoņu, amatnieku un rūpnieku organizēšanai politiskai akcijai: pēc notikušās pilsētu pašvaldības reformas un «rātes» atcelšanas, arī latviešiem vajadzēja ietikt domnieku sēdekļos. Taču šis pirmais cīņas posms, ko Krišjānis Kalniņš, agri mirdams, dabūja pieredzēt, nobeidzās bez kādām sekmēm. Rīgas latvieši, kas ilgu gadu simteņus bija saglabājuši savu latvietību, ne vienu vien reizi bija izgājuši aktīvā cīņā ar privilēģēto rāti. Bet taisni tagad, pēc Rīgas Latviešu Biedrības nodibināšanās un veco kārtu institūtu krišanas, citreiz spārīgo Rīgas latviešu pēcteči padevās asimilācijai un pakļāvās vācu patriciešu politikai. Nacionāl-

politiskā kustība augstu vilni sita tikai tanīs jaunajās Rīgas latviešu aprindās, kas strauji ieplūda no laukiem, un no kuŗām nāca arī tādi vadoņi kā Krišjānis Kalniņš.

Tieši kultūrālā dzīve Krišjāni Kalniņu daudz neinteresēja, par latviešu teātra likteņiem viņam nebija jādoma: lai par to domā teātra komisija.

Būdams allaž nevalīgs, Krišjānis Kalniņš reti kad bija sastopams biedrības bufetē vai restorānos kopā ar citiem tautiešiem. Bet ja tas kādreiz arī gadījās, tad viņš mēdza iebaudīt krietnu malķu. Šādās reizēs ar viņu arī varēja visdraudzīgāk aprunāties. To zināja arī Ādolfs Alunāns.

Tā nu reiz, sēdēdams Jāņa ģildes dārza restorānā kopā ar Krišjāni Kalniņu un citām biedrības priekšniecības stutēm, Ādolfs Alunāns uzmanīgi novirzīja valodas uz teātra lietām un cerēja panākt paša Kalniņa labvēlību līdzekļu atvēlēšanā dažiem jaunievedumiem teātrī.

— Tā, atkal jaunievedumi? — Krišjānis Kalniņš brīnījās. — Esat gan jūs tai teātra komisijā gaužam nādzīgi uz jaunievedumiem. Publika jau nemaz nespēs tikt jums līdz!

— Kā tā?

— Nu tā! Pērn jūs rakstījāt savās programmās: «izrādīšana». Šogad jūs esat sākuši sludināt «izrādes». Ja tāda vārdu isināšana turpināsies, tad jau nākamajā sezonā jums «rādes» vien būs atlikušas!

— Jā, «Mājas Viesis» arī pārmet tik traku valodas grozīšanu, — kāds cits biedrības dižvīrs iemeta starpā. — Laucinieki vairs nesaprotot, ko tie aktieŗi runājot uz bīnes!

— Uz skatuves! — Ādolfs Alunāns pārlaboja.

— Ari «rolles» mums pazudušas, aktieŗi tagad tēlo lomas. Mēs cenšamies latviskoties pēc mana tēvoča Juŗa un Kronvalda dotiem padomiem.

Bet ar to arī teātra jautājums bija izsmelts, tālāk neviens Alunāna galda biedrs vairs negribēja ielaisties nopietnās debatēs.

Par laimi, Kristaps Bergs un skolotājs Spunde, kas sekoja viens otram teātra komisijas priekšsēdētāja amatā, rūpējās kā prazdami par viņiem uzticēto iestādi. Bet kad biedrība galveno vērību piegrieza 1880. gadā rikojamiem dziesmu svētkiem, tad interese par teātri atslāba. Pēc tam tas piedzīvoja atkal manāmu uzplaukumu. 1883. gadā Alunāns ar savu ansambli uzdrošinājās ķerties jau pie pirmās latviskās operetes, uzvedot Šenka «Sādžu dakteri». Bija panākts arī tas, ka izrādes varēja notikt nevien svētdienās, bet arī darbdienu vakaros. Pavairojās arī viesizrāžu skaits Kurzemes un Vidzemes mazpilsētās.

Un tomēr, tanī pat laikā sāka nobriest konflikts starp biedrības vadību un Ādolfu Alunānu.

Ādolfs Alunāns esot ļoti nesaticīgs cilvēks — tas bija viens no atklāti minētajiem iemesliem. Bez tam, Alunānam pārmeta arī to, ka teātra mākslinieciskais līmenis esot zemu noslīdējis, seklās Berlīnes poses vien viņš izrādot.

Tiesa, Ādolfs Alunāns bija straujš un ass, nevienam viņš nepalika atbildi parādā. Ja kāds viņu aizskāra, viņš to nesaudzīgi izzoboja lugās iepītajās kuplejās. Kamēr viņš tā apstrādāja «Mājas Viesa» teātra recenzentu Bertramu, Māteru Juri un citus savus personīgos ienaidniekus, biedrības vīri tam lielu vērību nepiegrieza, kaut arī Māteru Juris savā «Baltijas Zemkopī» atkārtoti protestēja pret Alunāna «kuplejām» un pieprasīja, vai tādas dziesmas, kādas Alunāns uz skatuves dzied, maz esot atrodamas lugu cenzētajos eksemplāros.

Bet Ādolfs Alunāns netaupīja arī savus maizes tēvus — Rīgas Latviešu Biedrības vadoņus.

Kad 1884. gadā advokāts J. Kļaviņš sāka izdot «Rotu», Ādolfs Alunāns kopā ar Laubes Indriķi uzņēmās šī žurnāla humoristiski-satiriskās nodaļas vadību. Te nu Alunāns varēja palaist savu spalvu brīvāk, nekā «Baltijas Vēstneša» feļetonā.

Neba Ādolfs Alunāns bija vienīgais, kas reizēm pacēla savu balsi pret Rīgas Latviešu Bied-

rības vadošajām personām. Paklusām kurnēja dažs labs biedrs, pat runasvīrs, un tie ar prieku un patiku uztvēra katru šādu atklātībā pateiktu vārdu. Viens no šādiem neapmierinātiem gariem bija arī Pūcīšu Ģederts-Eilenberģis, grāmatu tirgotājs. Tas vēl pamudināja Alunānu:

— Tā jau ilgi vairs nevar iet. Tu redzēsi — biedriba sašķelsies. Daudzi jau ruc un negrib vairs tai kliķei padoties. Ar «Baltijas Vēstnesi» tāpat — tur arī jau valda kliķes gars. Es tev saku, drīz parādīsies jauna dienas avīze, tad tie veči dabūs vēl karstāku sutu!

— Ej nu?

— Kad es tev saku! Un ja tu gribi zināt — es arī laikam būšu viens no jaunās avīzes izdevējiem. Bet pagaidām lai tas paliek noslēpums...

Tā bija Alunānam svarīga ziņa.

— Tā tad — zobgalis var palaist muti?

— Droši!..

Maskavas universitātes lektors Velme 1885. g. sāka izdot žurnālu «Austrums». Tur kāds rīdzinieks, slēpdamies zem pseidonima, bija rakstījis par Rīgas Latviešu Biedrību un pārmetis tai pārāk konservatīvu garu. Jau tas sacēla Rīgā uztraukumu. Bet te «Rotas» feļetonā kāds «Nirga» vēl savukārt ņēmās zoboties par Rīgas Latviešu Biedrību. «Ko tuvumā neredz, to tālumā ierauga» — tāds ir šī joka virsraksts. Bet saturs gauzam dzēlīgs:

«Namā stāvēdami, nevaram redzēt, kāds tas izskatās no ārpusē: cik bēniņu augsts, kāds jumts, cik skursteņu u. t. pr. Tas pats notiekas, kad stāvam zemes virsū: mēs nevaram redzēt, kāda izskatās mūsu zeme, kad nostātumies uz mēness vai ausekļa. Kā cilvēkiem iet ar zemes izskatu, tāpat rīdziniekiem ar R. L. B. Biedrībā būdami, viņi neredz, ko Pērkona kungs Maskavā ieraudzījis: proti, tas šī gada 19. februārī sīvi ieņūcies, pamanīdams «konservatīvu miglu, kas sāk beidzamā laikā arvien jo vairāk aptumšot

biedrības brīvo darbību.» Lai gan neesmu māņticīgs, tomēr Pērkonam ticu. Viņa ieraudzītā «konservatīvā migla» mani jo vairāk sabaidījusi, īpaši tāpēc, ka to, līdz šim biedrībā būdams, nebiju pamanījis; tikai cerība mani vēl attur, lai, no briesmīgās miglas bēgdams, neaizlaistos lapās, proti cerība uz stipro Pērkonu, kas, saviem zibeņiem tīrīdams R. L. B. gaisu, saspārdīs visu «miglu»...

— Tas būs atkal Alunāns! — izsaucās kāds biedrības priekšniecības loceklis, izlasījis «Rotu».

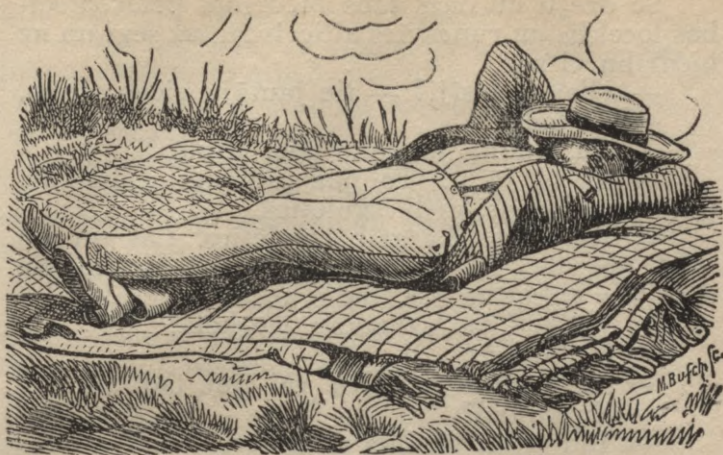
— Kas gan cits? — piebalsoja otrs.

— Cik ilgi mēs to cietīsim? Ēd mūsu maizi un ķengā mūs!..

Šinī gadījumā spriedēji gan bija kļūdijušies. «Ņirga» nebija Ādolfs Alunāns, bet rakstnieks Laubes Indriķis, kas kādu laiku sabija par Rīgas Latviešu Biedrības intendantu un tāpēc pazina biedrības dzīvi ne sliktāk par Alunānu. Bet viņš nekad tik atklāti nelēca nevienam acīs, tāpēc arī viņam nebija tik daudz ienaidnieku kā Alunānam.

Advokāts Kļaviņš, «Rotas» izdevējs un redaktors, arī ieņēma dažus amatus biedrībā, bet arī viņš ļāva vaļū Alunānam un Laubes Indriķim, lai tie zobojas par visu, kas vien zobojams. «Rotas» ekspeditors bija grāmatu tirgotājs Kazimirs; viņš viens no pirmajiem iestājās latviešu teātra trupā, un viņa skatuves vārds bija Feils. Tā tad, ap «Rotu» pulcējās vesela opozicionāru grupa. Un ja nu «Rotā» ar tādu labpatiku zobojās par biedrības «konservatīvo miglu», tad tas lika biedrības «tēviem» itin stipri uztraukties.

Bet drīz pēc tam «Rotā» parādījās kāda garāka zobgalīga dzeja ar parakstu «Dobelnieks», un par to vairs nebija ne mazāko šaubu, ka tā nākusi no Alunāna spalvas. Tur nu šis zobgalis dziedāja:

Ādolfs Alunāns — Dobelnieks („Rota“ 1885. g.).

«Ak, ļaujiet manim dusēt, ak, neceliet man' vis,
Es jūtos tiešām, draugi, pārlietu noguris.
Tā zālē guļu klusu, uz vaiga cepure,
Lai vajātāji neredz, ka Dobelnieks dus šē.

Jo kamēr dusu, miers būs ar' viņiem, cilvēkiem,
Kas dzen man pēdas, zvērē, es viens no šaubīgiem.
Tā dusēšu es krietni, mans mūžiņš nebūs īss,
Tā dusēšu, ja maz vien, es gadus divi-trīs...

Es noskumstu, ka nievāts tiek ļaužu brīvais gars,
Es noskumstu, kad redzu, kā pieaug tumšo bars,
Un sirds man sāp tik gauži, kad skaidri redzu es,
Kā glupību sēj ļaudīs un citas nezāles.

Tādēļ es vēlos dusēt gan dažus gadiņus,
Kamēr es ļaudīs, laikus, reiz redzu citādus,
Kamēr šis rīts, šī gaisma, kas aust šo pašu brīd',
Kā milzīgs dimants spoži šeit cilvēcei reiz spīd...

Un kad tad roku laiži un lišķi kopā krīt,
Un gaisma taisās tumsu jo ātri projām dzīt:
Tad, brāļi, celiet mani ar taurēm, stabulēm
Un aiciniet uz deju ar skaistām meitenēm...

Šo dzeju nu dažs labs biedrības priekšniecības loceklis un runasvīrs attiecināja uz sevi un uz biedrību vispār.

— «Vai tu lasīji? — tie jautāja viens otram.

— Ko tad?

— Nu, Ādolfam jaunāko rīmi «Rotā»!

— Ak tā, jā... To, par gulēšanu... Laikam paģirās rakstījis, grib izgulēties.

— Tas nekas, ka grib izgulēties. Lai gul vesels! Bet saki, kas tas «tumšo bars»? Un kas tie tādi, kas «glupību sēj ļaudīs un citas nezāles»?

— Vai tad tas uz mums mērķēts?

— Uz ko tad?

— Ak tā tu domā? Nu, vai zini, tad...

— Nu ko tad?

— Tad — lai viņš iet ar' gulēt!

— Tas ir prātīgs vārds! Lai iet gulēt! Nākamajai sezonai ar viņu vairs līgumu neslēgsim!

— Neslēgsim! — piekrit viens.

— Kam mums sildīt odzi savā azotē? — piebalso otrs.

— Bet kā tad tā? — ieminas trešs. — Taču vajadzīgs kāds iemesls...

— Vai tad iemesli vēl jāmeklē?

— Rāda seklas lugas!

— Slikti apmāca aktierus!

— Teātris strādā ar zaudējumiem!

— Pazemināsim viņam procentus — gan pats atteiksies!

— Tā gan! Lai pats atsakās, tad nevarēs celt nekādu brēku!

Tā runasvīri sprieda un nosprieda jau 1885. gada pavasarī, tikai Ādolfam Alunānam pašam neviens to neteica, un tas, pavādījis vasaru atkal viesizrādēs, gatavojās nākamajai sezonai. Bet kad viņam nāca ausīs runasvīru lēmums par procentu samazināšanu, viņš beidzot griezās pēc paskaidrojuma pie paša biedrības priekšnieka.

Krišjānis Kalniņš patlaban bija slim un nevaļīgs: viņš sirga ar kakla diloni un posās uz

kādu ārzemju dziedniecības iestādi.

— Vai tas tiesa, ka runasvīri sprieduši samazināt manus procentus?

— Jā, tā ir! — Kalniņš itin saīdzis atteica.

— Bet par ko tad tā?

— Laikam jau ir savs pamats!

— Bet kā tad man neviens neprasa? Ja nu es nepiekritu tādai noteikumu grozišanai? Vai tad man tanī lietā nav nekādas teikšanas?

— Kā nē! Jūs varat pārdomāt jaunus noteikumus, varat tos pieņemt vai nepieņemt... Es rītā aizbraucu. Jūs savu atbildi varat dot manam vietniekam, Grosvalda kungam.

— Te man vairs nav ko pārdomāt! — Alunāns aši atteica. — Man šie noteikumi nav pieņemami. Es tos uzskatu par apvainojošiem. Varu jau šodien jums paziņot, ka tādā gadījumā esmu spiests atsāties no turpmākās teātra vadības.

— Ļoti žēl... Es jūs tomēr lūgtu palikt...

Bet tas arī bija viss, ko Krišjānis Kalniņš pateica. Sagatavojies uz aizceļošanu, viņš vairs nevēlējās iejaukties konflikta kārtošanā, zinādams, ka runasvīros Alunānam nav stipra atbalsta.

Vēsi paspieduši viens otram roku, šie divi vīri šķīrās — uz neredzēšanos. Ādolfs Alunāns bija par lepnu, lai pēc piecpadsmit gadu ilga darba kaut kā piekāptos. Viņš palika pie tā, ko bija teicis, atvadoties no Krišjāņa Kalniņa, un aizgāja no Rīgas Latviešu Biedrības teātra. Bet Krišjānis Kalniņš neatguva veselību arī ārzemēs un nomira vēl tā paša gada beigās.

Par jauno teātra vadītāju nāca Rode fon Ebelings, agrākais Rīgas vācu teātra aktieris un režisors, un Ādolfā Alunāna lugas no latviešu teātra repertuāra turpmāk bija izmestas. Bet Ādolfs Alunāns organizēja savu trupu un mēģināja konkurēt ar «prūsi». Nu viņš vēl asāk uzbruka biedrības «kliķei» un biedrojās ar tās opozicionāriem. Gadu vēlāk patiesi piepildījās tas, ko pareģoja viņa draugs Pūcišu Ģederts: opozicionāru aprin-

das sāka izdot jaunu laikrakstu — «Dienas Lapu», kas organizēja progresīvākās aprindas ir Rīgā, ir laukos, nesaudzīgi kritizējot kā Rīgas Latviešu Biedrības darbību, tā «Baltijas Vēstneša» virzienā. Ādolfs Alunāns bija viens no pirmajiem, kas «Rotas» feļetonā apsveica opozīcijas laikrakstu: «Dienas Lapa» iznāk Rīgā! — viņš izsaucās. — Vecais Smaidulis apsveicina sirsnīgi šo jauno darba biedru attīstības laukā, un viņam novēl sekmīgu darbošanos un daudz «frišas dūšas», aizstāvēt cilvēku tiesības un taisnību!»

Jā, «Baltijas Vēstneša» slejās Ādolfam Alunānam vairs nebija atbalsta. Agrāk tur par latviešu teātra uzvedumiem atzinību un uzslavas vien pauda. Aktieři, «kā arvienu», spēlējot «teicami», publika par uzvedamajām lugām no sirds priecājosies. Bet tagad pēkšņi, kad teātra vadība bija uzticēta cilvēkam, kas neviena vārda nesaprata latviski, «Baltijas Vēstnesis» to cildināja kā latviešu snaudošās Tālijas atmodinātāju. «Salīdzinot ar senāko teātri...» — tā tagad iesākās gandrīz katra teātra recenzija. Cik tagad viss ir labs, tik senāk viss bijis slikts. Par aktieřiem Ādolfa Alunāna vadības laikā tika teikts: «Viņiem trūka ierādības, pareizas iemācības, jo nebija saprātīga skolotāja.»

Ādolfs Alunāns bija gājis un aizgājis uz viesiem laikiem. Ar Rīgas Latviešu Biedrību viņš vairs nesalaba līdz pat mūža beigām. Neba nu viņš bija bez savām kļūdām, neba viņa pēcteči bija bez saviem nopelniem. Bet viņš bija apzīmots par «nesaprātīgu skolotāju», un tādu Kaina zīmi viņš nevarēja nest bez dziļa sarūktinājuma.

Bet kad viņa radītajam teātrim nāca kāda prieka un goda diena, tad sirds arī tādos brīžos nepalika vienaldzīga. Tā taču bija daļa no viņa paša, kas tur dzīvoja tālāk, kaut arī bez viņa.

1892. gada beigās Rīgas Latviešu Biedrības teātris piedzīvoja svinīgu dienu — savu divsimto izrādi. Pēc septiņiem gadiem Ādolfs Alunāns kā-

pa atkal uz tik daudzkārt mīdītiem skatuves dē-
ļiem. Viņš bija šīs svinīgās izrādes viesis, ko bied-
rība apbalvoja ar lauru vainagu, un viņš nolasīja
šai izrādei sacerētu prologu. Skanīgās vārdu
vārsnās viņš tēloja latviešu teātra neilgo un grūto
attīstības gaitu, līdz ar to novēlēdams tam spirtu
garu, kas to darītu par nākamības cienīgu
mākslas templi. Šinī atkalredzēšanās brīdī Ādolfs
Alunāns, ko sāka jau dēvēt par «Veco Ādolfu»,
bija aizkustināts līdz asarām, taču tanīs vārdos,
ko noskandēja viņa mazliet drebošā balss, viņš pa-
lika uzticīgs pats sev:

«Kas nostaigājis kādu garu ceļu,
Tas atpūzdamies skatās atpakaļ,
Vai veikliem soļiem ticis ar' uz priekšu,
Vai mērķis tālu vēl, kas jāsasniedz.
Un, nožāvējis slapjos sviedrus vaigā,
Viņš jauniem spēkiem sāko ceļu staigā.

Ar' latvju tauta šodien skatās klusu
Uz ceļu, viņas bērnu staigātu,
Uz jaunās mākslas panākumiem, spēku
Un visu, ko tā grūti cietusi.
Bet nu, kur mākslai brīvība ir ļauta,
Nu gavilē ar' visa latvju tauta.

Lai netiekam tik augstprātīgi, lepni
Aiz prieka, ka mums solis izdevies,
Lai atzīstam un redzam skaidrām acīm,
Cik gauži daudz mums trūkst no pilnības.
Lai katrai šķelšanai mēs telpas liedzam
Un stiprinādamies sev rokas sniedzam!

Kamēr vēl latvjiem bezgožu un lišķu,
Kas, noliegdami savu tautību,
Ar kājām min, kas dārgs un svēts mums
visiem,

Tāmēr ar' mākslai grūti jāvaid vēl.
Tik tur, kur beidzas cīņiņš, vārdi sīvi,
Var māksla atmosties uz jaunu dzīvi.

Lai skatuve tad strādā turpmāk naigi
Un paceļ augstu tautas karogu,
Lai izplata tā taisnību un gaismu,
Pret tumsu cīnās gara ieročiem. —
Lai viņa nepiekususi ved karu
Pret svētuļu un glupjo lielo baru.»

IX. Zobs pret zobu.

Kā Alunānu senču pēcteči Jaunkalsnavā, tā ari Zemgales Alunāni palaikam ir bijuši ļoti pašapzinīgi vīri, kas nepaliek nevienam parādā, kad kāds tos aizskaņ, bet stāv par savu taisnību un atmaksā saviem pretiniekiem pēc vecvecās bibeles devīzes: aci pret aci, zobu pret zobu! Tā viens no pēdējiem Gribēniem, Gribēnu saimnieks un Jaunkalsnavas pagasta rakstvedis, bijis liels «punktinieks», vedis neskaitāmas zemnieku prāvas un prāvojies pats, nereti naidojies ar savu radnieku, Alunēnu saimnieku, kas tanī laikā bijis pagasta vecākais. Ādolfa Alunāna vectēvs Andrievs nav baidījies prāvoties pat ar Kurzemes muižniekiem. Ari viņa dēli, Pēteris un Edvarts, bijuši tādi pat «tiesas un taisnības» meklētāji. Ādolfa Alunāna tēvs Pēteris bijis nevien plaši pazīstams privātdadvokāts Jelgavā, bet kā biedrību darbinieks dažu labu reizi spēkojies ar Māteru Juri. Bet viņa brālis Edvarts, Jostenes Kauļu saimnieks, tiesājies vai ar visiem saviem kaimiņiem. Un dzejnieks Juris Alunāns pārgalvīgi un drošsirdīgi cīnījies ar «bizmaņiem».

Ādolfs Alunāns bija mantojis tikpat pašapziņīgu dabu. Kas viņu aizskāra, tam viņš izrādīja spītīgu pretestību, un kad viņam kāds aizdeva dusmas, tad tās ilgi nerimās. Tā ari notikās, ka Ādolfam Alunānam bija radušies nevien tuvi un uzticīgi draugi, bet ari sivi ienaidnieki. Un ar tiem kaņodams, viņš netaupīja savas asās ironijas žulti.

Tas bija jau pirmajos latviešu teātra pastāvēšanas gados, kad Ādolfs Alunāns sanāca naidā ar toreiz daudzīnāto rakstnieku un teātra kritiķi

Bertramu Kārli, kas visādi nonievāja ir teātra vadītāju, ir pašu teātri. Reiz, kad tuvojās gadskārtējā Alunāna benefice, «Baltijas Vēstnesī» parādījās atjautīgs sludinājums par gaidāmo izrādi. Šim gadījumam Alunāns bija sagatavojis speciālu Bodnieka-Jaunzemja lokālizējumu — lugu «Rīgas zēni» ar jautrām kuplejām par jaunākajiem notikumiem Rīgā, Sludinājuma teksts bija papildināts ar kādu zīmējumu no mācītāja Hērvāgena grāmatas «Dzīvības maize»: tas rādīja bērnu padebešos ar dievbijīgā lūgšanā saliktām rociņām. Un zem šīs bildītes attiecīgs bērna lūgums mātei:

«Tas prieks tev, māt', man jāpiesēķir,

Lai redz, kas Rīgas zēni ir.»

Šāds sludinājums nu Bertramu Kārlim šķita nepiedodama svētuma zaimošana, un «Latviešu Avīzēs» viņš par to bargi nostostīja Ādolfu Alunānu.

— Pag', es tev, svētuli, rādīšu! — Ādolfo Alunāns nodomāja, gudrodams, kā izrādes vakarā Bertramam atdarīt.

«Rīgas zēnu» izrāde iesākās. Zāle atsaucīgu skatītāju pilna. Bet priekšā kritiķa krēslā sēž bargais Bertramus Kārlis. Alunānam parādoties uz skatuves, nošalc aplausi. Publika labi zina, ka šodien Alunāns pacienās ar jaunām asprātībām. Nodziedājis pirmo «kupleju» par «Rīgas zēniem», viņš parasto piedevu vietā vis nedzied vairs, bet sāk stāstīt:

— Vai zināt, ko es nupat šodien dzirdēju uz ielas? Eju, eju, te dzirdu: kaut kur tālumā, ielas viņā galā, nāk kareivji. Bundzinieki pa priekšu, un tie tik' sit: «ber, ber, ber — tram, tram, tram! ber, ber, ber — tram, tram, tram!» Bet jo tie tuvāk nāk, jo bundzinieku takts kļūst arvienu ašāka, līdz beidzot skan tikai vienā laidā: «bertram, bertram, bertram!» Kā šie nāk tuvāk, man vai ausis aizkrīt no tās bertramošanas, bet drīz jau tie ir atkal gabalā, līdz es vairs nedzirdu ne «ber», ne «tram», un varu mierīgi turpināt savu ceļu. Nu

sakait, vai tad no tām «ber-tram» bungām ceļa gājējs lai nobītos? Nē jell!..

To stāstīdams, Ādolfs Alunāns žestiem rāda kareivju tuvošanos, bet rādošā roka šautin šaujas tieši uz netālu sēdošā Bertrama pusi. Publika gardi smeļ par tādu joku. Bertramu Kārlis savā krēslā grozās kā uz adatām, viņš labi saprot, ka Alunāns ar savu improvizēto joku ir nevien izsmidzinājis publiku, bet galīgi sagrāvis bargā un svētulīgā kritiķa autoritāti, ja tāda viņam kādreiz vispār būtu bijusi. Un pēc tam vēl ilgi, kur vien viņš parādās laudīs, kāds zobgalis tūdaļ sāk «ber-tramot», tāpat kā Ādolfs Alunāns bija darījis teātrī...

Par Ādolfa Alunāna pirmo oriģināllugu «Pašu audzināts» kāds toreizējais rakstnieks, ko «drukas kļūda» no Rojenieka bija pārvērtusi par Bojenieku, «Baltijas Vēstnesī» nebija visai labvēlīgi atsaucies. Ari šo savu kritiķi Alunāns pēc tam izzoboja lugā «Priekos un bēdās». Kādā skatā, kur saimnieku tēvi apspriežas, kā apsviekt savu dzimtkungu, Bullis saka: «Mums vajaga uz katru vīzi ar vienu vai vairākām runām savu kungu apsviecināt. Nu, man ir radinieks, Bojenieks vārdā, kam Dievs labu, skaidru galvu devis un kas kritikas jeb apspriedumus par grāmatām raksta. Vēl vienu reizi saku, ka Bojeniekam gudra galva, un tiešām pie tāda grūta amata, kā kritikas rakstīšana, vajaga gudras galvas, jo tur vajaga atziņ, kas labs un kas nelabs, un tas ir daudz grūtāk, nekā grāmatas pašas sarakstīt. Tādēļ gribu, lai sūta Bojeniekam pakaļ vai raksta viņam, lai viņš mums kādas trīs vai četras runas saraksta un tās atsūta. Es cerēju, ka jau varu iepriekš droši izteikt, ka tās runas būs tik jaukas, ka katru varēsīm četri vai pieci reizes priekšā runāt savam kungam, un viņš arvienu patikšanu pie tām uzies.» Bet otrs saimnieks, Dumburs, viņam atbild: «Ari manas domas iet uz to, ka mēs savam kungam

kādu uzrunāšanu turam, bet nevis Bojenieka sarakstītu, jo mēs tad tiešām būtu bojā.»

Un publika, labi zinādama, ko šāda Bulla un Dumbura saruna nozīmē, neskopojās aplausiem.

Ar «Latviešu Avīzēm», kas allaž bija naidīgas latviešu tautiskajai kustībai un savās slejās vietā un nevietā draudēja lasītājiem ar Dieva sodību, Ādolfam Alunānam kā feletonistam bieži vien iznāca sadursme. Dobelnieka zobgalības bija tikpat atskabargainas kā viņa tēvoča Juŗa Alunāna satiras. Zinādams, cik kāri «Latviešu Avīzēs» uzņem ziņas par katru viņa neveiksmi, Ādolfs Alunāns, imitēdams šī laikraksta svētulīgo toni, ievietoja «Baltijas Vēstnesī» šādu satiru, ko pēc tam jo ilgi daudzinaja visur, kur vien pazina Ādolfu Alunānu — Dobelnieku:

«Mūsu lasītājiem prieks! —
Vakar tika Dobelnieks
Izķilāts līdz zābakiem.
Augsta laime tiesnešiem!
Velti tam nu gudrā galva: —
Projām tinte, projām spalva!
Viss tam blēdim izpārdots.
Brāļi, tas ir Dieva sods!»

*

Naidis un nīkns spalvu karš Ādolfam Alunānam izcēlās arī ar slaveno Jelgavas avīznieku Māteru Juri, ar kuŗu viņam literārās darbības sākumā un Rīgas latviešu teātra pirmajos pastāvēšanas gados bija itin draudzīgas attiecības. Māteru Juŗa «Baltijas Zemkopī» 1876. gada sākumā arī parādījās Ādolfa Alunāna atmiņas par viņa pirmajām aktieŗa gaitām. Bet tad pēkšņi tā paša gada otrajā pusē viņi kļuva par tik sīviem ienaidniekiem, ka savstarpējā apkaŗošanaŗ vilkās vairākus gadus no vietas.

Kā tas notika?

Gadskārtējos 30. augusta svētkos, ko jelgavnieki mēdza svinēt par piemiņu dzimtbūŗanas at-

celšanai, Ādolfs Alunāns ieradās no Rīgas un viesizrādē sniedza jelgavnieka Andrēja Stērstes pārstādāto Volfa «Preciozu», kas ar izdevīgi pielāgoto Vēbera muziku Rīgā jau bija ieguvusi lielu piekrišanu. Šī izrāde nu kļuva par abu slaveno vīru naida cēloni. Alunāns vēlāk stāstīja, ka Māteru Juris vēlēties, lai viņš kādā savā «kuplejā» iepinot reklāmu viņa «Baltijas Zemkopim» — lai uzslavējot to kā «labāko latviešu laikrakstu». Alunāns esot atteicies to darīt. Tad Māteru Juris esot noskaities un teicis: «Nu, tad es teātra izrādīšanas vienmēr nosunišu.» Kas to lai zina, kāda patiesībā bijusi abu straujo vīru vārdu maiņa, bet fakts tomēr ir tāds, ka par šo izrādi Mātera avīzē parādījās ļoti asa kritika: aktieři esot bijuši apdzērušies, arī Alunāns pats neesot pratis tekstu, izrāde bijusi galīgi nesamēģināta. Ādolfs Alunāns atteicās no līdzdarbības Mātera avīzē, un nu iesākās ilgstošs strīdus un nesaudzīga apkaŗošanās.

Māteru Jurim bija savs laikraksts, bet Ādolda Alunāna rīcībā — «Baltijas Vēstnesis» un «Rīgas Lapa» un turklāt vēl skatuve. Savās «kuplejās» viņš sāka nesaudzīgi zobot Māteru Juri, to pašu viņš darīja arī kā «Baltijas Vēstneša» feletonists, bet «Rīgas Lapā» 1877. gadā parādījās viņa satiriskais stāsts «Kā Griķu Juris apsievojās». Tā bija nežēlīga paskvilā. Griķu Juŗa personā -visiem bija viegli saskatīt Jelgavas avīznieku un plaši pazīstamo sabiedrisko darbinieku, bet Alunāna rokās tas bija pārvērst par noŗēlojamu donkichotisku karikatūru ...

Beidzot Māteru Juris saprata, ka ar spalvu viņš savu pretinieku neuzveiks. Bet arī viņš nebija tas vīrs, kas pretiniekam padodas. Cīņas turpinājums norisinājās citā veidā un vietā — tiesā, kur Māteru Juris ar likuma paragrafiem cerēja uzveikt Ādolfu Alunānu vieglāk nekā ar spalvu. Bet arī šoreiz par uzvarētāju izrādījās viņa pretinieks, kam tiesu lietās gan nebija tik labas prasmes kā uz skatuves.

Reiz Jelgavas pils. teātrī atkal viesojās Ādolfs Alunāns. Tādu gadījumu izmantodams, viņš, protams, kādā «kuplejā» atkal «apdziedāja» Māteru Juri. Pats tanī izrādē klāt nebijis, Māters tomēr iesūdzēja Alunānu tiesā par neslavas celšanu. Prāvas iztiesāšanu vairākkārt atlika, jo abi prāvinieki uzdeva arvienu jaunus lieciniekus un prasīja jaunu apstākļu noskaidrošanu. Tikai pēc kāda gada abi beidzot varēja uzsākt savu izšķirošo cīņu pie tiesas galda.

Ādolfs Alunāns nu izmantoja to apstākli, ka Māteru Juris par «apdziedāšanu» dzirdējis tikai no citiem, bet pats viņš kupleju nebija dzirdējis.

— Kādiem vārdiem tad esmu jūs apvainojis? — Alunāns jautāja Māteram.

Tas nezināja pateikt, bet pastāvēja uz to, ka «kuplejas» saturs aizskāris viņa godu.

— Ja Mātera kungs nezina vārdus, lai viņš dzied man priekšā vismaz «kuplejas» melodiju, tad es varbūt atcerēšos vārdus.

Šāds priekšlikums sūdzētāju pārsteidza.

— Tiesa taču neatļaus šinīs telpās dziedāt! — viņš gudri atsaucās.

— To es arī neuzdrošinos prasīt, — Alunāns aši apķērās. — Bet lietas labā es lūgtu Mātera kungu padziedāt man priekšā prāvinieku istabā vai kaut kur citur.

Tiesa ievēroja Alunāna prasību, pārtrauca sēdi, lai dotu iespēju prāviniekiem «sadziedāties». Bet Māters, protams, ir nedomāja dziedāt.

Atjaunodams sēdi, tiesnesis jautāja, vai apsūdzētajam esot atgādināta melodija, kas varētu atsvaidzināt viņa atmiņu.

— Viņš tomēr nedziedāja! — Alunāns paziņoja.

Māters, piesarkušu seju, tikko valdīja savas dusmas.

— Neesmu nekāds dziedātājs! — viņš beidzot iesaucās un sakoda zobus.

— Tādā gadījumā aiz pierādījumu trūkuma apsūdzība jāizbeidz! — tiesnesis noteica.

Šādu iznākumu Māteru Juris bija paredzējis, un tas nozīmēja, ka viņš ir prāvu zaudējis.

Tanī dienā viņi gan vēl izšķīrās kā ienaidnieki, bet pēc dažiem gadiem viņi bija atkal draugi, tāpat kā pa vecam. Taisni tad, kad Mātera ienaidnieki bija noveduši viņa avīžnieka uzņēmumu līdz bankrotam un kreditori bija iesēdinājuši viņu cietumā kā maksāt nespējīgu parādnieku, Jelgavas «mūru muižā» viņu kādā dienā apciemoja Ādolfs Alunāns. Parādu cietumā sēdošie toreiz baudīja zināmas privilēģijas: tie varēja saņemt bagātīgus pienesumus, arī pudeles ar stiprākiem dzērieniem neizslēdzot, ja vien gadījās draugi, kas tādas lietas apgādāja. Alunāns nu ieradās ar prāvu ēdienu un dzērienu kurvi, lai sarikotu cietumniekam omulīgas brokastis.

— Ko tu vēlies? — Māters nelaipni saņēma ciemiņu.

— Tevi apraudzīt! — Alunāns smiedamies atteica.

— Tas ir brīnums! — Māters, joprojām sabozies, noteica. Bet tad pasmaidīja, un drīz vien viņi abi sēdēja viens otram blakus, iebaudīja brokastis un tērzēja tāpat kā senās draudzības dienās.

— Vai zini, — Māters pēc brīža teica: — es te jūtos itin laimīgs, jo nu man ir miers, droša pajumte, un strādāt arīdzan varu. Un kad tikšu laukā, lai tad viņi piesargājas...

Bet, ticis beidzot brīvībā, Māteru Juris vairs nebija agrākais cīnītājs. Pārcietis triekas lēkmi, reimatisma sakropļotiem locekļiem, viņš kā nožēlojams kroplis lēca uz kruķiem... 1885. gadā viņš nomira galīgā nabadzībā.

Kādu mēnesi priekš nāves viņš vēl sastapās ar Ādolfu Alunānu. Rīgā, Aleksandra viesnīcā sēdēdami, viņi abi pārrunāja savas likstas. Alunāns ar savu humoru mēģināja uzmundrināt slimo

draugu, kas bija zaudējis visas cerības pacelties vēl reiz virs ūdens.

— Paliec vēl kādu brītiņu! — Alunāns atturēja Māteru, kad tas sniedzās pēc saviem kruķiem.

— Man jāiet atdusēties! — viņš atteica vārgā balsī un lēni aizvilkās.

Nebija vēl pagājis gads kopš Māteru Juŗa nāves, kad arī Ādolfam Alunānam vajadzēja sākt izbaudīt nonicināta un pazemota cilvēka likteni. Un tad viņš jo biežāk iedomājās, kā no dzīves skatuves bija aizgājis tas vīrs, ar kuŗu viņš gan bija naidojies, bet kuŗu tomēr varēja paturēt piemiņā kā vienu no saviem krietnākajiem draugiem.

— Nu re', es tomēr vēl aizeju bez kruķiem! — viņš nosmīnēja pie sevis. — Un aiziedams no «māmuļas» skatuves, es vēl ceru, ka rampas ugunis atkal drīz iedegsies! No lielās dzīves skatuves es vēl neesmu nokāpis!..

*

Ādolda Alunāna pēctecis, Rode-Ebelings, gan neprazdams neviena vārda latviski, bija tomēr teicams skatuves mākslinieks, kas kā režisors un inscenētājs bija pat pārāks par Ādolfu Alunānu. Savai «proves» izrādei viņš sagatavoja F. Raimunda fantastisko lugu «Izšķērdētājs». Viņa rūpīgais iestudējums un skatuves efekti pārsteidza skatītājus. Nu likās esam atrasts vislabākais vadītājs latviešu teātrim; varēja cerēt, ka viņš nevien ar labu prasmi vadīs tālāk Alunāna nodibināto teātri, bet pacels to arī daudz augstākā mākslas līmenī. Nostrādājis septiņus gadus latviešu teātri, viņš arī savu vārdu padarīja neizdzēšamu latviešu teātra vēsturē.

Bet — Alunāns bija pašu cilvēks, līdz ar Alunānu sāka attīstīties pašu latviešu drāmatiskā literatūra. «Prūsim» — kā Rodi-Ebelingu mēdza dēvēt — parocīgāks bija no pazīstamās cittaute literatūras sastādīts repertuārs. Viņa stingriba

un pedantisms ne visai patika latviešu aktiepiem, kas viņam, rutinētam un teorētiski labi izglītotam skatuves darbiniekam, likās esam vēl nemākuļi un neaptēsti koki. Publikas domas dalījās: inteligētākie latvieši, kas apmeklēja vācu teātri, bija nemierā ar Alunāna kultivēto seklo komēdiju žanru, bet mazāk izglītotiem rīdiniem un lauciniekiem — «galerijai» — Rodes-Ebelinga teātris vairs nebija tik tuvs, kā Alunāna laikā. No Alunāna lugām neuzveda vairs nevienas, pašu latviešu tipu vietā rādīja svešu zemju laudis, latviešu sētas vietā — Alpu un Tiroles sārtās kraujas... Pēc pirmajām gavilēm, laikrakstos sāka skanēt atkal neapmierinātas balsis, līdz beidzot Rīgas Latviešu Biedrības runasvīri 1893. gadā par Rodi-Ebelingu sprieda tāpat, kā par Alunānu: teātra apmeklētāju skaits sācis kristies «caur direktora vainu», tāpēc tam jāpazemina alga. Un «prūsis» aizgāja — tāpat kā bija aizgājis viņa priekštecis.

Ādolfs Alunāns, protams, neturēja labu prātu uz «prūsi». Un tā ka tas neprata latviski, tad teātra dzīvē bija ne mazums visādu pārpratumu un anekdotisku gadījumu. Ādolfs Alunāns klausījās un vēroja, un — netaupīja sava pēcteča vājības. Bernharda Dīriķa laikrakstos Dobelnieks vairs nevarēja brīvi palaist savas zobgalības, tam nolūkam viņš nu izmantoja opozicionārās «Dienas Lapas» slejas un savu «Zobgaļa kalendāru», kas sāka iznākt 1891. gadā. Rakstīdams jaunas lugas, arī tur viņš iemeta pa vārdam, kas bija adresētas «prūsim». Tā lugā «Visi mani radi raud» pagašta ziņnesis Puksis dzenā pa bērna šūpuli «manīgu prūsi» — un toreiz visi ļoti labi saprata, kas tas bija par «prūsi». Ari «Sešu mazo bundziņu» Himmelmanī, kā daži viņa laika biedri domā, esot karīkēts Rode-Ebelings. Bet kad 1889. gadā brīvlaišanas svētku laikā Jelgavā notika «Sešu mazo bundziņu» pirmizrāde, kuŗu noskatīties no Rīgas bija ieradies arī Rīgas Latviešu Biedrības

priekšnieks Grosvalds ar citiem priekšniecības locekļiem, tad Alunāns savā «kuplejā», pagriezies pret Rīgas viesiem, lika uzklausīties savu veltījumu. «Māmuļas» teātrī latviešu lugas neizrādot aiz tā iemesla, ka — neesot rakstnieku, kas tādas sarakstītu:

«Nē, brāļi, tā nu nava vis,
Gan protam lugas sarakstīt,
Tik jūsu lielais meistaris,
Tas nevīžo tās izrādīt.»

Bet visvairāk viņš apveltīja pašu «lielo meistaru», apdziedādams to vairākkārt īpašā latviešu-vācu žargonā. Kādā no šī žanra raksturīgākajām vārsmām Ādolfs Alunāns saka, ka Rode-Ēbelings strādā latviešu teātrī vienīgi naudas dēļ:

«Tev pēder vis' man' dzīvib',
Tev' mīl' es, dārze taut',
Un ja jūs grib to dzirdēt:
Viņ' ir man teure Braut'!

Un kādēļ viņ' tā mīl' es,
O hōrt es, Leute, nur:
Viņ' ir daudz lēt' un mante,
Viņ' ir vēn' pilne pūr'.

Un ēkš to pūr', tur atspīd
Daudz tūkstoš Rubel blank,
To vis' ēkš ķeš' es ēbāž
Un sak: «Hab', Teure, Dank!»

Un kad man vēnreiz jāšķir'
No mane jauke vēt',
Un daudz to cilvēk uzdzēd:
«Nu Gott sei Dank — er geht» —

Tad tomēr, kas mums pēnāk',
Ein jeder noch erhält :
Jūs ilg' uz man' vēl domās,
Und ich erhalt eu'r Geld!»

Kad pie latviešu literatūras apvāršņa pēkšņi parādījās jaunstrāvnieceš Aspazijas spožais dzejas meteors, tad starp Dobelnieku un jauno dzejnieci 1888. un 1889. gadā norisinājās interesants duelis dzejā. Pats draudzēdamies ar Rīgas Latviešu Biedrības opozicionāriem un nereti meklēdams pie tiem atbalstu, Alunāns tomēr nevarēja atturēties, nepazobojies par Aspazijas fražu skaļumu.

Ar Māteru Juri, ar Aspaziju izcēlās vārdu kaŗš. Bet Rode-Ebelings negribēja vai neprata ielaisties ar Alunānu polēmikā. Tas klusēja — bet par to arī šie divi latviešu teātra cēlēji nekad nesalaba un nekļuva par draugiem.

X. Uz savu roku.

Kad Ādolfs Alunāns aizgāja no Rīgas Latviešu Biedrības teātra, tad teātra dzīvē iestājās smagāka un ilgstošāka krīze, nekā runasvīri bija domājuši. Ar Alunānu solidārizējās arī teātra komisija — visi tās locekļi, izņemot vienu, atteicās no amatiem, un jaunu teātra komisiju izdevās sastādīt tikai pēc vairākiem mēnešiem. Vajadzēja sākt sezonu, bet teātra vadītāja nebija. «Proves» izrādēs režijā roku izmēģināja vairāki latviešu teātra aktieri: Rīgas politehniskā institūta students Jānis Bergs, vēlākais agronoms un lauksaimniecības fakultātes profesors Latvijas universitātē, tad Kazimirs-Feils un J. Rozentāls, kas kādu laiku bija mācījies Pēterpilī mākslas akadēmijā un vadījis Pēterpilī latviešu teātra izrādes, bet vēlāk darbojās Rīgas latviešu teātrī un kļuva pazīstams kā lugu rakstnieks Rozentāls-Krūmiņš. Tikai gada beigās, kad Rode-Ebelings bija sanācis konfliktā ar vācu teātra vadību, Rīgas latviešu teātris dabūja pastāvīgu vadītāju.

Šķelšanās notika arī pašā aktieru trupā. Ādolfs Alunāns organizēja jaunu trupu, un viņam līdzī aizgāja vairāki krietnākie, viņa paša audzinātie aktieri: komiķis Steglavs, varoņlomu tēlotājs Krastiņš-Burkovskis, baritons Lepševics, inspicients Esenbergu Jānis, arī tā kundze Alīde, mīlotāja un subrete. Pievācis vēl klāt jaunus spēkus gan no Rīgas, gan Jelgavas, viņš varēja uzsākt izrādes provincē. No sava tēva drauga, Kurzemes gubernatora Lilienfelda, viņš dabūja īpašu koncesiju, un oktobrī laikrakstos parādījās sludinājums ar plašu darbības plānu:

Adolfa Alunāna Latv. teātra trupa.

Ar šo man tas gods cien. Kurzemes teātra draugiem paziņot, ka es ar savu jaunsastādīto teātra personālu izrikošu šinī rudenī šādās vietās latviskas teātra izrādes:

Tukumā — 1., 2. un 3. novembrī.

Talsos — 7., 8., 9. un 10. novembrī.

Dundagā — 12. novembrī.

Kuldīgā — 15., 16. un 17. novembrī.

Aizputē — 19. un 20. novembrī.

Liepājā — 22., 23. un 24. novembrī.

Dobelē — 26. novembrī.

Jelgavā — 27. novembrī.

Bauskā — 29., 30. nov. un 1. decembrī.

Pirmās lomas izrādīs: Dāmas: Austras, Spodrites, Laučiņa jaunkundzes; Kungi: A. Alunāns, J. Birzgalis, F. Lepševics, J. Steglavs, M. Zirnītis. Piānists: Šanberģu Pēteris; inspicients: Esenberģu Jānis. — Repertuārs sastāvēs pa lielākai daļai no jaunām, lielām lugām, par kurām pasniegs plašākas ziņas laikā izsūtītas programmas.

Ar cienīšanu

Ādolfs Alunāns,

teātra vadonis, no augst. valdības priekš
visas Kurzemes koncesionēts.

Tas bija liela vēriena pasākums. Tik plašā turnejā Ādolfs Alunāns vēl nekad nebija devies. Kurzemes mazpilsētās viņa vārds sen vairs nebija svešs. Šur un tur jau darbojās diletantu trupas, pastāvēja latviešu biedrības ar primitīvi ierīkotām skatuvēm. Tur nu uzvezdams galvenām kārtām savas lugas, viņš gan nevarēja tās sniegt tik pilnīgā scēniskā ietērpā kā Rīgā, taču visur viņu saņēma ar lielām gavilēm, visur centās viņu godināt un rīkot mielastus. Zaudēta bija lielākā latviešu skatuve — Rīgā, bet iegūta vēl lielāka skatuve — visa Kurzeme.

Nu bija Alunānam darba pilnas rokas. Bet kamēr lielas kulbas vadāja viņa trupu, dekorācijas un rekvizītes no vienas Kurzemes pilsētiņas uz otru, paša Alunāna galvā bija dzimis jauns plāns: pēc turnejas jāatgriežas Rīgā un jāuzsāk

konkurences cīņa ar pašu «māmuļas» teātri: jādi-
bina Rīgā pašam savs pastāvīgs teātris!

Gada beigās laikrakstos parādās jauns sludi-
nājums:

Ziņa cien. teātra draugiem.

Ar šo man tas gods cien. teātra publikai un saviem
labvēlētājiem ziņot, ka es pirmos Ziemas svētkos (25.
decembrī 1885.) atvēršu

jaunu latviešu teātri Rīgā,

kuŗu turpmāk, lai nenotiktu pārmainīšanas, nosaukšu

A. Alunāna Latviešu teātris.

Šis jaunās telpas, kuŗas raudzīju jo ērti ierīkot,
atrodas mazā Jēzus baznīcas ielā Nr. 3, se-
nākā Krievu arteļa namā.

Tālāk sludinājumā uzskaitīti angažēto ak-
tieŗu vārdi un aizrādīts, ka teātra kapele sastāv
no 16 mūziķiem. Beigās vēl sacīts:

«Kad esmu visiem spēkiem pūlējies cien.
teātra publikai krietnu personālu sastādīt, tad
ceru, ka mani labvēlētāji un visi īstenie teātra
draugi to man 15 gadu laikā tik lielā mērā pa-
rādītu laipnību un uzticību visās teātra lietās
ari turpmāk neatraus un manu jaunierīkojamo
teātri pabalstīs un aplaimos caur savu piekri-
šanu.

Ar augstcienīšanu

Ādolfo Alunāns,
direktors.»

Bet — toreizējā Rīgā divi latviešu teātri ne-
varēja pastāvēt, un ilgstošai konkurences cīņai
Alunānam nebija līdzekļu. Pēc nedaudzām iz-
rādēm jaundibinātais «A. Alunāna Latviešu teāt-
ris» aizvēra savas durvis uz visiem laikiem. No
Rīgas tomēr bija jāatkāpjas un jāieņem jaunas
pozīcijas. Kur? Kurzemē! Jelgava jāpatur par
galveno bazi un tad jāturpina ceļojošās izrādes
nevien pa Kurzemi, bet ari pa Vidzemi. Jau no
agrāko gadu viesizrādēm Alunāns zināja, ka ap-
kalpot provinci ari ir svētīgs un pateicīgs darbs.
Un par tik lielu «apgrēcību» teātri ari vairs ne-

uzskatīja kā toreiz, kad latviešu skatuves māksla tikko sāka raisīties no autiņiem.

Un taču — Ādolfam Alunānam nebija, kur savu galvu nolikt.

Atstājot Rīgu, Ādolfs Alunāns jau bija sešu bērnu tēvs. Par apmešanos Jelgavā pie tēva, vecā Pēterā, ar tādu spietu vairs nevarēja domāt. Ienākumi tagad bija pavisam nedroši, pat problēmātiski; bet arī Jelgavā, kur dzīve bija gan lētāka nekā Rīgā, tomēr vajadzētu rēķināties ar ciešu budžetu, jo saimnieks prasītu īres maksu par dzīvokli ik mēnešus, un sievai, ar kurvi uz tirgu ejot, vismaz reizi nedēļā vajadzētu būt naudai makā. Nē, tad jau labāk nometināt ģimeni kaut kur uz laukiem, pie radiem vai draugiem, kas grūtākos brīžos būtu arī žēlīgāki kreditori, bet pašam jau tik un tā nebūs mājas: pasta puīša kulbā un blakšainās mazpilsētu viesnīcās aizritēs «augstās valdības koncesionētā» teātra direktora dienas...

Sensenais Zemgales Alunānu centrs — Jostenes Kauļi — vairs nevarēja solīt mājīgu pajumti. Tēvocis Edvarts uz vecuma dienām bija palicis liels savādnieks, un citreiz bagātā saimniecība bija galīgi paputējusi. Kauļu Alunāns mūžīgi braukāja pa tiesām, prāvodamies gan ar kaimiņiem, gan ar zemnieku lietu komisāru vai citiem zemes varenajiem. Izbraucis ceļā, viņš uzņēma katru sieviņu, ko panāca, tā ka ceļa galā rati bija pilni kā čigānu kulba, sievām galvas vien kuļājās, triecot ar valodīgo Kauļu saimnieku par visādām būšanām un nebūšanām. Bet mājās, Kauļu istabā, kur kādreiz bija mitis un miris dzejnieks Juris Alunāns, tagad trūka kārtīga saimnieka rokas, un tur tagad nekas vairs neliecināja par seno bājārisko godību. Uz galda, lielā blāķī samestas, gulēja lauksaimniecības grāmatas un tiesu aktis, bet turpat blakus stāvēja siļķu muca, kaste ar ziepēm un citas saimei vajadzīgas lietas, kas neizkāpēc neglabājās klētī, bet jau tā pielūžņotajā istabā. Kad Ādolfs Alunāns atstāja Rīgu, Kauļu

Edvarts bija jau slimības sagrauzsts un kreditoru izķīlāts, un kad pāris gadus vēlāk viņš mira, Kauļi nāca zem ūtrupnieka āmura.

Bet Ādolfam Alunānam jau netrūka draugu un labvēļu, kas labprāt piedāvāja pajumti viņa sievai un bērniem. Turpat Sesavas Buķu saimniece, Čābutu mamma, Ādolfu bija iemīlējusi jau kā mazu zēnu. Ķīļu muižas rentnieks arī bija viņam labs draugs. Tad vēl Kroņa Vircavas Mežkalēju mežsarga Valdšmita ģimenē viņš jaunības gados bija allaž gaidīts viesis, arī tagad tur viņam laipnas rokas vēra durvis. Tā pagāja tepat desmit gadi — Ādolfas Alunāna ģimene dzīvoja Buķos, Ķīļu muižā, Mežkalējos, atkal Buķos, un pa to laiku bērnu skaits pavairojās vēl par trim.

Vēlāk, Čābutu mamma pierunāts, 1896. gadā viņš salaulājās un lika nokristīt reizē visus savus desmit bērnus. Dzīve bija piespiedusi viņu pieņemt šādu kompromisu.

1886. un arī vēl nākošais gads pagāja galvenām kārtām ceļojumos pa mazpilsētām. Bet tad Alunāna trupa sāka sistēmātiski sniegt izrādes Jelgavā, un tā nu tur veidojās pastāvīgs latviešu teātris. Izrādes notika vecajā Jelgavas pilsētas šķūnī, kur Ādolfs bērībā bija pirmo reizi ieraudzījis skatuves brīnumus, bet kad tas nodega, tad izrādes turpinājās gan «Medema villā», gan «Kružokā», gan vācu amatnieku biedrības zālē. No gadskārtējo 30. augusta svētku rīcības komitejas bija jau izveidojusies Jelgavas Latviešu Biedrība, taču ar to Alunānam ciešākas saites nenodibinājās, un tās paspārnē Alunāna teātris sabija tikai īsu laiku. Pa laikiem tā mēģināja uzturēt savu teātri, kas tomēr nikuļoja un nevarēja sacensties ar Alunāna trupu.

Dzīvodams uz laukiem un rīkodams Jelgavā izrādes, Alunāns uz dažām dienām ieradās pilsētā, noturēja nedaudzus mēģinājumus — un aktieriem pašiem bija jāiestudē savas lomas, Alunāns varēja tikai vēl apstrādāt un nogludināt kopspēli. Bet

tad meistars bija stingrs un nesaudzīgs pret saviem mācekļiem. Reiz kāds jauns iesācējs tekstu gan samācījies, bet kustībās un žestos vēl ļoti neveikls.

— Ja tu nezini, kur rokas likt, tad aizliec aiz muguras! — Alunāns viņam uzsauc.

Tas to burtiski iegaumē un izrādes vakarā visu laiku runā un kustas pa skatuvi, turēdams rokas aiz muguras.

Alunāns noskaidro.

— Kas tevi tā mācīja? — viņš bargi noprasa.

— Jūs paši mācījāt!..

Vecākie aktieři smeļ kā kutināti, un viņu smieklī laimīgi paglābj vientiesi no Alunāna turpmākās bardzības: arī tas sāk smieties.

*

Jā, netrūka jaunekļu, kas tīkoja pēc aktieŗa goda un slavas, tikai ne katram bija aktieŗa talants. Bet Meŗkalējos uzturēdamies, viņš atrada jaunekli ar lielu talantu un izaudzināja to par sev cienīgu pēcteci. Tas bija Meŗkalēju atraitnes dēls, Teodors Valdšmits. Nepabeidzis Jelgavas ģimnaziju, tas iestājās Alunāna trupā, sāka braukāt viņam līdzi uz izrādēm. Šo jaunekli viņš iemīļoja kā savu dēlu, un tas vērīgi centās piesavināties sava skolotāja tēlošanas paņēmienu.

Arī savus pirmos dzīves novērojumus, kam bija neapzināts sakars ar vēlāko māksliniecisko darbu, Teodors Valdšmits — kā viņš pats pastāstījis savās atmiņās — smēlies kopā ar Ādolfu Alunānu jautrajās izklaidēšanās ekskursijās uz Bedres krogu, kaimiņu mājām un pagastiem, kā arī vagabundiskās izrāŗu «pēcsvētīšanās» Jelgavā un atpakaļ braucot. «Kad Alunāns bija pabeidzis kādu gaŗāku darbu — lugu vai kādu rakstu, tad abi ar Valdšmitu lika iejūgt žiglo ķēvīti glītās kamaniņās, dzelteniem groŗiem, sēdās abi iekŗā un

devās ceļā. Visi mājinieki tad zināja: pāris dienas mājās nebūs. Valdšmitam bija liela godbijība pret Alunānu kā atzītu mākslinieku, kas darbojies pat Pēterpilī kā aktieris. Bedres krogā, kā ari dažās mājās Alunāns un tāpat Valdšmits novēroja daudzus tipus, kā tie uzvedas, kā runā, kā izpaužas viņu tipiskums. Pacienāja tos pāris stundas, papļāpāja un pārgāja atkal pie citiem. Valdšmitam tā bija dabas studēšana, kaut ari neapzināta.»

Ap to pašu laiku Ādolfs Alunāns atrada vēl citu tikpat spožu jaunu talantu — Jūliju Skaidrīti.

1888. gada beigās Jelgavā bija nolikta Alunāna jaunās lugas «Kas tie tādi, kas dziedāja» izrāde. Te pašā pēdējā brīdī Skaidrītes tēlotāja atsakās spēlēt: viņa laimīgi saderinājusies ar savu iecerēto, un līgavainis vairs neļauj tai spert kāju uz skatuves. Ko nu? Birzgalis ar Steglavu, abi Alunānam uzticīgie aktieři, lauza galvas: kur lai nu ātrumā ķer jaunu Skaidrītes tēlotāju? Kad abi tā norūpējušies prāto, ienāk Birzgaļa māsa Jūlija, lai pasniegtu abiem draugiem tēju.

— Nu re', tava māsa — vai tā nevarētu būt Skaidrīte? — Steglavs pēkšņi iesaucas.

— Nu, ko tas skuķis! — Birzgalis atpūc.

— Bet man liekas, ka viņa būtu ļoti piemērota tai lomai! — Steglavs neatlaižas.

— Kur nu! — Birzgalis joprojām apšaubas savas māsas spējas.

— Bet var taču pamēģināt! — Steglavs nepiekāpjas.

— Vai tad tu gribētu?.. Vai tu varētu? — Birzgalis beidzot griežas pie māsas, necerēdams saņemt nopietnu un piekrītošu atbildi:

— Es nezinu... Ja tu tā domā, tad varbūt...

Jā, Jūlija neatsakās būt par Skaidrīti.

Un nu abi aktieři sāk nopietni pārbaudīt viņas spējas un atrod, ka viņa patiesi varētu atviegot greizsirdīgā puisa līgavu. Un tad viņi steigšus

dod ziņu Alunānam, ka Skaidrīte atrasta. Jā, bet ko nu pats Alunāns vēl teiks?..

Ari Alunāns mēģinājumos ir tīri apmierināts ar jauno Skaidrīti, bet pēc izrādes viņš ir vēl priecīgāks par laimīgo atradumu.

— Kur tu tādu stirniņu ņēmi? — Ādolfā Alunāna māte apprasās dēlam pēc izrādes, jo nav nevienas Alunāna trupas izrādes Jelgavā, kas viņai paliktu neredzēta. Viņa joprojam dzīvo līdzī savam dēlam ir priekos, ir bēdās — un priecājas arī par katru jaunatrastu talantu.

— Birzgaļa māšele! — viņš atsaka, un tad vēl piebilst: — Bet laba gan!

Tā Birzgaļa māšele kļuva par aktrisi — Jūliju Skaidrīti. Tik nejauši iesākās viņas karjera Ādolfā Alunāna trupā.

*

Bez «skatuves dzīvā spēka» teātrī ir vajadzīgas arī vēl dažas nedzīvas un gluži prozaiskas lietas: dekorācijas, kostīmi, rekvizītes. Alunāna uzņēmums nekad nevarēja lepoties ar bagātu kasi. Bija reizēm labi ienākumi, bet gadījās arī «iekrišana». Un notika arī tā, ka Alunāna makā nebija tik daudz naudas, lai izmaksātu saviem aktieriemniecīgos honorārus vai liktu pēc izrādes klāt apsolīto vakariņu galdu. Un kad vajadzēja domāt par jauniem kostīmiem un rekvizītēm, tad viņam saviebās seja: viņš labi zināja, ka Rīgas meistari par šīm lietām plēš lielu naudu. Bet — viņam bija kluss palīgs, kas netaupīja pūles, arī strādājot «uz savu roku». Tā bija viņa kundze, kas jaunībā arī bija sapņojusi par spožu skatuves karjēru, bet tagad pacietīgi nesa savu rūpju nastu, gādādama par lielo bērnu pulciņu, kamēr pats Ādolfs klīda apkārt pa Kurzemi un Vidzemi. Viņa iemanījās ar saviem rokdarbu rīkiem pagatavot vai pārveidot pēc vajadzības visu to, kas Ādolfam — daudzveidim uz skatuves bija vajadzīgs. Tā šī sveš-

zemniece arī pielika savu roku latviešu teātra celšanas darbā. Palikdama publikai neredzama un nepazīstama, viņa bija Adolfa Alunana klusais rūķītis. Un ja Ādolfs Alunāns arī visgrūtākajos dzīves brīžos atklātībā bija redzams arvien labi un spodri ģērbies, par ko dažam labam vajadzēja pabrīnīties, tad arī tas bija šī klusā rūķīša nopelns.

XI. Domas, lugas, lomas.

«No «galvas» iznāk «domas»,
Ar «domām» «lugas» sāk,
No «lugām» iznāk «lomas»,
No «lomas» «aktier's» nāk.»

Tā lugā «Pārticībā un nabadzībā» Ādolfs Alunāns dzied kādā «kuplejā».

Šinī vārdu «rīmē» Ādolfs Alunāns jokodamies izsaka, ka viņam kā aktierim un reizē arī rakstniekam bijis darbs darba galā, pie tam viens ar otru ciešā sakarā. Aktierim skatuves tēls jārada no lomas, bet lai būtu lomas — jāraksta lugas.

Nostrādājis piecpadsmit gadus Rīgas latviešu teātrī, viņš bija nevien mācījis aktieņiem lomas tēlot, bet arī pats tās devis, sarakstīdams vai lokālizēdams vairākas lugas.

Un tas bija labi, ka latviešu drāmatiskās literatūras nodibinātājs, tāpat kā Šekspīrs un Moļjērs bija arī aktieris, kas vārdu prata pielāgot aktierim un skatuvei. Tanī laikmetā, kad latviešu topošās literatūras paraugs bija Juŗa Neikena moralizējošie stāsti, Alunāns tomēr nebija kailas morāles paudējs, kaut arī, pēc viņa atziņām, teātris bija «dzīves spogulis» un audzinoša iestāde. Jau viņa pirmā ludiņa «Pašu audzināts» bija gan rakstīta ar zināmu tendenci — viņš tanī izzoboja bērnu skološanas pretiniekus — taču to ar labu prasmi bija darinājuši skatuves mākslinieka roka. Tā bija nevien labi piemērota toreizējai sabiedrības gaumei, bet arī viegli uzvedama, ar pateicīgām lomām, kas zināmā mērā sedza izpildītāju neveiklības un diletantismu.

Nākošajā lugā «Priekos un bēdās» viņš atkal ved uz skatuves latviešu zemnieku un rāda lauku

ļaužu sadzīvi krogā, skolā, mājās. Mūžam vecās un jaunās milas temats viņa lugā dabū citādu uz-
tveri nekā Dinsberga un Lapas Mārtiņa gaudu-
līgajās ziņgēs: nelaimīgais mīlētājs Meņģis, iecerētās jā-vārdu nedabūjis, kļūst par skatītāju smiekla objektu un solās aiz bēdām «pa dzelzceļu braukt uz Ameriku».

Darbodamies Rīgas latviešu teātrī, Ādolfs Alunāns sarakstījis, tulkojis vai lokālizējis vēl vairākas ludziņas: «Icīgs Mozes», «Mucenieks un muceniece», «Školotāja tupeles», «Bagāta brūte», «Skaistā Grietiņa jeb muižnieks un melderis», «Atis un Anlīze», «Džons Neilands» u. c. Tur nebija risinātas nekādas nopietnas sadzīves problēmas, tikai skatuviski veiklā apdarē pasniegtas atjautīgas sadzīves ainas. Drāmaturģs deva to, kas bija pa pleciem viņa aktieŗiem un kas varēja atbilst skatītāju prasībām latviešu teātra pirmajos pastāvēšanas gados. Nacionālā pašapziņa — tā bija toreiz galvenā un vadošā latviešu sabiedriskā doma kā pilsētās, tā laukos, un tā rosina arī Ādolfu Alunānu: viņš zobo «kārķļu vāciešus», un Džonam Neilandam norauj svešos kankarus un padara to atkal par Jāni Jaunzemi. Latvietim jāpaliek par latvieti — tāda ir tā laikmeta lielā nopietnība, pie kuŗas Ādolfs Alunāns ved skatītāju savā jautrajā un zobgalīgajā spēlē.

Vēlāk, dzīvodams vircavniekos, sesavniekos un Jelgavā un rīkodams izrādes pa visu Latviju, Ādolfs Alunāns prata atlicināt laiku arī rakstniecībai, un taisni šinī laikmetā viņš uzrakstīja savus labākos darbus.

Vispopulārākā luga, kas uz latviešu skatuves piedzīvojusi tik lielu izrāžu skaitu kā neviena cita latviešu rakstnieka darbs — pāri par tūkstoņi — ir «Kas tie tādi, kas dziedāja?» Tā sarakstīta ap 1887. gadu, cenzēta un iespiesta 1888. gadā. Toreiz rakstnieki savā tematikā vispār mēdza atgriezties pie nesen pārleistajiem kļaušu laikiem.

Latvietim, savā pašapziņā stiprinoties, bija patīkami atcerēties nebrīvo pagātņi un bargo kungu varu, no kuŗas viņš jau laimīgi bija atraisījies. Jo patīkamāk bija redzēt pagātnes spogulī kļaušu laiku cilvēku, kas ar drošsirdību un spītību neliecās zem vagma nūjas un muižkunga pātagas. Tā bija tiksmiņoša pagātnes romantika, kas rosināja rakstnieku un sajūsmināja lasītāju un skatītāju. Ari Alunāns maksāja meslus šim vēlāk daudz palātajam latviešu pseidoromantismam. Dzīvodams tautiskā romantisma noskaņā un reālisma ieskaņā laikmetā, viņš kļaušu laikmeta zemnieku un muižnieku attiecības rādīja ne gluži tā, ka tās atbilstu dzīves īstenībai: vagaris ir ļauns, muižkungs ir nekrietns varmāka, bet muižnieks, jaunais grāfs Konrads, ir ideālizēts zemnieku labdaris, kas iemīl zemnieku meiteni Skaidrīti, grib to precēt un nopietni gādāt par zemnieku labklājību. Īstenībā gan muižnieku tips kā dzimtbūšanas un kļaušu laikos, tā ari vēlāk, ir bijis gluži citādāks. Bet līdzās šim romantiskā ideālizācijā iztēlotajam milētāju pārim, viņam bija izdevies zīmēt ari jaukus, dzīvē labi noskatītus kurzemnieku tipus: Skaidrītes tēvu Baltaunu, veco Napoleona laikmeta liecinieku Labrenci un tā draudzēni Margrietiņu. Un pāri visiem sentimentālajiem milētāju čukstiem un Jāņu vakara līgošanai cēlās Baltauna drosmes pilnā balss, kad tas nepadevās varmācīgā muižkunga Hardera iegribai: «Kungs, mūsu mazā tauta nupat kā atmodusies no ilga un grūta miega. Daudz, daudz viņa zaudēja — savas dziesmas, savus dievus, savu brīvību. Bet viena maza rota palika viņas īpašums, noslēpts un nenolaupāms īpašums, kas tai paliek visos gadu simteņos, un kas mirdzēja spožāk par zeltu un dimantu. Ari vēl šodien šī rota atrodas katrā latvieša krūtīs: mēs viņu saucam par savu godu. Kungs, savas mājas paspēlēšu labprāt, savu godu nekad!»

Lūk, šāda kļaušu laikmeta zemnieka mutē

likta valoda toreiz bija laikmetīga. Tā domāja un runāja astoņdesmito gadu biedrību vīrs, avīžnieks un rakstnieks, tā domāja un runāja latvietībā atdzimušais pilsētnieks un zemnieks savā sētā. Un tāpēc arī šī Alunāna luga ieguva latviešu literatūrā vēl nepieredzētu populāritāti.

Kaut arī naivā pseidoromantisma garā, Ādolfs Alunāns ar šo lugu bija gribējis sacīt, ka jākrīt veco laiku šķiru pretešķībām: muižniekam vajaga tuvoties zemniekam kā sev līdzīgam cilvēkam. Sai lugai sekoja vēl otra, kurā viņš centās noārdīt tās pretešķības, kas bija radušās pašos latviešos: bagātais Zemgales saimnieks turēja par neizsakāmu kaunu, ja tā meita izietu pie kalpu kārtas vīra. Kalps, bezzemnieks viņa acīs ir otras šķiras radījums. Savā lugā «Visi mani radi raud» Alunāns nu sacēlas pret šādu Zemgales bajāru uzpūtību un iedomību, un liek nabadzīgā graudnieka dēlam, Ozolu Andrejam, teikt tikpat pašapzinīgus vārdus, kādus vecais Baltauns runā ar muižkungu: «Nevis dzimums mani var iecelt kādā godā, bet vienīgi mani darbi... Allaž viena vienīga kalpa prāts un sirds pelna vairāk cienīšanas nekā desmit saimnieku darbi.» Tā bija toreiz brīvdomīga valoda, kas Alunānu tuvināja jaunstrāvnieku progresīvajiem centieniem. Bet «bizmaņu» gara piesūkušos «vecu, labo laiku» aizstāvjus viņš izsmej pagasta ziņneša Fukša, saukta Pukša personā, kas errastības pilns dzied savā «kuplejā» par jaunajiem un «grūtajiem» laikiem:

«Grūti laiki, nedrīkst ļaudis pamācīt,
Nedrīkst uzskaitīt, kā senāk, piecpadsmīt,
Ko līdz spieķis man, kad iedrāzt nedrīkstu
Un kad tik ar cietumu māc' zemnieku?!»

Un tad — «Lielpils pagasta vecākie», ko Rainis savā laikā «Dienas Lapā» atzina par vislabāko latviešu lugu, kāda līdz tam bija uzrakstīta. Neba maz Alunāns Zemgalē bija redzējis visādas nebūšanas pagasta dzīvē, neba maz viņš pats bija

redzējis iedomīgus, viltīgus un blēdīgus pagasta večus, kas aiz savtīgiem un zemiskiem nolūkiem met sprunguļus ceļā taisna un godīga ceļa gājējiem. Ari no tiem iznāca labas lomas.

Vēl arvienu dzīvs bija kāds «veco, labo laiku» netikums—«kārķļu vācietība». To Alunāns bija apkaņojis jau «Džonā Neilandā», un nu darīja to vēlreiz, rakstīdams jaunu joku lugu «Seši mazi bundzinieki», kur āksta loma iznāca pusvāciski-puslatviski runājošam sedliniekam Himmelmanim. Bet skolotājs Zvaigznīte rezonēja: «Nožēlojamie ķēmi!.. Vai tie pelna nosaukumu latvieši, kas tā ķēmojas? Nebūt nē! Un šādu ļautiņu dēļ nevajaga noskumt, jo mums vēl diezgan krietnu tautiešu, īsteni dūšīgu strādātāju tautas druvā,* kas izlabo šādu garu pastrādātās kļūdas!» Scēniski veikli un atjautīgi risinātājā spēlē Alunāns iepina tīri šekspīriskas intermēdijas — rotaļas «Kas dārzā?» un «sešu mazo bundzinieku» uzveduma veidā.

Alunāns savās lugās bija atradis īpatu žanru: likdams tautas dziesmu vārdus nevien par lugu virsrakstiem, bet iepīdams arī darbības norisē dziedāšanu, viņš tās tuvināja operetes stilam, un vēl pēc vairākiem gadu desmitiem tās izrādījās piemērotas pat modernajam latviešu teātrim.

Sava teikšana, sava «doma» Ādolfam Alunānam bija arī par Rīgā un Jelgavā novēroto pilsētnieku dzīvi. Neba no lauku dzīves vērojumiem vien iznāca drāmatiska vai komiska spraiguma pilnas lugas un lomas. Ari pilsētā latviešu sabiedrībā bija savas pretešķības un konflikti. Nevien Deglavs pazina iedomīgo «naudasmaisu» tipus, nevien Aspazija redzēja liekulīgo sabiedrības morāli, nevien tā cīnījās ar aizspriedumiem. «Pārticībā un nabadzībā» ir pilsētniekiem veltīta «sadzīves aina», kur parādīti tie sociālie un psiholoģiskie konflikti, kas arvienu spilgtāk sāk izpausties latviešu turīgo pilsoņu un sīkpilsoņu dzīvē. «Mazais cilvēks», galdnieks Fricis Ozoliņš pasaka,

kā izskatās pilsētas sabiedrībā: «Pie cilvēkiem ir pilnīgi tāpat, kā dzelzceļa vagonā: tur atrodama pirmā klase, otrā klase un trešā klase. Bet kad kāds izņem trešās klases biļeti un ar to iekāpj otrās klases vagonā, tad konduktors šādu kungu ņem aiz apkakles un to bez kādām ceremonijām izgrūž laukā.» Un kad nu Alunāns salaiž kopā ļaudis no dažādām klasēm — tad iznāk itin spraiga luga un pateicīgas lomas: rodas nenovēršami konflikti, pārpratumi un cīņas...

Pēc lauku ļaudīm ir pienākusi kārtā iet pār skatuvi pilsētnieku tipiēm. Ar vērīgu aci Alunāns seko visai plašajai latviešu sadzīvei, un viņam netrūkst vielas, par ko rakstīt.

Allaž j a u n a s domas, j a u n a s lugas, j a u n a s lomas.

*

1894. gada vasarā Ādolfam Alunānam gadījās sastapties ar bravūrīgo jaunstrāvnieku un dzēlīgo kritiķi Jāni Jansonu. Tas jau savās «Domās par jaunlaiku literatūru» bija nobiktējis arī Alunānu. Jaunceltajā Zaļenieku biedrības nama iesvētīšanas gadījumā notika Alunāna lugas «Kas tie tādi, kas dziedāja?» izrāde. Jansons bija viens no spārīgākiem svētku runātājiem, Zemgales klusajos līdzenumos ieskanējās jaunstrāvnieku skaļais zvans.

— Miļo Ādolf! — Jansons pēc izrādes uzrunāja populārās lugas autoru, kas arī tanī vakarā bija guvis brangu piekrišanu. — Lai nu kā, bet jūs tomēr ražojat neīstas papīra puķes!

— Kā tā? — Alunāns ieplēta acis izbrīnā.

— Nu sakait, vai tas jūsu baronelis Konrāds nav neīsta papīra puķe? Kur jūs dzīvē tādu muižnieku esat redzējuši? Ari vēsturiskas patiesības viņā nav. Palasait, ko saka Merķelis, ko Rūtenbergs...

— Bet...

Alunāns gribēja ko iebilst, bet Jansons vēl nebija savu spriedumu beidzis.

— Un Skaidrīte tāda pat neīsta papīra puķe!
Nē — marcipāna roze, ko sprauž uz tortēm! —
viņš turpināja. — Kur jūs tik salkanu mīlestību
esat redzējuši? Varbūt salonu dāmas, bālās grā-
fienes tā mīlinātos, ne latviešu zemnieku skuķi...

— Bet... bet Aspazija? — Alunāns šoreiz to-
mēr tika pie vārda.

— Kāds sakars tad Aspazijai ar jūsu lugu?

— Sakara nekāda. Bet Aspazija raksta tik
jūsmīgus milas dzejoļus, kas ir vēl salkanāki par
marcipāna rozēm.

— Ā, atceros, jūs viņu vēl zobojāt «Dienas
Lapā». Nu, bet vispār... Ko jūs tik daudz rakņā-
jaties pa kļaušu laikiem? Aprakstait to, kas ta-
gad ir, tēlojiet dzīvi tādu, kāda tā ir! Jāiet lai-
kam līdz!

— Bet Aspazija? — Alunāns atkal iemeta
starpā.

— Atkal Aspazija?

— Nu jā! Ko tad viņa dara «Vaidelotē»? Vēl
senāka pagātne, vēl saldenāka mīlestība...

— Nu, tagad viņa raksta pavisam citādi. Lūk,
pavasari nāca klajā «Zaudētais gods». Lūk, kur
ķēriens dzīves īstenībā! Emancipācija! Protests
pret sabiedrības aizspriedumiem.

— Bet vai tad man arī nav savs ķēriens tanī
pat dzīves īstenībā? Liekas, «Pārticībā un naba-
dzībā» es to pašu vielu apstrādāju jau pāris gadus
agrāk. Ja gribat, arī man tur ir savs protests pret
sabiedrības aizspriedumiem. Vai atceraties?

— Atceros gan. Bet tas nav tas!

— Taču kaut kas! Es jau arī rāpjos laikam
līdz, tikai man varbūt vairs nav tik žiglas kājas,
kā Aspazijai...

Abi nosmējās. Saruna bija izvērtusies par
joku. Un taču, tanī bija arī sava nopietnība. Ja
Aspazijas lugas gribēja ņemt par mērauklu reā-
lisma un aktuālītātes nozīmē, tad 1894. gadā
Ādolfs Alunāns nebūt vēl nebija tas vīrs, kam jā-
nolien pie malas un jāmet spalva pagaldē.

— Ari es vēl kaut kur deru! — viņš sev teica.
Un viņam vēl un vēl raisījās domas, vēl un
vēl viņš deva jaunas lugas un lomas.

Reiz Ādolfam Alunānam gadījās «Berliner Tageblatt» pielikumā izlasīt kādu atjautīgu humoresku.

— Brangi noderīga viela drāmatizējumam! — viņš iesaucās un ķērās pie spalvas. Tā radās viencēliena joks «Mūsu pokāls!» Laizdams klajā šo ludziņu, viņš titulam piesprauda piezīmi, ka tā latviešu skatuvei drāmatizēta «pēc kādas anekdotes».

Gluži tādas pašas domas, izlasot šo humoresku, bija radušās arī kādam vācu lugas rakstniekam Klēgeram: izmantodams to pašu vielu, tas bija sarakstījis posi «Der Ehrenpokal».

Ādolfam Alunānam naidīgajās Rīgas latviešu teātra un «Baltijas Vēstneša» aprindās nāca zināma šāda sagadišanās, un tā nu «Baltijas Vēstnesī» parādījās par Alunāna ludziņu atsauksme, kuŗā bija apgalvots, ka tā neesot oriģināldarbs, bet vienkāršs tulkojums no vācu valodas. Alunāns to uzskatīja par apvainojumu. Uz viņa ierosinājumu sastādīja komisiju šī literārā jautājuma izšķiršanai. Komisijas sastāvs bija šāds: Jelgavas avīžnieks un advokāts Andrejs Stērste, rakstnieks un komponists Jānis Straume, rakstnieks Jēkabs Dravnieks un jaunais advokāts Jānis Pliekšāns, kas tolaik darbojās Jelgavā kā Stērstes palīgs. Komisijas atzinums nebija vienbalsīgs. Dravnieks, gan būdams Ādolda Alunāna māsas vīrs, jau sen gadus atradās naidīgās attiecībās ar savu svaini; Alunānam reiz ar viņu iznāca pat prāvošanās, tāpat kā ar Māteru Juri. Stērste, Straume un Pliekšāns nodeva Alunānam labvēlīgu spriedumu.

Pliekšāna atzinums vēstules veidā iespiests «Dienas Lapas» 1891. gada gājumā. Tur lasāms:

«Nav maza lieta teikt par rakstnieku, turklāt vēl par visu atzīto latviešu teātra tēvu, ka

viņš «ar ar svešu teļu», un nav goda lieta atkārtot šādu izteikumu, ja ir bijusi iespēja pārliectināties par tā bezpamatību. Abas lietas, kā rādās, nākas viegli «Baltijas Vēstneša» draugiem, kuņiem vairākkārt gadījies art ar svešu teļu. Kam (tā kā man ari) ir bijis gadījums salīdzināt lugu «Mūsu pokāls» ar minēto Klēģera posi un Klausmaņa humoresku, tas var nākt tikai pie viena sprieduma, ko jau ari izsacījuši Stērstes un Straumes kungi un kam es pilnīgi piekritu, proti, ka: Jūsu un Klēģera lugas ir patstāvīgi vienas vielas (Klausmaņa humoreskas) apstrādājumi.

Ja ari salīdzina Jūsu lugu ar Klēģera posi vien, ir tad jāatzīst, ka viena un tā pati viela apstrādāta tik dažādi, ka te nevar runāt par vienkāršu lokālizējumu, neba vēl tulkojumu.

Beigās, mans kungs, atļaujiet vēl piezīmēt, ka lugā «Mūsu pokāls» Jums izdevies drāmatizēt mūsu apstākļiem jo piemērīgu vielu ar pazīstamu virtuozību un mūsu sadzīves un vajadzību pazīšanu; tā ka — man domāt — uz latvieti «Mūsu pokāls» darīs labāku iespaidu, nekā uz vācieti Klēģera pose, kuņa gan ari nodomāta vairāk galerijai.

Šo vēstuli Jūs varat nodot atklātībai.

Ar cienīšanu

Jelgavā, 22. maijā 1891. gadā. Jānis Pliekšāns.

Toreiz Pliekšāns vēl nebija slavenais dzejnieks un drāmaturģs Rainis. Savās vecuma dienās, atcerēdamies šo gadījumu, Rainis izteicās: «... jaunais advokāts tā iesāka savu sabiedrisko darbību ar apvainotā aizstāvēšanu.»

Jā, tā dažkārt ar ekspertu palīdzību Ādolfam Alunānam nācās savus gara bērņus likt atzīt par saviem.

Un — kāda likteņa ironija! Kad divdesmit gadus vēlāk, gadu pirms nāves, atklātībā parādījās viņa beidzamā luga «Draudzes bazārs», tad

kādā laikrakstā, kas bija «Dienas Lapas» pēctecis, kāds anonīms autors nāca atkal klajā ar apgalvojumu, ka šī luga neesot Alunāna paša oriģināldarbs.

Tāds uzbrukums ļoti sanikvoja veco vīru. Lai būtu rakstījuši ko rakstīdami, lai būtu teikuši, ka Alunāna spalva sarūsējusi, ka «Vecais Ādofs» izrakstījies un nevar vairs sacensties ar jauno drāmaturgu audzi, kaut tikai nebūtu mūža galā nosaukuši viņu par — literārisku zagli...

Un kad vecais lauva bija slims un vārgs, tad nebija vairs neviena, kas atklātības priekšā būtu aizstāvējis viņa godu, kā toreiz bija darījis Rainis...

*

Kā Alunāna «doma» tapa par «lomu»?

Vēl tagad vecākie skatuves darbinieki, kas atceras, kā Alunāns sagatavojis savu lugu izrādes, stāsta, ka pie viņa bijis viegli spēlēt: viņš no saviem aktieriem nekā vairāk neesot prasījis, kā tikai to, lai tie pilda savu uzdevumu — veido lomu pēc savas prasības un spējām. Savu gribu un izdomu viņš tiem neesot uzspiedis. Pat vairāk: mēģinājuma laikā viņš bieži pat neesot sekojis tiem skatiem, kur pašam nebijis jāpiedalās, bet blakus telpā omulīgi tērzējis ar draugiem, kas viņu arvien uzmeklējuši. Reizēm tikai uzsaucis kādam vecākam aktierim:

— Nu, jūs tur... jūs jau vecs aktieris, vai nē? Uzmetat savu aci, ko un kā viņi...

Toties par vienu lietu viņš rūpīgi gādājis: viņa trupu aizvienam sastādījusi labu, spējīgu aktieru izlase.

Ari pats savu lomu viņš nekad nepārvērtis par šablonu. Viņa tēlojums, atkarībā no gara stāvokļa vai publikas atsaucības, rādījis arvienu jaunas variācijas. Bet arvienu tas bijis dzīvs un spraigs, viņš netēlojis, bet dzīvojis uz skatuves. Un viņam līdzī dzīvojuši arī citi aktieři, kopspēle brīvi raisījusies un metusi augstu vilni.

Kāds jelgavnieks savās atmiņās fiksējis vienu šādu izrādi, kas notikusi jau Vecā Ādolfa darbības beidzamajos gados.

1903. gada rudenī Jelgavā, «Kružoka» zālē, izrāda lugu «Visi mani radi raud». Liekas, to Alunāns jau līdz apnikumam «nospēlējis», katrs jauns atkārtojums var tikai mazināt īstu jaunradišanas prieku. Un taču, izrāde iznāk meistariska, tēlotājs gūst ciešu kontaktu ar skatītājiem:

«... brašā tempā parādās uz skatuves «Puksis» — pats Vecais Ādolfs — ar lielu pasta somu un pātagu rokā. Sirsnīgi aplausi. Orķestra priekšspēle — un Alunāns tūlīt ieņem piederīgu situāciju. Diriģenta zižļa mājiens — Puksis sāk dziedāt savu «ieiešanas» dziesmu.

Publika ar trīskārtīgu interesi vēro Vecā Ādolfa mīmiku, žestus un pēc dziesmas atkal aplaudē. Turpmākos cēlienos Ādolfs Alunāns elektrizē publiku. Spēle iet roku rokā...

Lai gan visai lugai piemīt tautiski-romantiskā laikmeta nokrāsa, tomēr Andreja un Marijas liktenim Alunāns atradis tipiski latvisku izteiksmi un ietērpu, ar ko arī izskaidrojami lugas lielie panākumi uz skatuves. Lugas autora nolūks nav bijis — vienīgi smēdināt publiku un iztapt seklai tautiski-pārspilētai gaumei: šādās vietās Vecā Ādolfa smieklī izskan «caur asarām». Bet galvenais mums ir: aktieņu spēle un viņu tēlošanas paņēmieni. Viņu spēle valdzina skatītājus.

Pēc izrādes milzīgas ovācijas. Alunānam pasniedz puķes...

Trīs reizes pēc tam esmu redzējis šo lugu izrādām — bet to pilnību un verdošo sajūsmu, kādu toreiz, pašam Alunānam piedaloties, sasniedza aktieņu spēle, — es nekur vairs neesmu atradis...»

Jo — Vecais Ādolfs bija liels mākslinieks. Ar savu spēli viņš rāva sev līdzī arī savus līdzgaitniekus, visi tie, katrs savā lomā, ielika visu savu prasmi un tēlodami jutās priecīgi pacilāti. Viņi tiecās celties līdzī lielajam meistaram.

Pat visniecīgākajā lomā, ar visnenožīmīgāko tekstu, Ādolfo Alunāns prata «izcelties». Šinī ziņā ļoti raksturīgs ir Kaudzītes Matīsa atmiņu tēlojums par kādu Vecpiebalgā redzētu izrādi: «Biedrību sērgā» Alunānam bija sulaiņa loma. Viņš to tēloja labi slinku un glēvu. Uz lugas beigām tur bija jāsanāk kopā visam personālam un jādzird kāda «profesora» izskaidrojums, it kā lugas kodola savilkums vienviet. Klāt jābūt arī sulainim. Lai nebūtu jāstāv bez nekā, viņš atnāk ar šķīvi rokā un divieli pār plecu. Nu viņš, «profesoram» svarīgi runājot, sāk šķīvi pārpārim berzt, ar mēli slapinādams, pat apsplaudīdams. Kad domājas to esam noslaucītu, tad paliek to sev padusē un nogrimst tādā kā pussnaudienā ar ļoti mulķīgu seju. Beidzot, žāvādamies un likdamies aizmirsis, ka šķīvis padusē, kā arī iztrūkdamiem par «profesora» stāstiem, ceļ abas rokas gaisā, aizko šķīvis krīt un saplīst. Pats liekas iztrūkstoties kā no miega, citi satrūkstas patiesīgi, publikā smieklī un plaukšķieni...»

Ja arī lugas autors nebija apveltījis lomu izteiksmīgiem vārdiem, ir tad Ādolfam Alunānam kā lielam skatuves meistaram netrūka savas domas: arī mēmā statista lomā viņš prata «runāt»...

XII. Pie vecajiem draugiem.

Aizgāja gads pēc gada.

Ādolfs Alunāns bija iedzīvojies jaunajos darba un dzīves apstākļos. Nometies beidzot ar visu savu ģimeni uz pastāvīgu dzīvi Jelgavā un nākdams jau pāri pusmūžam, viņš bija kļuvis rāmāks un gausāks. Nereti viņš jutās piekūsis un savārdzis pēc viesizrādēm attālākos miestos vai pilsētās, līdz kuņģiem bija nācies mērīt garus ceļus rudens dubļos vai ziemas salā. Retumis tad redzēja viņa vēl arvienu stalto, bet smagnējo stāvu izkustam no mājas. Bet ja viņu apciemoja kāds draugs no vecās aktieņu gvardijas — jā, tad gan vajadzēja aizkāpt uz Širkenhēfera dārzu, Amatnieku biedrību vai «Unter den Linden», lai pavadītu kādu omulīgu britiņu pie alus kausa un pārcilātu dēkaino jaunības dienu atmiņas vai patriektos un pamēlotu par jaunajiem laikiem un jaunajiem ļaudīm.

— Nu, tad pastāsti, kas Rīgā jauns! — viņš mēdza uzvedināt ciemiņus uz sarunām, kas dažreiz nemaz nebija beidzamas vienā vakarā. Piedzīvojumi un prātojumi, anekdote anekdotes galā — ai, tie bija gaužam jauki brīži, un laimīgs bija tas draugs un paziņa, kas drikstēja apmesties pie «Vecā Ādolda» galda un paklausīties viņa asprātības.

Jā, viņa sirds arvienu iesila, kad sāka runāt par Rīgas jaunumiem. Šī pilsēta, «kur tie lepnie kungi braukā» — kā vecais Dinsberga tēvs dziedāja — viņam vēl arvienu nebija vienaldzīga, kaut arī ar to saistījās tik daudz rūktu atmiņu.

Un kad reizēm gadījās aizbraukt uz kādu viesizrādi Rīgā, tad viņš zināja: tur viņu atkal saņems vecie, mīlie draugi.

Jā, reizēm derēja nokratīt klusās un miegainās Jelgavas pīšļus!

*

«Pie «Uļēja» gaŗa rinda ormaņu un liela, zila aģiša.

«Sestdien, 28. oktobrī ű. g. muzikāli-humoristisks un drāmatisks vakars. Viesosies Ādolfš Alunāns» u. t. t.

Priekšnesumi iet pilnā gaitā... Solodziesmas mainās ar deklamācijām, dueti ar dubultkvartetiem un «humoristiski priekšnesumi» ar tercetiem un ludziņām. Nams izpārdots. Alunāns dziedās kupļejas!

Zālē űovakar ari tādas sejas, kādas citos izrikojumos reti redz: vecas māmiņas ar tīriem, baltiem lakatiņiem galvās un vairāki vecīši tricošām galviņām... Pulkstenis desmit.

Blakus skatuvei, mazā, gaiši apgaismotā garderobes istabiņā sēž Ādolfš Alunāns, viens pats... Bieži pie viņa ieskrien Kārlis Brīvnieks, parunā pāris vārdus un atkal pazūd aiz kulisēm. Istabiņas durvis atvērtas, gaŗām ātri paiet jaunie «aktieri» un bailīgi — ziņkārīgi, bet ar dziļu cienību ieskatās iekšā...

Cik savādi: liekas, ka sirds űovakar straujāk sit un darbojas nekā citos izrāžu vakaros! Vairtas būtu pazīstamais «svētais lampu drudzis»?... Bet viņiem taču űovakar vairs nav jāuzstājas! Nē — lūk, kur iemesls: űovakar mūsu vidū Ādolfš Alunāns!...

Pie atvērtajām durvīm stāv atkal pulciņš cieši sabļivējušos koristu. Steidzīgi atkal pienāk Brīvnieks, pulciņš dod viņam iespēju izsprausties cauri, pēc tam jo ciešāk saspiežas kopā, bet paliek aiz durvīm. Mazā istabiņa tik ļoti gaiša un tīra, liekas, grīda űovakar nomazgāta, un citkārt nespodrās elektriskās lampiņas pārmainītas pret jaunām. Alunāns sēž, izmeties kreklā, un pīpo papirosu. Ap kaklu viņam zema apkaklīte un maza, maza sniegbalta, tikko pirhta «šļipsīte». Uz

šaurā galdiņa viņa priekšā mazs apaļš spogulītis, puspudeliņe koņjaka (ar divām zvaigznītēm), 2 glāzītes, mazs šķīvītis ar citronbonbongām un atvērta kastīte ar 6 «Frūfrū» papirosiem.

Notiek īsa saruna.

Alunāns (vienā rokā papiross, otrā korkiņš, ar kuŗu viņš darbojies, laipni smaidīdams). Ahā! Vai jau jāiet?

Brīvnieks (tāpat laipni un uzmanīgi). Nē, Tev vēl laika gana. (Mazs starpbrīdis.)

Alunāns. Cik pulkstenis?

Brīvnieks. Desmit. — Vai neiedzersi «vienu»?

Alunāns. Vēl nē! Pēc pirmās kuplejas, un — lai paliek «šiem» ar', lai iznāktu cienīgāka tā uzņemšana. Vai vēl nav atnākuši?

Brīvnieks. Nava vēl, bet būs katrā ziņā tūliņ klāt. Viņiem šovakar izrāde, kuŗā visi trīs nodarbināti.

Alunāns. Tad jau vēl tik drīzi nebūs. — Jā, zini, man šodien izgāja šķidri. Šurpu braukdams, vagonā domāju, pā, — man tak viņiem jāatved kāds ciema kukulis no Jelgavas. Bet neatlika jau man tā laika kaut ko uzrakstīt. Bet kā nu tā brauksi! Varētu tepat vagonā, bet nav papīra. Nu, nekas, domāju, man kabatā divas tukšas kastītes, abās vēl pa papirosam, — ja rakstīšu siki un pa pusvārdam, varēšu uz katras uzrakstīt pa diviem jaukiem pantiem. Pag', labs ir! Un uzrakstīju ar' par Jelgavas un Rīgas «špīseriem» 4 apaļas peršas. Būtu vēl uzrakstījis piekto, bet nava telpu. Nu, domāju, paturēšu to tāpat galvā. Braucu tālāk. Esmu jau šaipus Torņkalna, te apķēros, ka domās, pēdējo pīpi ņemdams, esmu izmetis abas tukšas kastītes ar visām «peršām» pa vagona logu laukā! ... Ak, kad tu izčībētu. (Abi sirsnīgi smejas.)

Brīvnieks. Žēl gan, bet nekas. Uzrakstīsi citas. Vēl jau tev drusku laika ir.

Alunāns. Jā, tā gan, vai zini, padod bloku. Tad iedosi suflēzei, bet pasaki gan, lai krietni pār-lasa, lai suflējot kur nemetas un lai nu tā pindzele šoreiz man pačukstētu tā drusku stiprāk...

Pulciņš pie durvīm izklist. Pēc dažām minū-tēm krīt priekšgars. Starpbrīdis. Programas pir-mā daļa nobeigta. Es pieeju pie priekškara un piebāžu vienu aci pie priekškara caurumiņa. Pub-likā zināmais, bet nenoteiktais troksnis. Patlaban zālē ātri ienāk Aleksandrs Michelsons, aiz viņa Augusts Vārna-Vārtiņš un tūliņ aiz tā — Teodors Valdšmits (Fišs).

Vai tad izrāde Latviešu teātrī jau nobeigta? Tik ātri! Bet viņi jau paspējuši atsmiņķēties un pārgērbties un nu atnākuši apsveicināt veco teāt-ŗa tēvu Ādolfu, kuŗš viņiem tik ļoti mīļš un tuvs... Visi trīs viņi nāk kā uz svētkiem, rindā cieši viens aiz otra, neskatīdamies ne pa labi, ne pa kreisi, nāk priecīgi uztraukti, glīti noskūtām, no ātrās atsmiņķēšanās sasarkušām sejām, gērbušies mel-nos svārkos. Uznāk klusi uz skatuves un iet tais-ni uz gaišo istabiņu, kur atskan no četrām krūtīm reizē viena vienīga, gaŗi vilkta skaņa:

— Ahaaa!...

Brīvnieks atkāpjas un dod viņiem ceļu. Alu-nāns paliek sēžot. Pirmais pie viņa pieiet Mi-chelsons, abi cieši apkāmpjas un ilgi, turot lūpas uz lūpām, spēcīgi un sirsnīgi saskūpstas. Tad Michelsons atkāpjas un dod vietu Vārtiņam, tad Valdšmitam, un abas reizes «uz mata» atkārtojas tas pats. Tad visi trīs atsēžas pāri pretim Alunā-nam un — neviens no viņiem ilgāku brīdi nerunā ne vārda... Visas acis raugās mīļi uz Veco Ādol-fu, — vēl vienmēr viņi cieš klusu, un visi laimīgi smaida...

Vai es būtu maldījies, ja man tad šķita, it kā es Alunāna acīs būtu redzējis mitru spoŗumu?... Bet ja arī tā, to es toreiz, viņu neuzkrītoŗi novē-rodams, gaiŗi redzēju, cik ļoti mīļš Alunāns

visiem bija un ka vislabāk viņi klusu ciešot saprata viens otra sāpes un priekus...

Atskan zvans un pārtrauc klusumu. Brīvnieks saka:

— Nāc nu, mīlais!

Un Alunāns nesteigdamies pieceļas. Veikli un uzmanīgi trīs aktieņi savam vecajam skolotājam palīdz uzvilkt fraku, un Michelsons ar Vārtiņu viņu saņem zem rokas un pavada līdz trešajai kulišei. Fišs ar Brīvnieku seko. Visās kulisēs stāv atkal aktieņi un koristi un godbijīgi pašķīpas sāpis... Tūliņ «vecais» izdalīs uz visām pusēm pelnītus pātagas cirtienus uz tumsoņu mugurām!... Tur viņi gandrīz visi patlaban zālē sēž: banku direktori, skolmeistari, redaktori, mācītāji, «šmīres direktori» un dažādi «aktierīši»! Visi dabūs, ko katrs būs pelnījis. Alunāns dziedās kupleju!...

Michelsons noslauka sviedrus no pieres, Vārtiņš saliek abas rokas aiz muguras, Valdšmits, omulīgi smaidīdams, ieāķē vienu ikšķi starp vestes pogām, un visi paliek mierīgi kulisē.

Suflēze uztraukusies tālu izliecas no suflieņa būdas, baltām papīra lapiņām rokās... Uziet priekšgars — «vecais» uziet uz skatuves. Zālē atskan un ilgi nenorimst šalčoša vētra. Pēkšņi klusums. Diriģents piesit takts zizli pie pults...

Orķestrī atskan priekšspēle...

Tā ir lieliska glezna, kuņā Teodors Podnieks spilgtā atmiņu zīmējumā parādījis «Veco Ādolfu» kā viesi Rīgā, veco draugu vidū. Šīs gleznas laika rāmis — deviņdesmito gadu beigas.

*

Te vēl cits — Teodora Lejas-Krūmiņa spalvas zīmējums:

«Ādolfs Alunāns bija visai interesants kolēģis, cienīgs visā stājā, liels anekdotu stāstītājs un liels saviesīgās dzīves cienītājs — sevišķi pēc laimīgi pabeigtām izrādēm. Tad Alunāns varēja sēdēt jautrā pulciņā — Rīgā vismīļāk teātra

lielajā kopģērbtuvē — nesteidzoties iemest kausu un iekost, vadīt sarunas un stāstīt pagājušo laiku teātra atceres vai jokus. Un viņš prata stāstīt: ar lielu aplombu un patētiski pilnu muti, nostāstu pabeidzot ar visgudru vai jocīgu puanti. Viņā patika klausīties. Pikantērijas-jēlus jokus no viņa mutes nekad nedzirdēja.

Pēc izrādes Alunāns — tāpat kā viņa pēctecis Rode-Ebelings — ar savu personu neplātījās; nerādījās zālē ziņkārīgo acīm. Alunāna viesizrādēm Rīgā palaikam sekoja deja, un mēs, aktieři, gājām zālē tikties ar paziņām, dažs varbūt arī «rādīties» publikai; centāmies arī «Veco Ādolfu» dabūt sev līdzī, bet viņš turējās pretī kājām un rokām — un tā nekas neiznāca.

Viņš palika draugu vidū, piemēram Amatnieku biedrības «starpklājā» (ģērbtuvē) sēdēdams pie pilna galda. Sēdēja, iemeta, noguris britiņu pazagšus pasnauda...

Draugi, ievērojuši viņa klusēšanu, tam uzsauca:

— Ādolf! Ko tad tu?

Alunāns atsaucās:

— Jā, es jau visu dzirdu! — Vai: — Jā, sveiks!

Tad atplēta acis un pastiepa roku pēc glāzes.

Viņš «nosēdēja» mūs visus, jo tādu «sēdēšanu» mēs nespējām izturēt. Pēc viņa jubilejas Amatnieku biedrībā mēs iedzīvojāmies žvingulī, un rīta pusē cits pēc cita klusi nozudām, bet «Vecais Ādolf» ar citiem, «jauna klājienu» draugiem palika sēžam. Mēs aizgājām mājās, izgulējāmies, izklaiņojāmies pa Rīgu un pirmdienas pievakarē ieradāmies par jaunu Amatnieku biedrībā palūkot, kur Alunāns dzīvo un ko labu dara. Nu — Alunāns vēl joprojām sēdēja savā vietā, citu savu draugu — mums fukšiem atkal svešu seju — vidū, iemeta, iekoda, stāstīja anekdotes un bija mošāks, nekā mums viņu rīta pusē pametot. Tavu pasakainu izturību!...»

Tad vēl viens portrets — pēc «Mežvaldes» autora Oskara Grosberga atmiņām.

Kad Ādolfam Alunānam turējās nauda makā, viņš labprāt mēdza pasēdēt «Frankfurtē pie Mainas», kur apgrozījās Rīgas patricieši, arī Kurzemes un Vidzemes muižnieki. Pats viņš bija stalts un iznesīgs kā grāfs, no savas ārienes viņam nebija jākaunas vissmalkākajā sabiedrībā. Un paziņu viņam netrūka arī šinī Rīgas sabiedrības izlasē. Dzejnieku Viktoru fon Andrejanovu viņš, tāpat kā Blaumanis un Jānis Rozentāls, varēja saukt par savu draugu. Ari ar dažiem muižniekiem, piemēram, ar baronu Bēru un Reki, viņš bija draugos. Bet kad viņš palaida savas zobgaliņas un sāka bārstīt anekdotes — tad dižciltīgajiem dažreiz ausis svila! Kas humoru saprata, tas zināja, ka viņam ir darišana ar lielo latviešu zobgali; kas bija iedomīgs vientiesis — tas skaitās.

Kad maks bija tukšāks, «Vecais Ādolfs» mēdza apmesties Rīgas Latviešu Biedrības bufetē vai Parka pagrabā. Tur bija cita sabiedrība: aktieri, žurnālisti un tā plejāde, kas arvienu mēdz tīties ap redzamākiem māksliniekiem un literātiem. Parka pagrabā vai ikdienas varēja redzēt «Baltijas Vēstneša» līdzstrādnieku Lapas Mārtiņu, kas ar savām «mīlestības gaudu ziņgēm» toreiz patiesi bija vispopulārākais dzejnieks. Šis pusigaunis, kas latviski runāja ar stipru svešautieša akcentu, bija allaž noskrandojies, izbadojies, izpūrušiem matiem un bārdū. Lūgts vai nelūgts, viņš steidzās piesēties pie katra galda, kur varēja cerēt ko iebaudīt. Ieraudzījis Alunānu, viņš arvienu centās «piekantēties» tam par draugu. Un Alunāns jau arī neliedza: lai «tautas dziesminieks» iebauda!

Pat vēl tālāk gāja viņa viesmīlība un draudzība. Reiz, redzēdams, ka Lapas Mārtiņa bikšu gali galīgi nospurājušies un elkoņos lieli, arī ar

lāpīšanu vairs nesaglābjami caurumi, Alunāns griezās pie galda biedriem:

— Kas ir, vai «nesastīķēsīm» viņam jaunu «ancuku»?

Protams — «sastīķēja» ar'. Lapas Mārtiņš tecinūs aizmetās uz Berga bazāru un drīz vien atgriezās jaunā uzvalkā. To nu vajadzēja vispirms aplaistīt, bet tad vēl bija jāuzdzeļ arī uz «Vecā Ādolfā» veselību. Tam par godu apdāvinātais dziesminieks pūlējās teikt pat attiecīgu runu un patētiski deklamēja improvizētu «rīmi».

Bet reiz kāds pastāsta Alunānam, ka Lapas Mārtiņš laimīgi kļuvis par tēvu. Gribējis bērnu pa godam nokristīt, taču nespējis mācītājam pa godam samaksāt. Tikai ar lielām pūlēm, roku bučodams, mācītāju pielūdzis. Alunāns jau mācītājus vispār neieredzēja, kur nu vēl stērbeļu bučošanu!

— Nu, tad tu vairs neesi nekāds Lapas Mārtiņš, bet — «stērbeļu Mārtiņš»! — Alunāns iesaucās. Un nabaga Mārtiņš plaktin saplaka bargā zobgaļā priekšā.

Bet tas vēl nebija viss. Pēc tam lugā «Pārticībā un nabadzībā» Lapas Mārtiņam bija veltīta īpaša «kupleja»:

«Pie cienīgtēva aizgāja
No Lapu mājām Mārtiņš,
To klanīdamies ielūdza,
Lai bērnu kristīt nāk viņš.
Bet kad kungs lepmi noskatās
Un klusē gudru prātu,
Tad Mārtiņš veikli palecas
Un caps! pie rokas klātu.»

Jā, nevien Lapas Mārtiņš, bet tāpat arī vēl dažs labs cits «Vecā Ādolfā» draugs dabūja izbau-dīt kā omulīgo brižu laipnību, tā arī — pelnītus zobgaļā smieklus.

«Sadraudzība ar viņu nekad negāja apnikumā» — stāsta Kaudzītes Matīss — «neviens no tās nemantoja īgnuma vai citu nepatīkamību, bet sēdēja labprāt kopā kaut vai stundām un šķīrās pēc tam ļoti pajautrinātā garā. — Pievilcība šādām vakaru stundām bija liela tanī īpašībā, ka Alunāns vienmēr prata jautrināt visus savām ievērojamām aktieŗa-komiŗa spējām, darbodamies sarunās līdzīgi gan ar balsi cilāšanu, gan ar sejas grozībām un ar roku līdzdarbību, kā tas viss viņam jau bija it kā iedzimts. Šādus brīžus biedri ievēroja un pat vēlējās, lai Alunāns būtu viņu vidū, ko viņš arī mīļi darīja, atrazdamas draudzīgā aprindīņā sev arī patīku, ka var uz brīdi būt atsvabināts no darba nastām un dzīves rūpēm.»

XIII. „Napoleona bēgšana“.

Ne katru reizi viesošanās pie vecajiem draugiem Rīgā «Vecajam Ādolfam» iznāca omulīga un patīkama. Viskļūmīgākā bija pati pirmā viesošanās pēc aiziešanas no Rīgas latviešu teātra. Tā notika 1887. gadā, kad viens no pirmajiem Alunāna trupas aktieŗiem bija lūdzis Ādolfu Alunānu kuplināt viņa benefici ar savu piedalīšanos izrādē.

Kad Ādolfs Alunāns atstāja Rīgu, viņš bija palicis parādā dažam labam žīdiņam-augļotājam jeb «pumpmanim», kā toreiz mēdza teikt.

Parādniekam, kas nevarēja atmaksāt kreditoram aizdoto naudu vai samaksāt rēķinu kādam veikalniekam, pie kuŗa tas bija iepircies uz kredīta, toreiz nebija vieglas dienas. Tādu parādniķu kreditors, pēc toreizējiem likumiem, viegli varēja iesēdināt «birģerštūbē» — parādu cietumā. Kreditors varēja «birģerštūbei» iemaksāt par kādu laiku arestanta uzturas naudu un likt policijai parādniķu arestēt un nogādāt aiz restēm. Bieži gadījās, ka parādniķs nosēdēja veselu gadu, tad kreditors palaida savu upuri uz kādu mēnesi brīvībā, lai tas sagādātu naudu, bet ja tam nekur neizdevās sadabūt tik daudz naudas, tad ķēra to atkal rokā un sēdināja par jaunu «birģerštūbē». Tiesa, «birģerštūbē» nebija cietums parastajā nozīmē: tur apmeklētāji varēja nākt nevien ar bagātīgiem kukuļiem, bet pat ar veseliem alus kuryjiem, vīna un likieŗa pudelēm, un tad «birģerštūbē» varēja notikt itin omulīga uzdzīve, tur nereti «sarāva» arī partiju preferansa. Un taču — kuŗš kreditora upuris gan nebūtu ilgojies pēc brīvības?...

Ja «birģerštübē» nonāca kāds tirgotājs, tad viņa kļūmīgo veikalu kaut kā tālāk vadīja viņa tuvinieki. Bet kas gan notiktu, ja «birģerštübē» uz ilgāku laiku iesēdinātu — Ādolfu Alunānu? Kas atvietotu viņu uz skatuves?...

Jā, un tomēr arī viņam uzglūnēja kreditori, kas draudēja ar «birģerštūbi». Un tā, braukdams 1887. gadā uz Steglava benefīci, viņš tikko paglābās no nežēlīgo «pumpmaņu» nāgēm.

«... Vairums publikas ilgot ilgojās pēc Ādolfa un viņa kuplejām un nevarēja sagaidīt to brīdi, kad atkal varēs Ādolfu redzēt un apsveikt,» — tā savās atmiņās stāsta Kārlis Brīvnieks. — «Un tāds sengaidīts brīdis pienāca. 1887. gadā Jonatana biedrības teātra vadītājs J. Steglavs rīkoja sev benefīci ar lugu «Ak šie vīrieši?» Lai izrādei dotu lielāku pievilcību, nospriedām uzaicināt Alunānu kā viesi. Domāts, darīts. Alunāns ar mieru.

— Ādolfs nāk, Ādolfs nāk! — visi kā spārnos.

Te dienu pirms izrādes pienāk nāgē telegrama, ka Ādolfs saslimis un nevar braukt.

Ko nu darīt?

Sestdienas vakarā sūtām aktieri Birzģali uz Jelģavu, tam ar dažiem Jelģavas labvēļiem jābrauc Ādolfam pakaļ uz Sesavu. Ādolfa «slimībai» mums bija iemesls neticēt.

Pienāk sestdiena, izrādes diena. Ejam uz staciju gaidīt.

Pienāk vilciens — Ādolfs ir! Gaviles, apsveikumi. Tad brokastis, mēģinājums. Pēc mēģinājuma novietojam Ādolfu Slokas ielā Nr. 7. (Āģenskalnā.)

Bet spārnos arī Ādolfa kreditori — žīdi. Tie mācas virsū ar vekseļiem un draud «iesēdināt». Īsā laikā no pulksten 3—5 pēc pusdienas Ādolfa mitekli «apciemo» veseli septiņi parādu devēji. Strupi tos noraidu.

— Ist Herr Alunan hier?

— Kann ich mit Adolf sprechen?

Visiem viņiem īsi paskaidroju, ka Alunāns te nedzīvo, un vienkārši aizcērtu priekš deguna durvis. Piekodinu arī citiem mājiniekiem nevienam sveša neielaid.

Uz izrādi Ādolfu aizvedām pa sānu ceļu un no dārza puses ievēdām Jonatana biedrībā. Izrāde publikas pārpildīta. Ādolfu sagaida ar gavilēm un urravām. Sajūsma.

Bet tad nāk zināms, ka arī vajātāji ir zālē un gaida izdevīgu brīdi, lai nogādātu savu parādnieku «birģerštūbē».

Ādolfs iebiedēts un nekādi neļaujas apmierināties, kaut gan garantējam vislielāko drošību.

Pulksten 1 naktī sagādājam divzvirgu ormani, Ādolfs pa sānu durvīm atstāj biedrību un aktieŗa Birzgaļa un Jelgavas grāmatu tirgotāja Reinberga pavadībā aizbrauc pa zemes ceļu, jo braukt pa dzelzceļu vairs nevar, nav garantijas, ka stacijās — Rīgā vai Torņakalnā — jau negaida citi «apsveicēji».

Mums palicējiem grūti nācās apmierināt Ādolfa cienītājus, kas pēc izrādes gribēja viņu personīgi apsveikt un silti paspiest tam roku. Iestāstījām, ka Ādolfs pēkšņi saslimis un nogādāts pie ārsta. Bet pavisam viegli un patīkami mums bija «apmierināt» Ādolfa kreditorus: meklējiet, te viņa vairs nav! Un viņi lādēdamies pazuda.»

Tā stāsta Kārlis Brīvnieks, kas ir bijis šī gadījuma aculiecinieks.

*

Ādolfs Alunāns, sakucies važona kulbā, visu laiku klusēja. Ne pavasara rīta spirtais gaiss, ne cīruļu vīterošana rasotajās plāvās, ne līdzbraucēju valodas nevarēja viņu ielīgsmot. Tikai tad, kad pajūgs aiz Olaines pabrauca garām robežstabiem, kas tagad šķīra Kurzemi no Vidzemes, bet kādreiz bija rādījuši, kur beidzas mazās Kurzemes hercoga valsts un sākas lielās Krievijas robe-

žas, viņš mazliet saslējās sēdeklī, pārlanda plaukstu gurdenajai sejai, pasmaidīja un noteica:

— Tā, nu es esmu savā guberņā! Nu varam pieturēt.

Tāpat kulbā sēdēdami, trīs ceļavīri ieturēja pabrokastis — iekoda un iedzēra, ko steigā bija paguvuši paķert līdzī no bufetes.

Un tad, atguvis parašto omulību un zobgālibu, Alunāns iesaucās:

— Bet tad bija gan bēgšana! Taisni kā Napoleonam no Krievijas!...

— Ko tu teiksi, viņš vēl lielīsies, salīdzinās sevi ar Napoleonu! — Birzgalis nosmējās. — Nē, starp tevi un Napoleonu tomēr ir starpība.

— Kāda?

— Nu tāda: Napoleons bēga gan un tomēr nonāca gūstā, bet tu vis nenonāksi «birģerštūbē».

— Nenokēra šoreiz — nokērs citu reizi, kā pabēgušu rekrūti! — Alunāns sērīgi piebilda.

Jā, viņš itin labi saprata, ka no parādiem nenāksies vis viegli izkulties, varbūt visu mūžu viņu vajās nesaudzīgie kreditori. Viņam bija prātā Māteru Juŗa liktenis.

Bet pēc kāda gada likumu par «birģerštūbēm» atcēla. Lai cik kļūmīgs bija Alunāna turpmākais mūžs, lai cik bieži viņš savās ikdienišķajās vajadzībās bija atkarīgs no kreditoru žēlastības, tomēr «birģerštūbe», cietums parādu dēļ, viņam vairs nevarēja draudēt. Taču par kreditoriem bija jādomā arī turpmāk, un tā 1892. gadā uzrakstījās dziesma par «trim draugiem»:

«Šais grūtos laikos, Dievam žēl,
Ir tagad noticis,
Ka manu draugu lielais bars
Man' auksti atstājis.

Tie, kas pie manis ēduši
Un senāk barojās,
Nu tagad, grūtos laikos, prom
Tie lapās aizlaidās.

Tik trīs, tie manim palika,
Šīs krietnās dvēseles,
Tie manim seko droši vien,
Kurp tikai dodos es.

Tie draugi manim īstenie,
Mūs kopā redzat vien,
Mēs tiekamies, to ļaudis zin,
Gandrīz ikkatru dien'.

No rīta, tikko uzceļos,
Mans žīdiņš ir jau klāt,
Tas teic, vairs gaidīt nebūšot,
Man vaj'got samaksāt.

Tad ziņotājs ar pavēstēm
Man' ielūdz termiņos,
Pie durvīm — bauc! — tās pienaglo,
Līdz citur atrodos.

Kā trešais atnāk ūtrupnieks,
Pie manis viesojas,
Tik žēl ir, ka man krēsla nav,
Kur sēdēt varēt' tas.

Šie trīs ir uzticīgi man
No ilgiem laikiem jau,
Tik uzņemt viņus nespēju, —
Diemžēl, man grašu nav.

Tā viņiem tagad jāgaida,
Līdz bagāts tikšu es; —
Labprāt tie gaida, zinu to,
Šīs krietnās dvēseles.»

Bet nekādas dzīves likstas, arī materiālās grūtības un kredītoru uzbrukumi, Ādolfu Alunānu pārāk neskumdināja: viņš prata smieties par savām likstām!

Ari šinī ziņā Kaudzītes Matīss, Ādolfu Alunāna laika biedrs, zīmīgi raksturojis latviešu teātra tēvu:

«...grūtu dienu Ādolfam Alunānam bija daudz un arī laikam vairāk nekā vieglu. Tomēr sašļukušā dūšā viņš nekad nebija redzams, bēdīgs un noskumis arī nē. Savus grūtumus viņš nesa ar cienīgu lepnumu, it kā iekšēji sacidams sev:

«Kam teikt to pasaulei!»

Uz ārpusi viņam nespīdēja nekas no tā, ko sauc par ikdienišķām raizēm, un taisni šis dvēseles stiprums noturēja viņu tanī pašcienības augstumā, kas nepaļauj, ka «pasaule» to uzlūkotu ar līdzjūtību vai pat līdzcietību. Grūtos laikos daži viņa cienītāji raudzīja klusām vieglināt viņa likteni un turklāt tādā kā pagodināšanas un pateicības ceļā, lai «Vecajam Ādolfam» nebūtu jājūtas pazemotam.»

Patiesi, arī visgrūtākajos dzīves brīžos viņš turējās — kā Napoleons!

XIV. Jubilārs.

Bija pienācis 1893. gads.

Ādolfs Alunāns jau pāri par divdesmit pieciem gadiem no sava mūža bija veltījis skatuvei.

Visapkārt svinēja jubilejas: biedribām, biedrību un košu vadoņiem. Sita naglas karogu kātos, turēja sparīgas runas, dzēra un dziedāja, dzejnieki rakstīja apsveikumu peršinas, viens otru apveltīja adresēm zeltītos vākos, viņa kausiem un ragiem un lauru vainagiem. Rudenī savu divdesmit piecu gadu darbības jubileju vislepnāk nosvinēja Rīgas Latviešu Biedrība — slavinātā «māmuļa» un «tautas bara vedēja». Apsveikumu runām, adresēm, dzejām un telegramām nebija gala, tikai Ādolfs Alunāns nebilda ne vārda: viņš jau nebija gavilnieces cienītais un mīļotais dēls...

Bet nu arī pats Ādolfs Alunāns nāca jubilāra kārtā. Tikai — kas rīkos viņam gaviļu svētkus? Un kur? Visa Latvija bija viņa skatuve, un taču viņam nebija savas pastāvīgas telpas ne Rīgā, ne Jelgavā, nedz citur, kur viņš ar saviem uzticīgajiem un izturīgajiem skatuves biedriem būtu varējis sacīt: te mēs esam mājās. Līdzīgi ārzemju ceļojošo komēdiantu trupām viņš ar tiem bija kļidis apkārt ilgus gadus. Pa visām latvju zemes malām bija skanējusi viņa balss, bet — vai kaut kur atskanēs arī atbalss?

— Dem Mimen flicht die Nachwelt keine Kränze! — viņam nāca prātā Šillera vārdi.

Nē, šie vārdi tomēr nebija pilnā mērā attiecināmi uz viņu: viņš jau nebija skatuves mīms vien, viņš bija arī rakstnieks. Nevien pats viņš bija devis skatītājiem daudzveidīgus tēlus, arī lielu aktiešu saimi viņš bija izaudzinājis, nodibi-

nājis latviešu teātri Rīgā, kaisījis skatuves mākslas dīglus visos tuvos un tālos Latvijas novados, sarakstījis lugas, kas simtiem reižu bija izrādītas gan lauku šķūņos, gan krogos, gan arī jaunceltajos biedrību namos. Nē, nē, viņš bija devis vairāk nekā parastais mīms. Tur daudzinaja latviešu «māmuļu» — te stāvēja latviešu teātra tēvs, pirmais un lielākais meistars latviešu teātra mākslas radišanas darbā. Viņa balss nevar palikt bez atbalss, viņa galvu taču kāds vainagos — tai jāklūst vainagotai!

*

Ādolfa Alunāna jubileju svinēja 1893. gada decembrī. Rīgā, Amatnieku biedrībā uzveda viņa jaunāko lugu «Pārticībā un nabadzībā». Jubilārs pats tēloja galdnieka Friča Ozoliņa lomu, kas kā «neglītais pilēns» grozās smalkajiem rīdziniekiem pa vidu, rezonē, dzied kuplejas, sajauc kārtis gudri aprēķinātai un prātīgai sadzīves spēlei un palīdz risināt ļaužu likteņus citādi, nekā konvencionālos aizspriedumos iestigušie prātīgie ļaudis to vēlējušies.

Izrādē ansamblī piedalās vēl viens — otrs no viņa vecās gvardijas, to skaitu papildina jaunā audze. Jā, pa šiem gadiem arī viņa paša vecākā meita Marija, tikko septiņpadsmit gadu veca, paspējusi izaugt jau par aktrisi un piedalās tēva jubilejas izrādē. Par to viņam sevišķs prieks, un dažam jaunākajam skatuves biedram viņš uzsit uz pleca un jokodams uzsauc:

— Nu, kas ir, znot, palīdzi man, paskrien, tev žiglākas kājas, nokārto man šito lietu... Tu jau tā kā tā dabūsi manu meitu, un tai pūrā došu — savas lugas!...

Jubilejas izrādē pacilāts gara stāvoklis. Parādoties jubilāram uz skatuves, to saņem sirsniņgiem un vētrainiem aplausiem. Kad nāk kārtā kādai kuplejai — bez piedevām nevar pazust kulisēs. Un skatītāju drūzmā viņš redz tik daudz

draugu un cienītāju sejas, tie visi viņam mīli uzsmaida, skatiem glāstīt glāsta «vecu Ādolfu».

Jā, patiesi: šinī izrādē viņš arī sajūt, ka viņam piespraustais epitets «vecais» nav nebūt tukšs un nenozīmīgs vārds. Kāds smagums kaulos, arī balss vairs nav tik dzidra. Un ausis tā kā biežākas... Tu brīnums! Vai tad šovakar «lampu drudzis» piemeties? Brīžam nevar vairs lāgā sadzirdēt sufliera čukstus.

— Paklau, mīļais! — viņš, nogājis no skatuves, pasauc sāņus Lejas-Krūmiņu: — Norīko vēl vienu, kas suflē no kulisēm — drošs paliek drošs!

Un pēc jaunā uznāciena viņš cenšas turēties vairāk tanī skatuves pusē, no kuŗas gaidāmi rezerves sufliera čuksti. Jā, nu viņš saprot: pa divdesmit pieciem gadiem patiešām var — novecot...

Pēc izrādes viņam netrūkst suminājumu. Runas, adreses, vaiņagi... Skat', pat no Piebalgas, Limbažiem, Bauskas, Kuldīgas!... Tīri neticami, ka visos tik nomaļos kaktos tagad ir jau savi teātri, skatuves un aktieŗi. Un visi tie šovakar saka: mīļo Ādolf, tu biji tas, kas teica «lai top!» — un mēs tapām!

Bet vismīļāks no visiem sveicieniem viņam šovakar ir tas, ko atnesuši kuldīdznieki. Mazpilsētiņas tipografijā iespiesta vienkārša lapiņa, skolnieku burtnīcas lielumā. Uz tās lasāms:

Latviešu teātra tēvam
Ā d o l f a m A l u n ā n a m
uz viņa teātra darbības
25 gadu jubileju.

«... Iesākums bija grūts, esmu pazinis postu un izsamisību. Vēlāk dzīvoju cīņā, kuŗā vēl tagad dzīvoju, mani ienīda, apmeloja un apgānīja. Nu man bija viens spēks — darbs. Lie-liskais darbs, kuŗu sev uzkrāvos, mani uzturēja. Arvienu paturēju acīs mērķi, uz kuŗu gāju, un tas mani pacēla un deva man dūšu staigāt uz priekšu, kaut arī ļaunā dzīve mani apspieda...»

Tā saka lielais gara milzis Zolā par sevi. Nezinām citus vārdus, kas varētu pareizāk apzīmēt Tavu darbību, tādēļ saņem šo aizrādījumu kā miļu dāvanu uz savu goda dienu. Lai darbs paliek arī uz priekšu Tavs spēks un patiesība Tavs ideāls.

Strādā vēl daudz gadus par svētību Latvju tautai! — Tev jāstrādā, jo nav cita, kas spētu staigāt Tavās pēdās, strādāt Tavā garā!

Kuldīgā, decembra m. 1893.

Kuldīgas latviešu teātra
aktiepi.

Vienkārši, pat negludi, bet sirsnīgi vārdi.
Gluži kā šovakar dziedātajā kuplejā:

«Šos vārdus nerakstīja dzejnieks dzejoļos,
Šos vārdus nelasījām grāmatās,
Šos vārdus latviet's runāja uz latvieti,
Un lūk, cik daudz tur jaukas sirsnības!»

*

Šo kuldīdznieku adresi Ādolfs Alunāns glabāja kā vienu no savām vismīļākajām balvām un piemiņām. Ielicis vienkāršā melnā rāmītī zem stikla, viņš to pakāra pie sienas virs sava rakstāmgalda. Tā nevarēja greznot viņa istabas sienas, nē — tā kā spogulis rādīja viņam pašam aizgājušo dzīves cēlienu un veikto darbu.

Un kad grūtos brīžos galva gurdeni nokārās lejup, Ādolfs Alunāns mēdza pacelt acis uz to sadzeltējušo lapiņu melnajā rāmītī, kur apdzisušo burtu rindās vēl arvienu varēja salasīt: «...man bija viens spēks — darbs...»

Un, cik spēdams un prazdams, viņš darīja tālāk — savu darbu.

XV. „Tinte līdz pat nāvei!“

— Mans kaŗa sauciens turpmāk skanēs: «Tinte līdz pat nāvei!»

Tā Ādolfs Alunāns izsaucās 1883. gadā kādā «Baltijas Vēstneša» feļetonā.

Aizgājis no Rīgas, Alunāns vairs nebija tieši saistīts ar kāda laikraksta redakciju. Ar Baltijas Vēstnesi», Rīgas Latviešu Biedrības «oficīozu», kuŗā viņš līdz tam visvairāk bija rakstījis, arī bija radies ilgstošs konflikts. Bet zobgalis nevarēja nesmieties, Dobelnieks nevarēja nešaudīt savas satiras bultas, kad visādi sadzīves ērmi allaž dižojās visapkārt, kur vien acis pameta. Un tā viņš radīja pats savu, no citiem neatkarīgu «preses orgānu», kas, sākot ar 1891. gada rudeni, ik gadus sāka iet tautā. Šis orgāns saucās:

Ādolfa Alunāna Zobgaļa kalendārs.

Tam uz vāka bija likta «Pēterburgas Avīžu» slavenā Zobgaļa seja, kuŗa, kā stāsta, esot bijusi zīmēta pēc Juŗa Alunāna «ģīmja un līdzības». Nu jā, kuŗš gan cits, ja ne Ādolfs Alunāns, būtu varējis un drīkstējis pieņemt to kā mantojumu no sava tēvoča? Un tā nu ik gadus — «līdz pat nāvei» — viņš netaupīja tinti zobgaļa spalvai. Jau pirmais kalendāra gada gājums ieguva lielu piekrišanu tautā, tas ātrā laikā bija izpirkts, un turpmāk ik rudenus to gaidīja ar lielu nepacietību: ko nu atkal Vecais Ādolfs būs teicis, par ko būs smējies, dusmojies un rājies?

Pirmajā, 1892. gada gājuma prologā viņš rakstīja:

«... Vai labāk tumsā lūkoties un naktī,
Vai liksmi priecāties par gaišu dienu?
Ja laiki tiešām nopietni un grūti,
Ja vētras allaž kavē tikt uz priekšu,
Tad humors īstenībā ir tavs
glābējs.

Jā, tautiet, humors tev' un satira
Caur pasaul's grūtībām jo viegli vadīs,
Un skaļi smejojies par vīriem dažiem,
Kas domājas būt patentēti, mūžam
Lai pastrādātu muļķības bez skaita,
Tev grūtie laiki paies nemanot...»

Bet kā satirīkim viņam nu klājās tāpat kā teātra vadonim pirmlaikā: satiras lauks nebija vēl izkopts, vajadzēja audzināt jaunu satirīku saimi — neba viens pats viņš varēja piepildīt pabeizo kalendāru, neba pats visur varēja būt, redzēt un dzirdēt, kas pelnījis zobgaļa žagarus. Līdzstrādnieku viņam ari netrūka, tie nāca gan aicināti, gan neaicināti viņam talkā. Un Ādolfā Alunāna Zobgaļa kalendārā savu rakstnieka karjēru iesāka dažs labs vēlāk pazīstams rakstnieks: Kārstenis, Melnais Alksnis, Apsesdēls, Jānis Kleinbergs, Antons Austriņš, Jaunsudrabiņš... Un vēl dažs labs cits, aiz tagad aizmirstiem pseidonimiem slēpdamies tad iesāka vingrināties spalvas darbā.

Lai sekmētu satiras uzplaukumu, Alunāns jau sava kalendāra otrajā gada gājumā apsolīja godalgot labākos iesūtījumus. Godalgu naudā — divdesmit piecus rubļus izpelnījās viņa skatuves kolēģis, aktieris un lugu rakstnieks Dāvids Švenķis. Bet par godalgošanas cienīgiem bija atzīti vēl piecu citu līdzstrādnieku darbi, un viens no šiem pārējiem atzinības apbalvotajiem līdzstrādniekiem bija ari Viļķēnu pagasta skolotājs Kārlis Dēķens, vēlāk plaši pazīstamais paidagoģiskais rakstnieks un sabiedriskais darbinieks.

Kad ap deviņdesmito gadu vidu jo asas kļuva idejiskās cīņas latviešu sabiedrībā, Ādolfs Alunāns centās būt brīvs no jebkādas partejības, lai viņš kā zobgalis varētu palikt neatkarīgs un šaus savām satiras pātagām katru, kas to pelnījis. 1897. gada Zobgaļa kalendāra prologā viņš deklarē savu neatkarību:

«No visiem ekstrēmiem es būšu svabads,
Un kā es cīņu gribu vest jo sīvu
Pret visu, kas ir vecs un nederīgs,
Pret tumsoņiem un naudas maisiem, kliķēm,
Pret tautas sūcējiem un uzpūtību,
Tā mūžam tam es nesekošu līdzī,
Kas, labu gribēdams, iet pārāk tālu
Un, aizsaukts savās kaislībās, ne domāt
Vairs nedomā, cik ļaunas sekas solim
Var būt, kas reizi sperts ir pārsteidzībā.
Tādēļ es stāvēt vēlos tā, kā šodien,
Pārvisām partijām ar' nākamībā...»

Jā, vai tad «māmuļnieku» aprindās vien valdīja «kliķes gars»? Ari pie «Dienas Lapas» jaunstrāvniekiem bija vērojams tas pats: tur Pliķšānu padzina no redaktora krēsla, un Alunāns ar sašutumu un nožēlošanu reģistrēja sava Zobgaļa slejās arī šo notikumu.

Nevien Zobgaļa seju, kas grezno kalendāra vāku, ari «Pēterburgas Avīžu» Žvinguli un Brenci viņš pēc trīsdesmit gadiem atdzīvinājis, un tiem nu viņš ik gadus liek pārrunāt visādas būšanas un nebūšanas. Žvinguļa un Brenča dialogos pa laikam bija atrodamī viskodolīgākie un aktuālākie «joki», tos ari visvairāk lasīja, tie gāja no mutes mutē.

Visnesaudzīgāk Žvingulis ar Brenci tiesāja visus tos, kas kaut kādi mēģināja likt šķēršļus ceļā latviešu garīgajai attīstībai. Latviešu centieniem nedraudzīgi un pat naidīgi visnotaļ bija konservatīvie mācītāji un viņu vadītās «Latviešu Avīzes». Vēl 1895. gadā šī lapa sludināja, ka lat-

viešiem nevajagot censties pēc augstskolas izglītības, bet palikt savās zemnieku sētās pie arkla. Brencis ar Žvinguli lasa un pārspriež kādu «Latviešu Avīzēs ievietotu rakstu ar šādu morāli:

Brencis (lasa): «Kad Ādams auda un Ieva vērpa, tad Ievai piedzima daudz bērnu. Tad kādreiz Dievam patika Ievu apmeklēt, redzēt viņas nama turēšanu... Bet kad Ieva redzēja Dievu nākam, tad tā dažus no saviem bērniņiem paslēpa: citu salmos, citu sienā, citu aizkrāsnē, citu speltē, tos vissmukākos tā paturēja pie sevis un tos Dievam stādīja priekšā. Uz pirmo Dievs sacīja: tev būs būt ķēniņam; uz otro tas sacīja: tev būs būt firstam; uz trešo: tev būs būt grāfam; uz ceturto: tev būs būt muižniekam; uz piekto: tev būs būt pilsētas galvam; uz sesto: tev būs būt pagasta vecākajam; uz septīto: tev būs būt skolmeistaram u. t. jpr. Bet Ieva uz debesu tēvu sacīja: «Kungs, man vēl ir vairāk bērnu, — ari tos es gribu atsaukt, lai tu ari viņus aplaimo.» Kad nu tie priekš Dieva vaiga nāca, tad viņi bija nepucēti, nemazgāti; mati tiem bija pinkaini un pilni ar salmiem un sienu. Dievs, tos tādus apskatījis, uz tiem sacīja: «Jums būs būt zemniekiem, arājiem, govgantiem, cūkganiem...» Un tāpēc tās (kārtas) būs godā turēt, kā ir lasāms grāmatā uz tiem riemeņiem, 13. nodaļā, 7. pantā.

Žvingulis: Nu, ko tu tagad saki?

Brencis: Man galva sāk riņķī griezties! Bet brīnums! Lai gan Ievas bērnu starpā jau atradās pilsētas galvas, pagasta vecākais un citi vairāki jaunlaiku amatu reprezentanti, tad tomēr nebija piena lapas redaktoru, cienigtēvu, miesnieku, dzejnieku, pūšlotāju un citādu tādu kungu. Kur tad tie visi saradās?

Kad pēc 1905. gada daži derētie draudžu gani, vēl joprojām negribēdami saprast latviešu tautas attīstības gaitu, denuncē progresīvākos skolotā-

jus, kas rakstot avīzēs, spēlējot teātri, darbojoties biedrībās, dibinot bibliotēkas un darot citus tamlīdzīgus aizdomīgus darbus, tad Alunāns parodizē:

«Ja tā ies tālāk, mīlie brāļi,
Mūs' zeme iekš tā posta skries,
Mums zudīs sviests un olas, cāļi,
Un pasaule uz elli ies.
Tādēļ lai dažus vaktējam,
Par viņiem šo-to pačukstam:
Bim, bam, bim, bam.»

Vēl bēdīgāk Vecajam Ādolfam ir ap sirdi, kad viņš redz, ka arī no pašu latviešu vidus nāk vīri, kas meklē saprašanos ar vēsturiskajiem ienaidniekiem — vācu muižniekiem, reakcionārās politikas un kārtu privilēģijas stutēm. Tāds ir — Andrievs Niedra. Tas vēl 1911. gadā runā par saprašanos ar muižniekiem. Jelgavas zobgalis tūdaļ atsauca uz «Latvijā» ievietoto Andrieva Niedras rakstu:

«Reiz tomēr nāks jaunie (muižnieki) veco vietā. Un ar tiem mēs spēsim saprasties.» Varbūt gan jūs, mācītāja kungs! Bet vai arī mēs — tas paliek vēl liels jautājums. Un kad Niedra saka: «Baltijas muižnieki nevēlas ar mums kopā strādāt, tāpēc mēs viens no otra tik drīz atsvešinājamies,» tad man iegribētos jautāt: «Kurā laikā tad esam bijuši ar muižniekiem tādi lieli draugi, kad mums vajadzēja no tiem vēl atsvešināties?» Varbūt gan jūs, mācītāja kungs, bet nevis latviešu tauta!»

Bet latviešu tautskolotāji? Tiem arvienu pieredējušas Ādolda Alunāna simpatijas. Jo tie bija pirmie sekotāji viņam, teātra izrāžu rīkotāji laukos, koŗu diriģenti, biedrību un bibliotēku dibinātāji, pirmie čaklie rakstniecības un avīzniecības veicinātāji. Bet — viņiem bija saistītas rokas, savās skolās viņi bija spiesti mācīt un audzināt jauno paaudzi svešā garā: pārvācošanas laikos

viņu priekšnieki bija vācu mācītāji — «šūlrāti»; nu bija pienākuši pārkrievošanas laiki, tagad viņus uzraudzīja tikpat bargie krievu inspektori. Diezgan jau Dobelnieks bija senāk izkaņojies ar «šūlrātu» laikmeta latviešu aizbildņiem, nu viņš vērsās pret pārkrievošanas politiķiem, un vai tam skolotājam, kas padevās tiem un gribēja latviešu tautskolu pārvērst par pārkrievošanas kazarmi! Alunāns tādu vīru tūdaļ lika savā Zobgaļa kalendārā pie kauna staba. To viņš darījis arī, vēl pēdējo reizi rediģēdams savu kalendāru 1912. gadam:

«Inspektors uzslavējis U. pagasta skolotāju citiem par priekšzīmi: Lūk, U. pagasta skolā valda īsti krievisks gars... Skolotājs runā krieviski, Viņa sieva runā krieviski, kalpone arī runā krieviski, un savam sunim viņš devis krievisku vārdu.»

Netaupīja viņš arī iedomīgos un stulbos pagasta vietniekus, «fleksīberus», kas negādāja par kārtīgām skolu telpām, apcirpa skolotājiem algu un vakantās vietas izdeva — mazāksolīšanā. Katru gadu Brencim ar Žvinguli ir ko teikt par «skolu būšanām»: reto pagastu tie var minēt, kur par skolām un skolotājiem būtu pienācīgi gādāts; visbiežāk viņi sauc vārdā tādus pagastus, kur skolām cauri jumti, izpuvušas grīdas, kur skolotāji badojas, nesaņemdami algu, pat spiesti dzirdināt «večus» krogā, lai tie žēlīgi atvērtu maku... Taisni jābrīnas, cik tuvu Ādolfam Alunānam arvienu bijuši skolu likteņi. Patiesi, dažs krietnākais tā laikmeta avīznieks, kuŗa rīcībā bija daudz plašākas slejas, nav tik daudz rūpējies par «skolu būšanām» kā kalendārnīeks Alunāns.

Un tad — teātris, viņa sirds lieta! Vērīgi viņš seko teātra mākslas attīstībai savā tuvākā un tālākā apkārtnē. Lūk, tepat Jelgavā: viņa tēva Pēterļa dibinātā Latviešu biedriba arī vairākkārt gribējusi kaut ko darīt šinī lietā, uzturēt savu

teātri, bet nekad nekas nav iznācis, teātris nīkuļojis un laikiem pavisam paputējies. Nav jelgavniekiem ne labas gribas, nedz mākas! Rīgā? Pēc Rodes-Ebelinga par teātra direktoru nāca Pēteris Ozoliņš, tad Duburs, atkal Ozoliņš. Uzplaukums, progress, jā gan. Bet vai Rīgas Latviešu Biedrība nebūtu varējusi darīt daudz vairāk teātra labā? Tagad jau teātris saņem Rīgas pilsētas pabalstu, par ko Alunāna laikos nevarēja ir sapņot. Bet ko tad dod pati biedrība? Pat telpas tā nedod par brīvu. Žvingulis nogaužas: «Pati «māmuliņa» nevien neziedo ne kapeikas, bet turpretim vēl slauc drāmatisko mākslu.» Uz laukiem — jā, tur izrāžu skaits vairojas ar katru gadu. Prieks ari, ka viņa lugas jo bieži izrāda visās malās.

Tikai viena nelaime: izrāžu rīkotāji ne labprāt grib maksāt autoram to pašu niecīgo honorāru. Tā taču ir negodīga rakstnieka aplaupīšana! Un ja ne citādi, tad vismaz savā kalendāra vēstulniekā viņš sauc vārdā šādas biedrības, kas apzog rakstnieku. Varbūt sakaunēsies un iedomāsies, ka ari rakstniekam no kaut kā jādzīvo, ka ari tam ir tiesība uz sava darba algu...

Aiziet gads pēc gada, un nav neviena kalendāra gada gājuma, kur nebūtu īsās rindās jāraksta nekrologs kādam aizgājējam — vecam skatuves līdzgaitniekam un mīlam draugam.

Jauns vēl, pārāgri diloņa sagrauzts, aizgāja Esenbergu Jānis, tam sekoja baritons Lepševics, aktieris un lugu rakstnieks Švenķis, teātra grūto laiku labvēlis un klasiķu tulkotājs Štālbergs, tad aktieri Steglavs, Stīnuss, jaunās Rīgas miljonārs, citreizējais aktieris Kristaps Bergs... Arvienu retāka palika veco draugu saime. Un vecais Adolfs jūta, ka viņš patiesi jau kļuvis vecs...

Jā, uz skatuves dēļiem jau viņš tagad kāpa arvienu retāk. Arvienu retāk nācās ari skatīties savā aktiera garderobes spogulī, grimējoties kādai lomai. Bet rakstīt — to vēl varēja un vaja-

dzēja. Vai tad vēl arvienu dzīvē nebija vērojami mutes bajāri, negodīgi ierāvēji, uzpūtīgi «pīlāri», maku patrioti un — iedomīgi muļķi?

«Bet saviem draugiem uzsaucu:
Tik nezaudējiet cerību,
Tā diena nāks, tā diena nāks,
Kad algu muļķiem maksāt sāks...»

Tā Ādolfs Alunāns pildīja savu devīzi:
«Tinte līdz pat nāvei!»

XVI. Mājās.

Mājās? Kur tad Ādolfam Alunānam bija savas mājas?

Pēc ilgākas mitināšanās pie draugiem Zemgales laukos, viņš beidzot ar visu savu ģimeni pārvācās uz pastāvīgu dzīvi Jelgavā un nodzīvoja tur nepārtraukti līdz mūža beigām, gandrīz divdesmit gadus. Vai tad klusajā, omulīgajā Jelgavā nevarēja iedzīvoties un patiesi justies — kā mājās?

Jā, parastais Jelgavas pilsonis tur patiesi itin omulīgi dzīvoja savās mājās, tirgojās savā veikalā, rīkojās savā darbnīcā, pievakarē sēdēja kādā klubā vai dārzā, dzēra Kroiča brūža alu, sita trumpas līdz vēlaj naktij, tad gausiem soļiem aizšļūca mājās, izgulējās, un otrā rītā sākās atkal tāda pat ikdiena. Bet svētdienas pēcpusdienā, kad dievvārdi ir vācu, ir latviešu baznīcās bija beigušies, pasauca važoni, sakrāva tā droškā visu savu familiju, kurvjus ar uzkožamiem un atspirdzinošiem dzērieniem, un smagais vezums tad kā laiva lēni aizlīgojās pa nelīdzeno bruģi, aizriņķoja pāri Driksai pa Zaļo tiltu, cauri pils parkam un tad aizpeldēja tālāk pa laukiem uz Langervaldes birzi. Kamēr bērni lasīja rudzu puķes un pīpenes un madāma ar kalponi pētīja, vai šogad būs papildnam zemeņu, melleņu un brūkleņu, viņš pats izstiepās zālītē un nokrāca kādu stundiņu: tā bija izprieca svētdienas izbraukumā zaļumos, tā piederēja pie kārtīgo pilsoņu ģimeņu smalkā toņa.

Tēvs, nosirmojušais Pēteris, un tēvocis Indriķis vai ik vakaru aizkāpa uz Latviešu biedrību, kur viņus jau gaidīja citi draugi uz kārtējo preferansa partiju. Ādolfu sevišķi netīksmināja ne

izdevīgs «mizieris», ne «lielais klājiens», tad jau viņš labāk pasēdēja tāpat pie alus kausa un parunājās, ja atgadījās kāds valodīgs sarunu biedrs. Izbraukt zaļumos? Nu, visā Jelgavā jau nebūtu atrodamā tik liela kulba, kurā varētu sasēdināt viņa daudzgalvaino ģimeni. Un ko tas nemaksātu? Naudas viņam arvienu bija par maz.

Tik daudz bērnu! Visi prasa ēst, visi ģērbjami, skolojami. Bet ienākumi, kas dažam varēja likties milzīgi, patiesībā nebija nekādi liemie. No teātra izrādēm jau bagāts nevarēja tikt, honorārs par citur izrādītām lugām kārtīgi neienāca. No Zobgaļa kalendāra gadskārtējā honorāra, kad atskaitīja līdzstrādniekiem pienākošos daļu, arī daudz kas neatlikās. Bija jārauga vēl kaut ko piepelnīt. Tulkoja tēvoča Indriķa apgādienam stāstus vai romānus par pieciem rubliem loksne, rakstīja dažiem Rīgas laikrakstiem korespondences no Jelgavas, bet redaktori tās bez žēlastības īsināja, jo Rīgā risinājās svarīgāki notikumi, nekā Jelgavā, tie bija izceļami garākos aprakstos. Un kad populārais rakstnieks un slavenais teātra tēvs kādreiz pārdomāja savu budžetu, tad viņam ar skumju ironiju bija jāpasmejas par to. Un tad — viņš savā kalendārā apdziedāja savus pasakainos «rakstnieka ienākumus»:

«Gan sūdzas daudz, cik grūti klājas
Ikvienam latvju rakstniekam:
Man šķiet, ka dzīvē tiem daudz labāk
Kā dažam citam nabagam.

Par to, ko saņemu par dzejām,
Es sableļoju kurpnieku,
Un ko man redakcija atmet,
Par to es pīpi pīpoju.

Tad tulkoju vēl Ingum stāstus,
Pa pieci rubliem loksni,
Lai uzturētu, kā nu spējams,
Es savu prāvo ģimeni.

No manis izspiež allaž rakstus,
Kas vircoti ar humoru;
Bet par to naudu, ko man deva,
Es bērņus kapā guldiju.

Bet cerības man varen lielas:
Es jaunu lugu rakstišu,
Un ja tā izdosies, kā ceram,
Tad novērsīsim trūkumu.

Tad sieva pirks sev jaunu hūti,
Liks bērņiem kurpes pazolēt,
Uz pusdien's galda būs mums cepet's, —
To visu spēju paredzēt.

Un saimnieks saņems priecīgs īri,
Un žīds ar' «dazes rubules»,
Un ģimenei būs jauna veļa,
Un manim — jaunas manšetes...»

Jāraksta, atkal un atkal jāraksta, lai remdi-
nātu ikdienišķās rūpes. Bet tad — uzbrūk slimī-
ba, un reizēm uz ilgāku laiku jāizlaiž spalva no
rokām, un par uzstāšanos teātra izrādēs vairs nav
ko domāt.

Jau sen gadus Ādolfu Alunānu mocīja reima-
tisms. Šo slimību, kas nekad nemēdz atkāpties no
apsēstā upurā, viņš bija iemantojis jau toreiz, kad
vēl kā brašs un zaļoksnējs jauneklis sāka braukāt
apkārt pa Latviju, rīkodams savas viesizrādes.
Jau 1883. gadā kādā feļetonā «Baltijas Vēstnesī»
viņš sūdzējās par šo briesmīgo lietuvēnu, kas vi-
ņu jādelēja:

«Jā, «reimatisms»! Draugi, vai jūs zināt,
kādas elles moka savienotas šinī vienīgā vār-
diņā? — Sākumā jums duņ sānos kā kaimiņu
preses uzbrucieni; jums paliek slikti ap dūšu,
kā kad būtu lasījuši Lavīželes jaunākās gudrī-
bas; acis jums apžilbst, kā no reklāmu kliše-
jām, un ausīs ruc tik briesmīgi, ka vai gandrīz
jādomā, jums iepūsta kāda neietecējušās daiļ-
nieka kompozīcija.»

Tā bija Ādolfa Alunāna laime, kā arī par savu nelaimi viņš varēja — smieties. Par savām ciešanām un bēdām viņš nekad nevienam nesūdzējās, un kad viņš gāja laudīs, tad seju arvien aizklāja omulīga smaida maska, un nezinātājam varēja pat likties, ka vecais Ādolfs allaž dzīvo, tā sakot, cepuri kuldams.

Bet kad tuvojās vecums, reimatisms dažreiz lika mēnešiem sagulēt uz gultas, ne kāju, ne roku locītavas vairs negribēja klausīt. Ja bija kas steidzīgi rakstāms vai ziņojams uz Rīgu draugiem, tad vajadzēja pasaukt kādu no bērniem un vēstuli diktēt.

Bet tad — arī nāves elpa pieskāras viņa mājai, viņa ģimenei.

Ar prieku viņš raudzījās uz saviem bērniem, sekoja viņu skolas gaitām. Bet sevišķs prieks viņam bija par to, ka redzēja divas meitas staigājam savās pēdās. Vecākā meita Marija pirmā kļuva par viņa skolnieci, sāka tēlot dažas lomas viņa lugās, izmēģināja roku arī kā lugu tulkotāja. Tai sekoja Elza, viena no jaunākajām meitām. Jau divdesmit gadu vecumā viņa bija publikas mīlule, kā uzlēcošai spožai skatuves zvaigznei viņai pareģoja lielu nākotni. Bet te pēkšņi straujā, jaunā sirds beidza pukstēt. Kādā izmisuma brīdī Elza izdzēsa savu jauno dzīvību... Un tad notika tā, kā Ādolfs Alunāns priekš daudziem gadiem kādā dzejā bija teicis par traģiskā nāvē aizgājušu draugu:

«Tādēļ, ka pats un tīšu prātu
Viņš savai dzīvei darīj's galu,
Jūs gribat liegt tam aprakšanu
Un vēlaties, ka svētā vietā
To neliktu uz pēd'jo dusu,
Bet ka, kā noziedznieku prastu,
To ieraktu kur ceļa malā!»

Jelgavas Jāņa kapsētas vārti gan atdarījās, lai uzņemtu zemes klēpī Ādolfa Alunāna mīļoto

meitu, ko bija atnākusi pavadīt milzīga ļaužu drūzma, kurai pēdējos sveicienus nesa aktieŗu delegācijas no visām Latvijas pilsētām, bet — Jelgavas baznīcas zvaniem bija pavēlēts klusēt... Un šāds pazemojums sāgrauzto tēvu apbēdināja vēl vairāk...

Pāris gadus vēlāk bija jāpavada uz kapsētu tēvs Pēteris, salīkušais baltbārdītis, agrinās tautiskās atmodas cīrulis, kas bija vēlējies, lai viņa kapa akmenī iekā tautas dziesmas vārdus:

«Sak', zemīte ļaunu dara!
Zeme dara visu labu:
Zeme deva ēsti, dzerti,
Glabā manu augumiņu.»

Gadu vēlāk nomira otrs baltbārdītis — tēvocis Indriķis, saukts Ingus, kas bija apgādājis vairākas Ādolfa Alunāna lugas un latviešu teātra pirmlaikā bija nācis viņam talkā kā lugu tulko-tājs. Jā, Alunānu rindas kļuva arvienu retākas.

Tad pēc diviem gadiem bija atkal jāvirina kapsētas vārti, jāatdod zemei Ādolfa Alunāna pastarītis, desmit gadu vecais Oļģerts Ernsts.

— Un nu laikam būs mana reize posties uz mūža mājām! — nodomāja nedaudzos gados novecojušais Ādolfs Alunāns, staigādams pa savu dzīvoklīti, kur istabas bija kļuvušas skrajākas: bērnu skaits bija kļuvis mazāks, vecākie jau sāka izklist kur kurais, aiziedami dzīvē.

Māja kļuva arvien klusāka, drūmāka...

Vai vecajam vīram bija nogrimt pesimismā?

Nē, viņa skats uz dzīvi aizvienam bija optimistisks. Nekad viņš nebija noslēdzies savas personīgās dzīves šaurumā, arvienu viņš bija dzīvojis līdzī savas tautas dzīvei — un to vērojot, arī vecuma nespēkā netrūka gaišu cerību. Vēl pēdējo reizi sveicinādams sava Zobgaļa kalendāra lasītājus jaunajā (1912.) gadā, Ādolfs Alunāns, kā svē-

tīdams savu zemi un tautu, rakstīja dziļi izjustus vārdus:

«Tu, mana dārgā Latvija, reiz uzplauksi,
Kā visa tava apkārtne tu ziedēsi,
Un mežos tavas senās dziesmas atskanēs,
Un lakstīgalas pogās zaļās birstalēs.
Tad aukstais ledus zudis būs mūs' tēvijā,
Un spēcīga un apzinīga stāvēs tā:
Bet taisni tādu vēlos redzēt Latviju,
Ko šodien kaislīgi es daudzreiz sveicinul!»

XVII. Atvadības.

1904. gada rudenī laikrakstos parādījās īsa ziņa: «Ādolfs Alunāns nodomājis pilnīgi atvadīties no skatuves.»

Tos, kas Ādolfu Alunānu tuvāk pazina, šāda ziņa sevišķi nepārsteidza: tie zināja, ka Vecais Ādolfs sen vairs nejutās visai vesels; tie saprata, ka viņam vajadzīga atpūta mūža vakarā.

Un taču, šī ziņa bija sāpīga: no skatuves šķīrās vīrs, kas visu savu mūža darbu bija ziedojis latviešu teātrim, kas bija godam pelnījis viņam sen jau doto vārdu: «latviešu teātra tēvs».

Bet apstākļu pazinējiem bija arī zināms, ka Vecajam Ādolfam mierīgs mūža vakars ne ar ko nav nodrošināts. Taupīt viņš nebija ne pratis, nedz varējis, pats viņš kapitālu nebaltām dienām nebija atlicinājis.

Sakarā ar ziņu par Ādolfa Alunāna aiziešanu no skatuves, «Mājas Viesa Mēnešrakstā» parādījās šāds uzaicinājums:

«Ādolfa Alunāna atstāšanās no teātra skatuves, tā tad, ir katrā ziņā ievērojams notikums mūsu tautas dzīvē. Vīrs, kas savas tautas labā tik daudz strādājis, nevar no sava darba lauka tik viegli šķirties. Grūti šķirties darbiniekam pašam, grūti tautai redzēt šķīramies. Šķīroties mēdz dot pa atzinības un piemiņas balvai. Ko, tauta, sniegsi tu savam teātra tēvam, savam brīvības un gaismas kareivim, kas par saviem lieļiem darbiem, tavā labā strādājis, nekādas laicīgas mantas nav guvis? Jeb vai mierīgi ļausi viņam ciest trūkumu? Nē, tas mūžam tā nevar būt. Tu, kas mazāk cienīgus nesusi uz savām atzinības un pateicības rokām, nevari to pašu

nedarīt ar daudz cienīgāko, nopelniem bagātāko Ādolfu Alunānu!

Kā nu īsti būtu parādāma pateicība šinī gadījumā? Pārdomājams un pārrunājams tas būtu jo plaši. Un nevien tas, arī darbos kas darāms.

Nav latviešu biedrības skatuves, kur nebūtu uzvesta kāda no Ādolfa Alunāna lugām. Vai nebūtu jauki, ja Ādolfam Alunānam šķīroties no teātra skatuves, mūsu biedrības tam sarīkotu atvadīšanās beneficizrādes, kuŗās Ādolfs Alunāns varētu uzstāties atvadīdamies. Mūsu teātra skatuves visas vairāk vai mazāk uzskatāmas par Ādolfa Alunāna darbības sekām. To pienākums tāpēc būtu parādīt pateicību savam garīgajam tēvam — *Ā d o l f a m A l u n ā n a m.*»

Šāds uzaicinājums nepalika bez atbalss.

Pirmā atvadību izrāde notika Jelgavā, to rīkoja viņa paša trupa. Tad pienākuma apziņa pret latviešu teātra tēvu pamodās arī Rīgas Latviešu Biedrības runasvīriem. Rīgas latviešu teātrī tolaik par direktoru bija Duburs, tas bija pūlējies nolīdzināt tās asās attiecības, kādas starp biedrību un Alunānu bija pastāvējušas veselus divdesmit gadus. Atvadības Rīgā iznāca ļoti svinīgas, likās — pat sirsnīgas. Veco maīdu, vismaz ārēji, likās abas puses aizmirsušas. Biedrības priekšnieks Grosvalds šoreiz neskopojās atzinības vārdiem. Tanī vakarā Vecajam Ādolfam acis kļuva mitras...

Ari biedrības tēvu sirdis bija kļuvušas mikstas, un tie atvēlēja turpmāk vienu gadskārtēju beneficizrādi par labu latviešu teātra tēvam.

Vēl jo lielāka Ādolfa Alunāna godināšana notika 1908. gadā, kad Rīgas latviešu teātris atzīmēja viņa sešdesmito dzimšanas dienu. Adreses, lauri, balvas, apsveikumi bira no visām pusēm. Par teātra direktoru tad pa otram lāgam bija nā-

cis Pēteris Ozoliņš, un viņa laikā Alunāna lugas sāka atkal parādīties uz skatuves.

Atvadību izrādes notika arī uz dažām citām skatuvēm. Parasti izrādīja Alunāna populārāko lugu «Kas tie tādi, kas dziedāja?», un publika dabūja atkal redzēt Veco Ādolfu iemīļotajā Labrenča lomā. Tiešām bija jābrīnās, ka skatuves vecmeistars vēl arvienu spēja dot tik smalki niansētu tēlojumu. Jā, to vajadzēja redzēt, lai saprastu, cik liels un nepārspējams mākslinieks atvadās no skatuves.

Gadskārtējās benefices Rīgas latviešu teātrī un pārējās atvadu izrādes deva Ādolfam Alunānam arī zināmu materiālu atbalstu vecuma dienām. Radās pat projekts no visiem šādu izrāžu atlikumiem nodibināt īpašu «Alunāna fondu», no kuŗa viņš ik mēnešus varētu saņemt regulāras izmaksas pensijas veidā. Taču tālāk par projektu šis nodoms netika.

Jā, ar «fondiem» Vecajam Ādolfam nelaimējās. 1909. gadā laikrakstos parādījās ziņa, ka pazīstamā lauksaimniecības uzņēmuma vadītāja un lielā bagātnieka Bisenieka nodibinātais mākslas un literatūras veicināšanas fonds arī piešķīris viņam lielu balvu — 400 rubļus. Veltīgi pāris gadus nogaidījis, viņš sava Zobgaļa kalendāra 1911. gada gājumā par šādu «apdāvināšanu» varēja tikai — pazoboties:

«Ak cik laimīgs biju es,
Kad reiz visas avīzes
Vienprātībā ziņoja,
Ka tas «fonds tā Bisenieka»
Rīgā laipni nolēmis,
Ka nu izmaksāšot šis
Pabalstus gan šim, gan tam,
Tā ar' «vecam Ādolfam».
400 rubuļi
Man bij lemti žēlīgi,
Trūkumu ko salāpīt,
Veselību uzpravīt.

«Fondu» nu tik slavēja
Visa plašā publika,
Kāds tas esot labvēlīgs
Rakstniekiem, un dižsirdīgs,
Nepiemirst tos vecumā,
Kad tiem rūpes šā vai tā.»

«Apbalvotā» pateicība skan:

«Vēlos sev no dvēseles
400 tās mēlītes,
Ar ko mūžam katru rīt'
Pateicību izsacīt
400 reiz labvēļiem
Saviem augsti cienītiem...»

Reinholds Bodnieks-Jaunzemis bija viens no tiem nedaudzajiem Alunāna laika biedriem, ar ko viņš sirsnīgas draudzības saitēm bija vienots līdz pat mūža galam. Tikko no Rīgas pilsētas ģimnazijas sola nācis, tas 1877. gadā bija iestājies Ādolda Alunāna trupā, darbojies nevien kā aktieris, bet arī sarakstījis vairākas lugas: «Rīgas zēni», «Jaunmalēnieši», «Pilsētā un uz laukiem» u. c. Vēlāk, atstājis Rīgas latviešu teātri, viņš darbojās uz vācu skatuvēm, taču savu pirmo skolotāju nekad neaizmīrsa un laiku pa laikam apciemoja to Jelgavā. Beidzamo reizi abi vecie draugi redzējās 1910. gadā, īsi priekš Bodnieka-Jaunzemja nāves.

Ādolfs Alunāns patlaban bija savārdzis, kad ieradās viesis.

— Ir gan savādi! — viesis iesāka: — Kā tu savā mūžā neesi ticis pie bagātības?

— Vai tad kāds mākslinieks ir sarausis bagātību? Mēs, brālīt, to neprotam!

— Ir gan, kas prot. Vai tad tu nezini, ka daži no mūsējiem kļuvuši par tirgoņiem, rūpniekiem, namsaimniekiem, banku vīriem? Savā laikā tie ienāca Rīgā kā lauku zēni postalās un paš-austos svārciņos, bet skaties, kas tagad par vīriem!

Alunāns pavīpsnāja.

— Nu, vai zini, tād man ar' būs jāuzsāk kāds veikals. Beidzamais laiks, kā smejas. Savs grasis naudas no tām atvadībām man ienācis, būs jālaiž apgrozībā! — viņš jokoja.

— Bet kādu veikalu tad tu domā uzsākt?

— Nu, teiksim... restorānu, vismaz otrās šķiras! Un es pats aiz stoikas... «Lūdzu, kungs, ko vēlaties? Pusstopu un divus alus? Ar siltām dešņām? Lūdzu!»... Ū, to es protu! Zini, reiz, ja nemaldos, tas bija Bauskā. Man tur bija viesizrāde. Brokastojām viesnīcā. Es frakā. Te sabrauc Kurzemes baroni, tie notur mani par viesmīli. «Ober, löschen sie unseren Durst! Aber rasch, zum Teufel!»... Un smalki apkalpoju, nūdien!

— Par tavām spējām es nešaubos. Bet — sirds tev pārāk mīksta...

— Un tad? Savu sirdi jau uz pannas nelikšu, to nevienam nepasniegšu.

— Bet, mīļo Ādolf, pie tevis jau visi dzers uz krīta, un tu drīz vien būsi pleitē!..

Abi draugi sirsnīgi nosmējās.

Pie durvīm pieklauvēja — ienāca ārsts. Jā, nu Vecais Ādolfs attapās: viņš jau gulēja gultā, sapampušām kājām. Un ārsts rādīja nopietnu seju. Kas zina, cik ilgi vēl šitā gulšņās?

Atvadības, atvadības...

XVIII. „Ar humoru lai ciešam grūtos laikos“.

Atvadību sākuma laiks sakrita ar 1905. gada revolūcijas notikumiem.

Ādolfs Alunāns uzgavilēja līdz ar visu latviešu tautu, kas posās jaunai, brīvai dzīvei. Kā nu raisīsies sabiedriskā dzīve, kā uzplauks māksla, rakstniecība! Cenzūras žņaugu vairs nav!

Pacilātā gara stāvoklī viņš kārtu savu kalendāru nākamajam 1906. gadam — brīvības gadam — un raksta prologā:

«... Te arī saule uzlec zelta stariem
Un sludina tev brīvību un gaismu.
Ar prieka pilnu sirdi skatos līgsmi
Es nākotnē un lūkojos, kad saule
Būs sasniegusi spoži pusdien's laiku
Un sildīs saviem zelta stariem tautas.
Tad ceru citu gad' jums pasniegt vēstis,
Kas sirdīm ātrāk pukstēt liks un siltāk ...»

Neba kalendārā vien viņš traucas sludināt jaunus laikus — arī uz skatuves viņš var dzīvot līdzī savai tautai brīvības dienās. Cik tas laimīgi sagadījies! Gadiem ilgi viņš bija nopūlējies klasiskos jambos apstrādādams Garlība Merķeļa skaisto teikumu par Vanemu Imantu. Taisni 1905. gada rudenī, revolūcijas dienās, nāk klajā «Mūsu senči». Skatuves biedrības teātrī, kas izauga kā opozicionāra mākslas iestāde «māmuļas» teātrim, viņa jaunā luga nu ir īsti vietā. Viņa Imanta nu tur uz skatuves runā kā pravietis, šaubās un cerībās domādams par priekšā stāvošo brīvības cīņu:

«Kur tagad domāju par savu tautu,
 Par savas tautas nākamību šaubos,
 Es redzu — asinis man stājas riņķot,
 Jo kurp vien paskatos, tur cilvēki
 Guļ miesām saplosītām, asiņainām
 Un vaimanā, ka sirds draud plīst, to dzirdot:
 «Ak, glābjiet, glābjiet!» — Velti viņi lūdzas, —
 Neviens tos nedzird, neredz viņu sāpes...
 Nāk ziedonis. Rīts lēni, gausi aust,
 Lūk, saule pirmiem drebēdamiem stariem
 Sauc labu rītu visai pasaulei,
 Bet tālumā dzird skaņas viņojam,
 Un kāda gara balsi dzirdu čukstam:
 «Šīs skaņas pieder nākamībai, dzirdat,
 Tās dziedās latvji laimīgākās dienās!»
 Un kamēr klausos meldijā vēl jaukā,
 No simtu tūkstoš lūpām atskan vārdi:
 «Jūs brīvi esat visi no šīs dienas!»
 Un sauciens viens nu rīb caur visu zemi...»

Un mirdams viņš vēl uzsauc:

«Jūs, manas tautas varonīgie brāļi,
 Lai dievi nolemj mieru jums un priekus,
 Lai jaukas dienas pieredz tēvija!»

Bet tad — nav vairs ne brīvas tautas, ne brī-
 va teātra... Līķi, kapu kopiņas visās ceļmalās,
 biedrību ēkas un skatuves pārvērstas drupās un
 pelnos, avīzes slēgtas, dzejnieki, brīvības apustu-
 ļi, cietumos vai trimdā... «Zelbstšucnieki» de-
 dzina latviešu sētas un tvārsta «meža brāļus».
 Ari Jelgavas ielas ir slacītas asinīm. Ari uz Veco
 Ādolfu dažs labs griež zobus: tas ari viens no
 tiem, kas simpatizē dumpiniekiem!..

Kādā bargā ziemas vakarā, kad Jelgavā no-
 nāk ziņa, ka Mīlgrāvi nodedzināta Augusta Dombrovska celtā «Ziemeļblāzma», ka pats Dombrovs-
 skis tikko paglābies no nāves, vecā vīra miesas
 rausta auksti drebuļi:

— Kas būs, kas būs?... Varbūt kādu nakti at-
 nāks ari pēc manis?..

Viņu tomēr neaiztiek. Un nākamā gada kalendāra prologā viņš raksta:

«Tas bija gads, ar ciešanām tik bagāts,
Kā vēsture vēl nepiedzīvoj' otru,
Tik bagāts vaimanām un as'ru jūrām,
Tik bagāts asinīm un kapu kaudzēm,
Ka šausmas pārņem katru, par to domāt,
Un auksti drebuļi tev krata miesas.»

Zobgalim sastingst lūpas, nav vairs smieklu.
Brencis ar Žvinguli vairs nesmejas, tie runā, šausmu pārņemti.

Brencis: Kur senāk parādījās rosīga dzīve, kur no čaklu ļaužu sviedriem bija izauguši ziedoši ciemati, kupli dārzi un treknas vārpas, tur tev tagad jābrien pa pelnu čupām un asins peļķēm. — Pārāk drūma aina! — Un cik dzīvību aizgāja bojā, cik izpostītu cerību nogrima kapā, cik asaru plūda — — —

Žvingulis: Un plūst vēl šodien. Bet kas šimbrīžam lai zina, cik viņu bija, kam bija lēmts pēkšņi un pārsteigtiem šķirties no šīs pasaules!..

Un Žvingulis skaita un skaita slēgtās avīzes: «Dienas Lapu», «Apskatu», «Pēterburgas Latvieti», «Baltijas Vēstnesi»... Skaita izpostītos teātrus: «Jaunais latviešu teātris» Rīgā slēgts, «Ziemeļblāzmas» teātra ēka nodedzināta, tāpat «Ausekļa» teātra zāle un skatuve, «Cerības» biedrības teātra telpas izpostītas, un arī citās vietās daudz kas vairs neatrodas kārtībā, Liepājā un Jelgavā teātra trupās izputējušas, tāpat tagadējos nemierra un uztraukuma laikos teātra izrādes beigušās visās citās pilsētās Kurzemē un Vidzemē — nu, un uz laukiem, tur jau, pats par sevi saprotams, ka teātra lietai tagadējos apstākļos jābeidzas, nemaz nerunājot par to, ka dažām lauku biedrībām ne vairs telpu, nedz skatuvju...»

Bet laiks iet, smagās brūces pamazām dzīst, dzīve tomēr neapstājas. Vecais zobgalis sev un citiem par mierinājumu saka: «Ar humoru lai ciešam grūtos laikos.» Un viņš atkal sāk smieties — ar niknu ironiju. Tā viņš smejas par latviešu tautas brīvības centienu pretiniekiem un ienaidniekiem, par melnās reakcijas kalpiem.

Ādolfis Alunāns (B. Dzeņa bareljevs).

Izlasījis «Latviešu Avīzēs», ka tās apsveic ģenerālgubernatora bardzību, viņš 1907. gada gājumā atsauca nedaudzās rindās, likdams tām virsrakstu: «Negēliba»:

«Katram zināms, kādu postu piedzīvoja mūsu mazā Latvija: peldējām asarās un asinīs, neskaitāmas ģimenes zaudēja savus piederīgos, izsamišana un vaimanas, kurp vien lūkojies. Par šādiem apstākļiem nu arī «Latviešu Avīzes» dabūjušas ko dzirdēt un, runādams par «bargiem spaidu līdzekļiem», kādi tagad tikuši lietoti, tā izsauca no sirds dibena: «Cerēsim no visas sirds, ka ģenerālgubernatora kungam būs iespējams pie šīs programmas cieši turēties.» Tiešām, asinis sastingst, dzirdot šādus vārdus — latvieša mutes.»

Latviešiem nedraudzīgā «Latviešu draugu biedrība» pēc 1905. gada padzina no sava vidus vai visus latviešus, pat ļoti mērenu uzskatu mācītājus, un tanī palika tikai visreakcionārāko kungu saujiņa. Tāpēc Brencis 1910. gada kalendārā par to nosaka: «Draugu biedrība, kuŗas gada sapulcēs senāk varēja saskaitīt simtiem viesu, pērn bija ieradušies tikai vēl 25 «gosti», Kurzemes un Vidzemes mācītāji, kas slavēja vācu valodā latvisku reakciju un tās literātūru un žurnālistiku.»

Arī Aleksandrs Vēbers, kas Ādolda Alunāna tēva ģimenē pārvērtās par dedzīgu latvieti un kļuva par slavenu latviešu avižnieku un sabiedrisku darbinieku, pēc 1905. gada notikumiem ar lāstiem nokratīja savu latvietību, atstāja Latviju un apmetās uz dzīvi Vācijā, kur pēc dažiem gadiem arī mira.

— Ari tu, Brut! — Alunāns iesaucās, sašutis par šādu sava jaunības drauga soli. Ari tas nu bija ievedams Žvinguļa un Brenča reģistros...

Vecais Ādolfs smēja griezīgi un nesaudzīgi, netaupīdams neviena, kas izrādījās par veselīgā un brīvā tautas gara ienaidnieku. Un tikai tā — ar humoru viņš varēja pārciest grūtos laikus.

XIX. Mūža vakars.

Slimības — reimatisms un sirdskaite — ar vienu biežāk sagādā Vecajam Ādolfam ilgstošas ciešanas. Kad roka klausa, viņš aizraksta pa rindiņai vecajiem draugiem, pastāsta arī par savām likstām, bet pat par savām ciešanām viņš runā — smiedamies un zobodamies.

1908. gada 16. oktobrī viņš raksta Āronu Matīsam, toreizējam «Dzimtenes Vēstneša» redaktoram:

«Man klājas atkal diezgan grūti: kājas pampst jau līdz pat ceļiem un nežēlīgi sāp. Tomēr reimatisms tas šoreiz nav, bet velns zin kas.»

Pāris gadus vēlāk, 1910. gada septembrī, viņš pastāsta Āronam, ka pārgājis jaunā dzīvoklī, klusajā Filozofu ielā. Nu reiz viņš esot atradis patīkamu, saulainu dzīvokli, ar augstiem kokiem logu priekšā — «tā sakot dārzā». Te nu viņš cer arī atspirt. Varbūt tik drīz vēl nepienāks atvadības no dzīves: «Tā varētu gadīties, ka, saviem nelabvēļiem par spīti, dzīvoju vēl ilgāk, nekā dažam labam būtu pa prātam.»

Bet tad, kādu pusgadu vēlāk, 1911. gada 27. martā, viņš raksta atkal Āronam, šoreiz jau daudz skumīgākos vārdos:

«Vairāk kā trīs mēnešus sagulēju gultā, nežēlīgais reimatisms nomocīja uz pēdējo... nu sāk atkal klāties labāk. Tā tad, nelabais mani vēl nav parāvis, bet kas zina, kas zina, — ilgi vairs nebūs, tad... Jūtos tāds kā atstāts un gluži aizmirsts!»

Bet reizēm vientuļajam un atstātajam teātra tēvam nāk arī savi prieka brīži. Atbrauc no Rīgas

dižie skatuves valdnieki: Pēteris Ozoliņš, Bri-gaders, Duburs... Tie jau nenāk bez ciema kukuļa: lāsīti labu franču konjaku jau pat zāļu tiesai var iebaudīt. Un tad Vecais Ādolfs jūtas atkal spirts un mošs.

— Vai atceries, kā toreiz?..

Un sākas jauku atmiņu pārcilāšana, uzdzirkst asprātības. Atcerēs un anekdotēs paiet gaŗām bezbēdīgā jaunība. Kristaps Bergs jau veļu valstī. Āi, kā toreiz, jauni zēni būdami, viņi ar viltu apcēla Rīgas skuķes, lai piedabūtu tās — pie «kumēdiņu» rādīšanas. Āri viņa pētecim «prūsim», nenācies viegli piedabūt Akmentiņu Daci vilkt bikses kājās, kad tai vājadzējis uzstāties Vaņas lomā Gļinkas operā «Dzīvība par caru». Bet tagad? Katra ģimnaziste vēlas kļūt par aktrisi, direktori nevar vien atkauties no skatuves lauru tīkotājām. Jā, tagad pavisam citādi laiki! Citādi un labāki! Toreiz — divas izrādes mēnesī, ir tad nepietika apmeklētāju. Tagad divi latviešu teātri Rīgā, izrādes notiek ik dienas, bet publika nāk un nāk. Un kur tad vēl mazie teātriši Rīgas nomalēs, mazpilsētās, pat katrā pagastā savs teātris!

— Nē, toreiz ir sapņot nevarēja, ka mēs tik drīz un tik tālu tiksim! Laimīga tauta!..

— Kuŗai ir tāds teātra tēvs! — piebilst Duburs.

Un kad vilciens jau aiznes ciemiņus pāri Lielupei uz Rīgas pusi, Vecais Ādolfs vēl arvienu, atzveltnī iegrimis, kavējas pārdomās un atmiņās, dungodams pie sevis «Mucenieka un mucenieces» motīvu:

«Gan tumšam mežam teicu,

— Kamdēļ tik noskumis...»

Un tad reizēm kā jautras cielaviņas klusajā čārza mājā iespurdz čalīgas viešņas. Biruta Skujeniece, viņa māsas Luīzes un dzejnieka Vensku Edvarta meita, āri dzejniece un aktrise. Strādā

Rīgas Jaunajā latviešu teātrī. Viņai līdzī otra tikpat čalīga, sprigana gaišmate—Mirdza Šmitchene. Abas sacenšas «Uguns un nakts» Laimdotas lomā.

— Onkulīt, ko tu saki, kuŗa no mums ir liriskāka Laimdota?

Onkulītis ir redzējis tikai Birutas Laimdotu. Nu jāpsolās braukt uz Rīgu, lai redzētu arī Mirdzas Laimdotu.

Jā, Biruta grib, lai viņa katrā ziņā būtu liriska savās lomās. Tā, lai skatītājam sirds iesmelzas līdz asarām. Un viņas gaišajā galviņā ir lieli nākotnes plāni. Lielās acis kļūst vēl lielākas, kad viņa nerimdāmās stāsta.

— Onkulīt, man reiz būs pašai savs teātris. Zini, tāds mazs kamerteātrītis, viss būs klusināts un lirisks... Tu redzēsi!..

To gan onkulītis vairs nepieredzēja. Bet vecā, slimā sirds, klausoties jūsmīgo meiču čalās, arī kļuva — liriska...

*

— Man allaž ir tā ap sirdi, it kā es pastrādātu kādu nekrietnību, aiziedams no šīs pasaules, neuzrakstījis savas atmiņas par latviešu teātra pirmatni, — Ādolfo Alunāns ne vienu vien reizi izsacījās draugiem, kad atvadības izrādēs bija dzirdētas cildinošas runas. — Latviešu teātra vēsturi, tādu pamatīgu vēsturi — to rakstait jūs, jaunākie. Bet manas atmiņas tad jums gaužam noderēs!

Atmiņu, memuāru žanrs viņam nebija vairs svešs. Jau Māteru Jura «Baltijas Zemkopī», vēlāk «Rīgas Lapā» un «Baltijas Vēstnesī» viņš bija šo to pastāstījis par savām pirmajām skatuves gaitām. Un kad pēc aiziešanas no Rīgas latviešu teātra viņam radās pavalīgāki brīži, viņš parakņājis atkal savā atmiņu vācelē un uzrakstīja divas grāmatīņas par saviem laika biedriem: «Ievērojami latvieši» bija ļoti raksturīgi uztverti un veikli skicēti portreti, kas rādīja veselu rindu izcilu darbinieku, ar kuŗiem viņš bija nācis sakaros savas darbības pirmajā posmā. Tad, sajuzdams zināmu

pienākumu pret savu tēvoci Juri Alunānu, viņš sarakstīja tā biogrāfiju, līdz ar to pastāstīdams daudz svarīgu faktu, kas apgaismoja Alunānu cilts vēsturi un raksturoja to laikmetu, kad no dzīves skatuves aizgāja dzejnieks Juris Alunāns, bet viņa vietā nāca latviešu teātra un drāmatiskās literatūras dibinātājs Ādolfs Alunāns. Nu beidzot vajadzēja tuvāk piegriezties sev pašam un latviešu teātra vēstures pirmlaikiem.

Un viņš sāka tecināt spalvu. Rokraksts viņam palika skaidrs līdz pat mūža galam. Sīkie burtiņi kā pērlītes virknējās gludās rindiņās. Viņš rakstīja:

«Izdevīgāka laika par 1870. g. latviešu skatuves nodibināšanai nemaz nevar iedomāties. Latviešu tautiskajai apziņai bija pienācis atmodas laikmets. Ikkatrs, ziedodams sevi kādam ievērojamākam sabiedriskam darbam, varēja būt drošs, ka atradīs atbalstu tautā; no ķildām un naida, kas vēlākajos gados radās latviešu starpā, toreiz vēl nekā nezināja, pie katra jauna uzņēmuma bija manāma tik liela vienprātība, kādu mēs, latvieši, laikam nekad vairs nepiedzīvosim. Šis apstāklis laikam arī izskaidro dzīvo interesi, ar kādu sabiedrība teātra pasākumam nāca pretī...»

— Vecais Ādolfs atkal ķēries pie spalvas, raksta lielāku darbu. Iznāks interesanta grāmata! — draugi priecājās. Ari dažos laikrakstos parādījās ziņa, ka latviešu teātra tēvs sēž pie saviem memuāriem.

Bet — kad bija aprakstīts jau labs žūksnis papīra un Ādolfs Alunāns sāka apstaigāt grāmatu izdevējus Jelgavā un Rīgā, tad izrādījās, ka nevienam nav patikas likt iespiest šādu grāmatu.

— Mūsu teātra vēsture vēl pārāk īsa, tā visiem zināma tāpat bez grāmatas! — teica viens.

— Kas to lasīs? Paliks plauktos guļot! — bažījās otrs.

— Es savu naudu ieguldu tikai droši ejošās

grāmatās, ar jūsu atmiņām risku uzņemties nevēlos! — noraidīja priekšlikumu trešais.

Ko nu? Mest spalvu pie malas? Neturpināt iesākto darbu? Nē, Vecais Ādolfs tomēr rakstīja tālāk.

Un tad viņam nāca pavisam negaidīts priekšlikums: vācu vēsturiskā žurnāla «Baltische Monatschrift» redaktors Dr. F. Bīnemanis piedāvāja Alunānam sava žurnāla slejas. Savādi tas gan izklausījās: par latviešu teātra tapšanu būs jālasa — vācu žurnālā... Bet lai nu kā — tāda tagad bija vienīgā iespēja publicēt uzrakstīto darbu. Un viņš deva savas atmiņas tiem, kas tās ņēma pretī. Tā plašais raksts «Par latviešu teātra izcelšanos» parādījās «Baltische Monatschrift» 1910. gada burtniecās. Un vajadzēja paiet vēl četrpadsmit gadiem, līdz Ādolfa Alunāna atmiņas parādījās latviešu valodā, viņa meitas Valeskas tulkojumā, bet ir tad — pašas tulkotājas izdevumā. Bet plašāku latviešu teātra vēsturi, kādu to Ādolfs Alunāns bija iedomājies, vēl neviens nav sarakstījis līdz pat šai dienai, kaut arī no latviešu teātra tēva nāves pagājuši jau divdesmit pieci gadi, bet pati latviešu teātra māksla būs piedzīvojusi tepat jau septiņdesmit gadu ilgu mūžu...

*

Daudz, daudz lugu Ādolfs Alunāns jau bija sarakstījis savā mūžā. Tautai visvairāk patika «Kas tie tādi, kas dziedāja?». Bet viņš pats par savu labāko darbu turēja varoņteiku «Mūsu senči». Diezgan, liekas, bija rakstīts viņa mūžā. Bet vai rakstnieks var nomest spalvu, kad stīvie pirksti vēl spēj to saturēt? «Tinte līdz pat nāvei!» Tāda tiešām ir bijusi viņa devīze visu mūžu. Un viņš raksta vēl — šoreiz savu pēdējo lugu — «Draudzes bazārs».

Viņš tiku tikām vērojis latviešu nevienprātību, kad jāķeras pie kāda lielāka sabiedriska pasākuma. Vai tad tai pašā Jelgavā nav diezgan piemēru? Tāpēc arī pirksti niez: gribas parādīt uz

skatuves šos sadzīves netikumus. Labs, teicams nodoms — sarīkot bazāru, savākt līdzekļus kādas augstākas skolas atvēršanai. Kas varētu būt vēl svētīgāks darbs, kā gādāt par jaunatnes izglītību? «Tas ir dzīvs mūris, kas tautu aizsargā un dara to lielāku, spēcīgāku.» Tikai sīkās ķildas pazudina lielos mērķus. Lūk, ko Ādolfs Alunāns grib vēl pateikt savā lugā.

Bet kad nu beidzot «Draudzes bazārs» uzņemts Rīgas latviešu teātra repertuārā un kad viņam kā beneficiantam jāstājas ar to publikas priekšā, viņš mana sevī īstu «lampu drudzi». Kā publika uzņems lugu? Ko teiks kritika? Vai «jaunie» neuzbruks viņam? Gluži nobažījies, viņš raksta Aronu Matīsam, lūdz viņu personīgi ierasties pirmizrādē un dot savu spriedumu. Tu brīnums! Tāds nemiers un nedrošība par darba panākumiem agrāk nekad nebija viņu mocījis.

Un patiesi, kritiķi neglaimo. Vecais Ādolfs esot novecojies, palicis uz vietas stāvot, viņa jaunākais darbs nepaceļoties pāri agrāko lugu līmenim. Latviešu drāma savā attīstībā jau aizsteigusies viņam priekšā. Vecajam vīram sāpīgi to dzirdēt, bet arī šoreiz viņš mēģina sarūktinājumu pārvarēt un uzņemt viņu ar humoru. Viņš raksta parodiju pēc Ģētes «Meža tēva» — par jājienu uz skatuvi ar savu jaunāko bērnu:

«Kas jāja un steidza pa nakti tur pērn?
Tas Ādolfs bij, — padusē tur savu bērnu,
Viņš acis no jaunākā negriež nekur,
Viņš cieti un silti to padusē tur.
«Mans bērns, kam tik bailīgs tu vaigu nu klāj?»
«Ak tēvs, vai tu redzi, kā spoki man māj...»
«Mans bērns, tavas acis tik māņus vien redz,
Vēl gadu tev' humors mans droši vien sedz...»
Un smiedams tēvs rumaku aulēkšus dzen,
Kā nabadziņš šķauda un sprauslā un sten.
Pie skatuves piejāj viņš, bērniņš ir dzīvs,
Tik spokiem šis moments tiek pārāki sīvs.»

Tā bija pēdējā izrāde, kur publika redzēja savu iemīļoto vecmeistaru. Tie bija pēdējie aplausi, kas viņu sumināja. Tās bija ardievas skatuvei un skatītājiem. Atvadības — uz visiem laikiem...

*

1912. gada 22. jūnijs — pēc vecā kalendāra.

Ādolf Alunāna pēdējā mītne
(Jelgavā, Filozofu ielā 3).

Klusajā mājā Filozofu ielā, augšstāvā, dārzu pusē, atvērts logs. Zem logiem zied rozes, maurā vēl mirgo nakts rasas dimanti. Lēna rīta vēsma atnes no Zemgales klajumiem vīstošu zaļu smaršas. Siena laiks. Un rītā — Jāņu vakars, tad skanēs līgo dziesmas. Te, pilsētas nomalē, ik gadus līgo cauru nakti, tāpat kā uz laukiem.

Augšstāva iemītnieks, Vecais Ādolfs, kopš vakardienas mazliet savārdzis. Bet nav jau nekas nopietns.

— Tu šodien tomēr paliec labāk gultā! — Angēlikas kundze ieminas.

— Ūja, ko tad nu šodien gulšņās? Jāpošas tak uz Jāņiem. Rītā jālīgo lai!

— Nu taisni tādēļ šodien vajadzīgs mierīgi atpūsties, lai rītā varētu līgot!

Bet Vecais Ādolfs nav tas vīrs, kas bez vajadzības vāļāsies pa gultu. Pēc kāda laiciņa viņš tomēr grib rausties laukā no gultas. Bet tad pēkšņi ķermenis atslīgst atpakaļ, un galva smagi nokrīt uz spilvena.

Kad atskrien ārsts, viņš jau ir beidzis elpot. Vecā, sagurusē sirds pēkšņi stājusies pukstēt...

Pašā Jāņu vakarā, kad Latvijas kalnos un leņēs skan jautrās līgo dziesmas, laikraksti iznēsā sēru vēsti: miris Ādolfs Alunāns, latviešu teātra tēvs...

*

Piektajā dienā 26. jūnijā, Ādolfa Alunāna šķirstu izvadīja no Nikolaja baznīcas uz Jāņa kapiem.

Ir klusa, saulaina vasaras pēcpusdiena. Vilciens atved no Rīgas aizgājēja draugus un cienītājus, teātru, aktieŗu, dažādu laikrakstu un biedrību delegātus. Ari pa citiem ceļiem plūst uz Jelgavu pavadītāji no visas Latvijas. Visi tie salašās pie Ādolfa Alunāna šķirsta. Ari vienaldzīgie jelgavnieki, kuŗu vidū lielais mākslas burvis bija pavadījis tepat divdesmit gadus, tagad plūst lie-

liem bariem, lai pavadītu vismaz īso ceļa gabalu līdz kapiem to vīru, kas bija juties tik vientulīgs viņu sabiedrībā. Mācītājs Reinhards saka izvadišanas vārdus. Viņš griežas pie nelaiķa piederīgiem un sēru viesiem, kas piepilda visu plašo baznīcas telpu. Jaukā vasaras rītā auka pēkšņi nolauzusi diženo ozolu. Kā putniņi, kas palikuši bez patvēruma un noskatās uz tukšo vietu; kā ceļinieki, kas daudzkārt atspirdzinājušies zem tā kuplajiem zariem — tā tagad pavadītāji nolūkojas uz nelaiķa šķirstu. Viņš mūs visus allaž spirdzināja ar savu mākslu, ar savu neizsmejamo humoru. Nu viņa vairs nav, bet latviešu tauta ar vienu paturēs neizdzēšamā piemiņā savu teātra tēvu...

Rātskunga Felckes dzimtskapos zeme atvērusi savu klēpi. Turpat blakus aiz celiņa atdusas jau traģiskā nāvē aizgājusē Elza, gabaliņu tālāk Ādolfa Alunāna laika biedrs, avīžnieks Māteru Juris.

Kad pavadīšanas ceremonija beigusies, pie aizbērtā kapa cits pēc cita stājas runātāji, kas atnesuši pēdējos sveicienus, laurus un ziedu balvas. Pie Ādolfa Alunāna kapa satiekas dažādas paaudzes, dažādu sabiedrisku virzienu pārstāvji, pilsētnieki un laucinieki, tuvi un tāli draugi un cienītāji. «Vecā» teātra direktors Pēteris Ozoliņš sastopas ar «Jaunā» teātra direktoru Teodoru Amtmani, tur stāv vecā aktieņu gvardija un jauno skatuves mākslinieku delegāti, konservatīvo un progresīvo laikrakstu pārstāvji. Visi vienprātīgi atzīst Ādolfu Alunānu par latviešu skatuves mākslas nodibinātāju un lielo, nepārspēto meistaruru.

Jau metas krēsla, kad ļaužu drūzma sāk izklist no ēnainās kapsētas. Jāiet atpakaļ puteklainajā dzīvē, ikdienas darba trauksmē.

Latviešu tauta savu teātra tēvu ir atdevusi zemes klēpim.

*

Ādolfa Alunāna nāves gadā iznāca beidzamais viņa Zobgaļa kalendāra gada gājums, pēc kārtas divdesmit otrais. Tā saturu vairs nepaguva sakārtot viņš pats, darbu vajadzēja pabeigt vecā zobgaļa māceklim, dzejniekam Jānim Kleinbergam. Tas veltīja nelaiķim skaistu piemiņas dzeju, kurā izsacīts Ādolfa Alunāna mūža darba novērtējums.

«Lūk, Ādolfs Alunāns kā ozols brašais,
Kam mīlams latvju druvu tālums plašais;
No latvju zemes krūts sirds viņam spēku guva,
Lai zelta augļos liktu čakli koptā druva.

Ikviens no latvju dēliem tagad sacīt zina,
Kas teātera laukā pirmo vagu dzina,
Kas celmus izlauza, kas sēklu sēja,
Kas viņu kopa, mīlēja un lēja ...

Caur audžu audzēm latvju zemes ļaudis,
Caur cilšu ciltīm viņa slavu paudīs,
Kā zelta zvaigzne vienumēr viņš spīdēs,
Kaut gadu simti pagājībā slidēs.»

XX. Pēc gadiem un gadu desmitiem.

Pagājis gads kopš Ādolfa Alunāna nāves.

Uz pelnītu piemiņas zīmi pie kapa Ādolfam Alunānam nav bijis ilgi jāgaida. Ziedojumi nākuši no malu malām, bijis iespējams celt jo diženu pieminekli. Un jau nākamajā gadā, 1913. gada rudenī, Jelgavas Jāņa kapos tas atklāts.

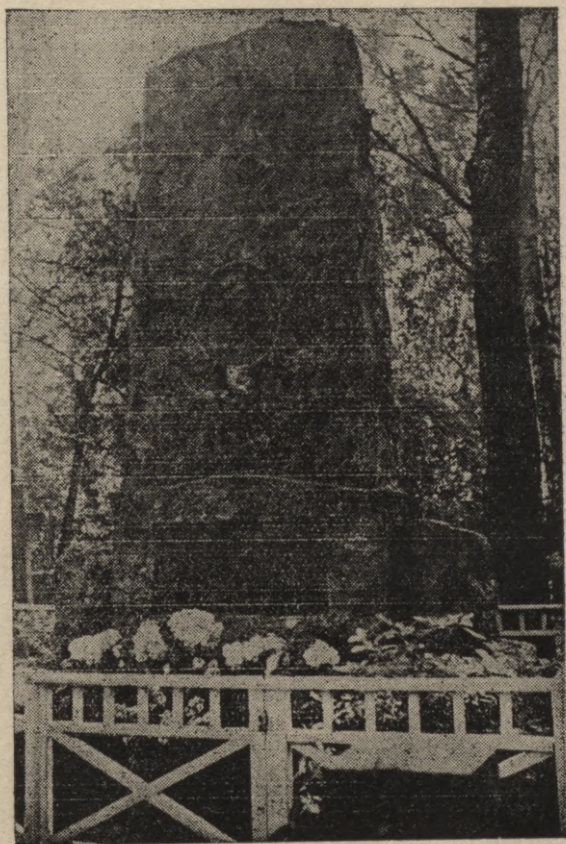
Pieminekli darinājis tēlnieks Bernhards Dzenis, to veidojot no Latvijas šūnakmens. Monumentam pa vidu iekalts bronzas bareljefs, kas rāda Ādolfa Alunāna raksturīgo seju mūža beigās. Zem tā uzraksts:

Sawam Teatŗa Tehwam
Adolfam Allunanam
29. IX. 1848.—22. VI. 1912.
Latweeschi.

Vecajā, ēnainajā Jelgavas kapsētā, kur vairākas paaudzes jau glabājušas savus aizgājējus, līdz tam visstaltāk pacēlās Kurzemes grāfu un baronu marmora krusti. Ar laiku šinī miera vietā tika guldīti arī vienkārši mirstīgie, Jelgavas sīkpilsoņi ar latviskiem vārdiem. Visbeidzot bargo dzimtbūšanas un klausu laiku zemnieku pēctecis Ādolfs Alunāns, arī turpat apguldamies, ieguvis visdižēnāko pieminekli, kāds vēl nevienam citam jelgavniekam līdz tam nebija celts. Vai šī piemiņas zīme arī neliecina, ka Ādolfs Alunāns ir bijis pats dižākais no visiem jelgavniekiem, kas guldīti šinī kapsētā?

Pagājuši vairāki gadi.

Latvijas neatkarības pirmajos gados Jelgavas pilsēta godināja dažus slavenākos Zemgales dēlus, to vārdā nosaukdama dažas Jelgavas ielas. Diem-

Piemineklis Ādolfam Alunānam,
Jelgavā, Jāņa kapos.

žēl, bija aizmirsts, ka Jelgavā, Svētes ielā, neliela koka namiņa jumta istabiņā dzimušais Ādolfs Alunāns arī būtu pieskaitāms tiem nedaudzajiem, kas pelnījuši šādu piemiņas godināšanu, un šī kļūda nav izlabota arī līdz šim. Staigādami pa savām ielām, jelgavnieki tagad daudzina Čakstes, Kr. Barona, Raiņa, Mātera, Veismaņa, Bisenieka vārdus, tikai Jura un Ādolfa Alunāna vārdi paliek nedaudzināti. Svētes iela, kur Ādolfs Alunāns dzimis, nosaukta Bisenieka vārdā. Bet klusā Filozofu iela, kur viņš slēdza savas acis, joprojām paturējusi savu veco un tagad nenozīmīgo nosaukumu. Vai tad vismaz šī nomaļā ieliņa nebūtu izpelnījiesies vārdu, kas glabātu atmiņu par latviešu teātra tēvu, kam bija lemts te pavadīt sava mūža beidzamos gadus?

*

Pagājuši desmit gadi.

Latvijas jaunā valsts ir radījusi savu Nacionālo teātri. Uz tā skatuves līdzās jauno mākslinieku audzei vairāki vecās aktieņu gvardijas veterāni, arī vēl nedaudzi Ādolfa Alunāna līdzgaitnieki. Teātra direktors — dzejnieks Rainis, jaunā laikmeta lielākais latviešu drāmaturģs. 1922./23. gada sezonu atklāj ar Ādolfa Alunāna «Kas tie tādi, kas dziedāja?» Ar to Nacionālais teātris godina latviešu teātra nodibinātāja piemiņu.

Ādolfam Alunānam nebija lemts pieredzēt Latvijas valsts un tās Nacionālā teātra nodibināšanos. Svinīgo piemiņas izrādi noskatās tikai viņa dzīves biedre un citi tuvinieki. Tie vēl labi atceras, kā Vecais Ādolfs šo lugu izrādīja, uz cik primitīvām skatuvēm nācās to uzvest. Vēl jo labāk tiem ir atmiņā paša autora tēlotā vecā Labrenča loma.

Bet — kas tas?... Ādolfs kas Ādolfs! Viņa stāvs, viņa soļi, viņa žesti, viņa runas veids. Vai tas rēgs? Vai patiesi Ādolfs būtu atgriezies no veļu valsts?... Nē, tas ir Teodors Valdšmits

Labrenča lomā, Ādolfa mīļais skolnieks. Aiz lie-
las godbijības pret savu lielo skolotāju viņš cen-
šas atdarināt tā tēlojumu, ko viņš paturējis dzīvā
atmiņā līdz beidzamajam sīkumam. Un Berta
Rūmniece, klasiskā latvju māte, ir atkal šovakar
Margrietiņa. Ari viņai tā vien liekas, it kā viņai
blakus būtu pats Ādolfs... Bet kur tad Skaidrīte,
pirmā 1888. gada Skaidrīte? Jā, ari Jūlija Skaid-
rīte šovakar ir uz skatuves, tikai Baltaunu Skaid-
rīte viņa vairs nespēj būt. Nu viņa uznāk sirmās
lielmātes lomā. Jā, kur tie gadi!...

Kur tie gadi, kamēr Ādolfs Alunāns jau aiz-
mūžā, bet viņa tēli dzīvo atkal jaunu mūžu —
jaunajā Latvijā.

Viens no aktieņu jaunās audzes, kam patik
mīt ari zobgaļa Dobelnieka pēdas, veltījis šim
piemiņas vakaram gaŗāku dzejojumu:

«Latvju aktieris pirmais bij Ādolfs
Alunāns, kuŗu šodien mēs minam;
Bagāts ar satīru, bagāts ar humoru,
Radošs bij Ādolfs, pirmcīkstonis minams.
Dzima viņš laikā, kad latvji vēl bija
Sērdieņi savā dzimtajā zemē.
Tumsība, verdzība, bailes vēl tina
Vārdus un domas kā rudeņa miglā.
Reti bij gari, kas pacelties spēja
Pāri pār ķildām un sīkajām tieksmēm,
Svētīto dzimtu locekļi skrēja
Cittautu astē un karjēru trepēs
Kāpa pēc amatiem, sveši tie kļuva
Brāļiem un māsām, senajiem draugiem.
Reti bij gari, kas pulcēja moši
Jaunatni savu uz nākamū dzīvi.
Alunāns jaunais meklēja cīņu,
Apdvests ar idejām, bagāts ar domām.
Darbā un cīņā jauneklīs mošais
Rūdīja citus un — brīnums tad dzima,
Latvju teātris cēlās no zemes,
It kā pils no dumbbrāja purviem.

Pirmie aktieŗi, kautri gan, bailīgi,
 Pirmā skatuve tumša un šaura
 Latvjiem rādīja avotu jaunu,
 Kuŗa ūdeņa spirtajās šaltīs
 Veldze ir garam.
 Cēlās tad spēki tumši un baigi,
 Karoŗa pretī idejām cēlām,
 «Komēdiants» aktieris viņiem bij sīks,
 Nievāja aktieŗus, zākāja darbu,
 Kuŗu tik neguris Alunāns veica.
 Ādolfs tā nelieca muguru klanīgs,
 Tvēra viņš spalvu un, uguni mērcis,
 Svieda tumsoņiem sirdis kā šķēpu.
 Smaidošā mūza bij Ādolfa biedre,
 Kuŗa to veda uzvāras gaitās.
 Alunāns darbīgs deva daudz lugu,
 Dziesmām piepītas, kuplejām jautrām —
 Tās bija magnēts, kas pievilka tautu.
 Bagāts bij mūžs, darbā kas vadīts —
 Auglīga druva, kur Alunāns sēja.
 Rūktu tak kausu cik dažu viņš dzēra,
 Cīnoties dzīvē un darbā kā vīrs.
 Redzēja tomēr viņš asnus jau zaļos
 Teāŗa druvā, pirms acis vēl slēdza.
 Teāŗa saime nu piemin ar skumjām,
 Piemin ar lepnumu Teāŗa tēvu,
 Mūžīgā piemiņā paturēs Ādolfu.
 «Ak, ļaujiet man dusēt, ak, neceliet man' vis,
 Es jūtos, draugi, pārlieku noguris.»
 Tā dziedāja Ādolfs, kad lišķi un mošķi
 Vajāja viņu un pēla tā darbus.
 Dusi nu mierīgs. Bet darbi lai tavi,
 Domas lai tavas mūs aplido tuvas.
 Suminām tevi mēs, tavēji bērni,
 Staigājot ērkšķaino, slaveno ceļu,
 Kalngalā spožā pie mērķa lai tiekam.
 Viens tik tu bijī, nu esam mēs daudzi —
 Daudzi mēs jūtamies visi kā viens.»

*

— Es nāku no Ādolfa Alunāna kapa, kur notika piemiņas akts. Jau pagājuši divdesmit pieci gadi, kopš latviešu teātra tēvs beidzis dzīvot un darboties. Bet viņa darbs nav miris. Ja latviešu teātris ir piedzīvojis tik ātru un krāšņu uzplaukumu, tad tas bijis iespējams tikai tāpēc, ka tā attīstībai, drošus pamatus likdams, visu savu mūža darbu ir ziedojis Ādolfs Alunāns. Lai teātra māksliniekos un visā latviešu tautā mūžam dzīva paliek latviešu teātra nodibinātāja piemiņa!...»

I. PIELIKUMS.

Jaunkalsnavas Meža-Gribēnu — Alunānu (Zobenu) geneāloģija.

I paaudze.

Meža-Gribēnu saimnieks Toms dz. ap. 1660., mir.
ap 1735. g.
Sieva Kača, mir. 1734. g. 80 g. vecumā.
Dēls Mārtiņš, dz. ap. 1696.

II paaudze.

Meža-Gribēnu saimnieks Mārtiņš, dz. ap 1696., mir.
1749. g.
Sieva Gerta, dz. ap 1703., mir. 1763. (1750. g. otrreiz
precējusies ar Anšu no Gribačiem).
Viņu bērni:

1. Indriķis, dz. ap 1735.
2. Maija.
3. Ilze.
4. Mārtiņš.

III paaudze.

Meža-Gribēnu saimnieks Indriķis, dz. ap 1735.,
mir. 1802.
Sieva Annuža, dz. ap 1728., mir. 1808., no Bērzaunes
Ārona Jaunzentes mājām.
Viņu bērni:

1. Annuža 1755.—1771.
2. Maija 1758.—1758.
3. Andrejs 1763.—1768.
4. Jānis 1763.—1813. (Meža-Gribēnu saimnieks).
5. Anšs 1765.—1825. (Alunēnu saimnieks).
6. Made, dz. 1768., prec. ar Jēkabu Kaminski (brīv-
laistu).
7. Annuža 1771.—1777.
8. Andrievs 1774.—1777.

IV paaudze.

Alunēnu saimnieks Anšs, 1765.—1825.
Sieva Made, 1766.—1834., no Bērzaunes Melnstredelēm.
Viņu bērni:

1. Maija dz. 1791.
2. Jānis 1793.—1866.
3. Andrievs 1797.—1858.
4. Made dz. 1804.
5. Ieva dz. 1807.

V paaudze.

Andrievs Zobens vēlāk Alunāns, dz. 1797. g. Meža-Gribēnos, miris 1858. g. Jostenes Kauļos.
Sieva Ede (Hedviga) Sniedze alias Brunovska, 1799.—1875.

Viņu bērni:

1. Johans Pēteris, 1823.—1903., Mazsesavas nomnieks, pag. rakstvedis, žurnālists un sab. darbinieks.
2. Pēteris Jūlijs, 1824.—1868., Skursteņu u. c. pag. rakstvedis.
3. Hedviga Magdalēne, dz. 1825.
4. Vilhelmine Amālija, mir. 1908.
5. Edvarts Andrejs Vilhelms, Jostenes Kauļu saimnieks, mir. 1887.
6. Jūlija Doroteja 1829.—1860.
7. Gustavs Georgs Frīdrichs, 1832.—1864. (dzejnieks un «Pēterburgas Avīžu» redaktors Juris Alunāns).
8. Indriķis Remperts Anšs, 1835.—1904., grāmatu tirgotājs un izdevējs Jelgavā.

VI paaudze.

Johans Pēteris Alunāns, 1823.—1903.

Sieva Otilija Luīze Felcke, 1827.—1890., Jelgavas rātskunga un pulkstenmeistara meita.

Viņu bērni:

1. Pēteris Jūlijs Ādolfs, 1848.—1912., «latviešu teātra tēvs».
2. Johans Teodors Roberts, 1850.—1897., Sesavas pag. rakstvedis.
3. Marija Emīlija Angēlika, 1855.—1888., prec. ar liķieru fabrikantu Bertelsu (Rīgā).
4. Ženija Luīze Otilija, 1857.—1934., prec. ar Ed. Skujenieku (Vensku Edvartu) — Marģera Skujenieka un Birutas Skujenieces māte.
5. Andrējs Frīdrichs Nikolajs, 1859.—1919., komponists.
6. Johanna Otilija Hedviga, 1862.—1928., prec. ar valodnieku J. Draviņu-Dravnieku.

VII paaudze.

Pēteris Jūlijs Ādolfs Alunāns, 1848.—1912.

1. sieva Matilde Klau, 1853.—1875.

Viņu dēls:

1. Artūrs, 1873.—1877.

2. sieva Angelika Buchta, no Loslavas, Silēzijā,
1850.—1926.

Viņu bērni:

2. Marija, dz. 1875., prec. ar Kristapu Andersonu,
jaunībā aktrise un lugu tulkotāja.

3. Pēteris, dz. 1877., dzīvo Krievijā.

4. Kolmārs, 1879.—1920.

5. Elza, 1881.—1901., aktrise un lugu tulkotāja.

6. Zuzanna, dz. 1884., prec. ar Konstantīnu Staži,
Lietuvā.

7. Paula, dz. 1886., prec. ar Voldemāru Švānbergu,
tag. Jelgavas pilsētas valdes sekretāru.

8. Valda, dz. 1888.

9. Valeska, dz. 1890. (Ādolfa Alunāna atmiņu tul-
kotāja).

10. Emīlija, dz. 1893.

11. Oļģerts Ernests, 1896.—1906.

II. PIELIKUMS.

Ieraksts Jelgavas Sv. Trijādības baznīcas grāmatā par
Adolfa Alunāna dzimšanu.

29. Sept. 5. U. Morgs

Peter Julius Adolph

S. d. Krons Gemeindeggerichts — Schreibers zu Gross-
Sessau Johann Peter Allunan u. s. Ehegattinn Ottilie
Louise geb. Voeltzke, beide luth. Get. im Hause der
Grosseltern des Kindes.

Pathen: Uhrmacher Julius Voeltzke, Grossvater des
Kindes.

Colleg. Assessor V. Reise,
Herr Romanowsky,
Frau Voeltzke,
Frau Meyer,
Jungfrau Emilie Voeltzke,
Julie Allunan u.
Herr Grudzinsky.

(Kristīts 1848. g. 15. oktobrī).

III. PIELIKUMS.

Materiāli Ādolfa Alunāna biogrāfijai.

1. Archīvu materiāli.

Kalsnavas draudzes baznīcas grāmatas (Valsts archīvā).
Kalsnavas muižas aktis un Jaunkalsnavas pagasta revīziju listes (Valsts archīvā).

Sesavas un Jelgavas sv. Trijādības dr. baznīcas grāmatas (Ev.-lut. baznīcas virsvaldē).

Ādolfa Alunāna vēstules Āronu Matisam, J. A. Duburam, T. Lejas-Krūmiņam, E. Neimanim u. c. (J. Misiņa bibliotēkā un Teātra muzejā).

R. Grūna savāktie materiāli par Alunāna dzimtu.

2. Atmiņas par Ādolfu Alunānu.

Ādolfa Alunāna tuvinieku (meitas Paulas, Valdas, Valeskas u. c.) atmiņas un ziņas.

T. Lejas-Krūmiņa atmiņas (rokrakstā).

O. Grosberga atmiņas par Ādolfu Alunānu un viņa tēva Pēteru dzimtu.

Švītenes Dučkēnu saimnieka Reinharta atmiņas par Pēteru Alunāna dzimtu un Jaunkalsnavas Gribānu saimnieka u. c. veco ļaužu nostāsti par Alunāna senčiem. *)

3. Ādolfa Alunāna raksti.

Ādolfa Alunāna atmiņas par latviešu teātra izcelšanos. Tulkojusi Valeska Alunāna. Rīgā 1924.

Ievērojami latvieši. Skices un atcerējumi. Pirmā burtnīca 1887. Otrā burtnīca 1890.

Juņa Alunāna dzīve. Jelgavā 1910.

Kāds vārds par teātri (Baltijas Vēstnesis 1869.).

Iz manām teātra atmiņām (Baltijas Zemkopis 1876.).

Rīgas latviešu teātris 10 gadu laikā (Rīgas Lapa 1878.).

Latviešu teātris Jelgavā (Rīgas Lapa 1878.).

Aiz kulisēm (Baltijas Vēstnesis 1882.).

Jaunos Jāņos Jelgavā (Baltijas Vēstnesis 1882.).

Raibas vēstules (Baltijas Vēstnesis 1883.).

Atkal reiz Jelgavā! (Baltijas Vēstnesis 1893.).

Ādolfa Alunāna Zobgaļa kalendārs 1892.—1913. gadam.

Lugas, dzejas, kuplejas u. c.

4. Citi materiāli.

(Anonims). Vai teātris ir agrēcība? (Baltijas Vēstnesis 1872., Nr. 49.).

Rīgas Latviešu Biedrības pirmais gadu desmits. Svētku raksts. Rīgā 1878.

*) Materiālus vākuši: E. Dimāra Sesavas novadā un rakstnieks J. Sārts Jaunkalsnavā.

- Lietuvietis [Puriņu Klāvs]: Latviešu teātris (Rota 1886.).
 J. Pliekšāns: «Mūsu pokāla» lietā (Dienas Lapa 1891.).
 (Anonims) Latviešu teātris Baltijas Vēstnesis 1892.).
 [V. Olavs]: Rīgas Latviešu Biedriba savā 25 gadu darbā un gaitā. Jelgavā 1895.
 (Anonims) Ādolfs Alunāns (Mājas Viesa Mēnešraksts 1904.).
 Zeltmatis: Drāmatiskā rakstniecība (Jaunā raža VIII, 1906.).
 [J. Duburs]: Latvieši — Drāmatiskā māksla (Konversācijas vārdnīca II, Rīgā, 1908.).
 [J. Kleinbergs]: Ādolfs Alunāns (Ādolfa Alunāna humoristīgi-satiriskie sakopotie dzejoļi, pirmā d. Jelgavā 1912.).
 T. [Zeiferts]: Ādolfa Alunāna paglabāšana (Druva 1912.).
 Līgotņu Jēkabs: Ādolfa Alunāna piemiņai (Jaunības Tekas 1912.).
 (Anonims) Ādolfs Alunāns (Saimnieču un zelteņu kalendārs 1913.).
 L. Skujeniece: Atmiņas par Ādolfu Alunānu (Skatuve un dzīve 1913.).
 K. Zaļmežs: «Uguns» un «nakts» Jelgavā. Iz Jelgavas latviešu teātra vēstures (Skatuve un dzīve 1914.).
 T. Podnieks: Atmiņas (Teātra vēstnesis Nr. 1., 1922-23. sez.).
 K. Freinbergs: Teodors Valdšmits (Teātra Vēstnesis Nr. 4., 1923./24. sez.).
 K. Freinbergs: Jūlija Skaidrīte (Teātra vēstnesis Nr. 8., 1923./24. sez.).
 K. Brīvnieks: Ādolfs Alunāns un «Birģerštūbe» (Teātra vēstnesis Nr. 4., 1924./25. sez.).
 Kaudzītes Matiss: Atmiņas par Ādolfu Alunānu un latviešu teātra sākumu (Atmiņas no «tautiskā laikmeta», 1924.).
 Artūrs Bērziņš: Latviešu teātris attīstības gaitā (Latvieši II, 1932.).
 K. Dzīlleja: Rīga — teātra pilsēta (Rīga kā Latvijas galvas pilsēta, 1932.).
 K. Lejnīeks: Ādolfu Alunānu pieminot (Izglītības ministrijas mēnešraksts 1937.).
 Artūrs Bērziņš: Ādolfa Alunāna piemiņai (Jaunākās Ziņas, 1937., Nr. 146.).

S a t u r s :

	Lpp.
Ievads: Alunāna cilts kronika	3.
I. «Augsti dzimis»	14
II. Teātra rēgi	18.
III. Vectēva svētība	27.
IV. Ceļš uz latviešu teātri	39.
V. Lai top!	52.
VI. «Grēcīgās» mākslas kalps	59
VII. Būt vai nebūt?	68.
VIII. Aizgājējs	80.
IX. Zobs pret zobu	91
X. Uz savu roku	102.
XI. Domas, lugas, lomas	111
XII. Pie vecajiem draugiem	123
XIII. «Napoleona bēgšana»	132.
XIV. Jubilārs	138
XV. «Tinte līdz pat nāvei!»	142
XVI. Mājās	150.
XVII. Atvadības	156
XVIII. «Ar humoru lai ciešam grūtos laikos»	161
XIX. Mūža vakars	166.
XX. Pēc gadiem un gadu desmitiem	177
Pielikumi	182.

„Pasaules slavenākie vīri“

serijā jau iznākušas:

- 1) Prof. P. Dāles — **Imanuels Kants**.
240 lappuses ar 2 fotografijām.
- 2) Prof. Baloža un Ezeriņa — **Kristaps Kolumbs**
160 lapp. ar 2 fotografijām un 8 attēliem.
- 3) Vitoliņa un Krodera — **Richards Vāgners**
192 lapp. ar 7 fotografijām un 7 attēliem.
- 4) Jāņa Silīņa — **Mikelandželo**
224 lapp. ar 6 fotografijām un 10 attēliem.
- 5) Doc. Ābeles un prof. Baloža — **Čarls Darvins**
192 lapp. ar 4 fotografijām un 23 attēliem.
- 6) Ģen. Buivīda un A. Zaļuma — **Napoleons**.
240 lapp. ar 4 fotografijām un 20 attēliem.
- 7) Doc. P. Jureviča — **Platons**
192 lapp. ar 2 fotografijām.
- 8) Cand. hist. Gailītes un Geskes — **Garibaldi**
208 lapp. ar 2 fotografijām un 15 attēliem.
- 9) T. Lejas-Krūmiņa — **Knuts Hamsuns**
240 lpp. ar 2 fotografijām un attēliem.
- 10) Jāņa Dombrovska — **Rembrants**
192 lapp. ar 6 fotografijām un 17 attēliem.
- 11/12) Prof. Dr. K. Kundziņa — **Kristus**
272 lapp. ar 6 fotografijām un daudz attēliem.
- 13) Cand. oec. Radziņa un Rozentāla — **Fords**
184 lapp. ar 2 fotografijām un daudz attēliem.
- 14) Doc. J. Slaučītāja un D. Ālf. Bilmaņa — **Nansens**
192 lapp. ar 2 fotograf. un daudz attēliem.
- 15) J. Zandera — **Rabindranats Tagore**
224 lapp. ar 3 fotografijām.
- 16/17) Prof. Aleks. Dauges — **Goethe**
356 lapp. ar 14 fotografijām un 3 attēliem.
- 18) Prof. Aleks. Dauges un J. Zandera — **Niče**
256 lapp. ar 4 fotografijām un 3 attēliem.
- 19/20) Prof. V. Maldoņa — **Mārtiņš Luters**
392 lpp. ar 7 fotografijām un 11 attēliem.

Katrs numurs maksā tikai 1 latu.

A. Raņķa grāmatu izdevniecība

Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 27.

„Latvju izcilie darbinieki“

serijā jau iznākušas:

- 1) Ant. Birkerta — J. Rainis
192 lapp. ar 3 fotografijām un 1 attēlu.
- 2) Ant. Birkerta — Rūdolfis Blaumanis
192 lapp. ar 3 fotografijām un 1 attēlu.
- 3) Kārļa Kraujiņa — Apsīšu Jēkabs
232 lapp. ar 2 fotografijām un 3 attēliem.
- 4) Doc. Kārkliņa un Kraujiņa — Fricis Bārda
248 lapp. ar 2 fotografijām un 6 attēliem.
- 5) Doc. Kārkliņa un Gobas — Kronvalda Atis
192 lapp. ar 4 fotografijām un 6 attēliem.
- 6) Kārļa Lejnieka — Ādolfs Alunāns
192 lapp. ar 2 fotogr. un 10 attēliem.

A. Raņķa

grāmatu izdevniecība

Rīgā, Kr. Barona ielā 27.

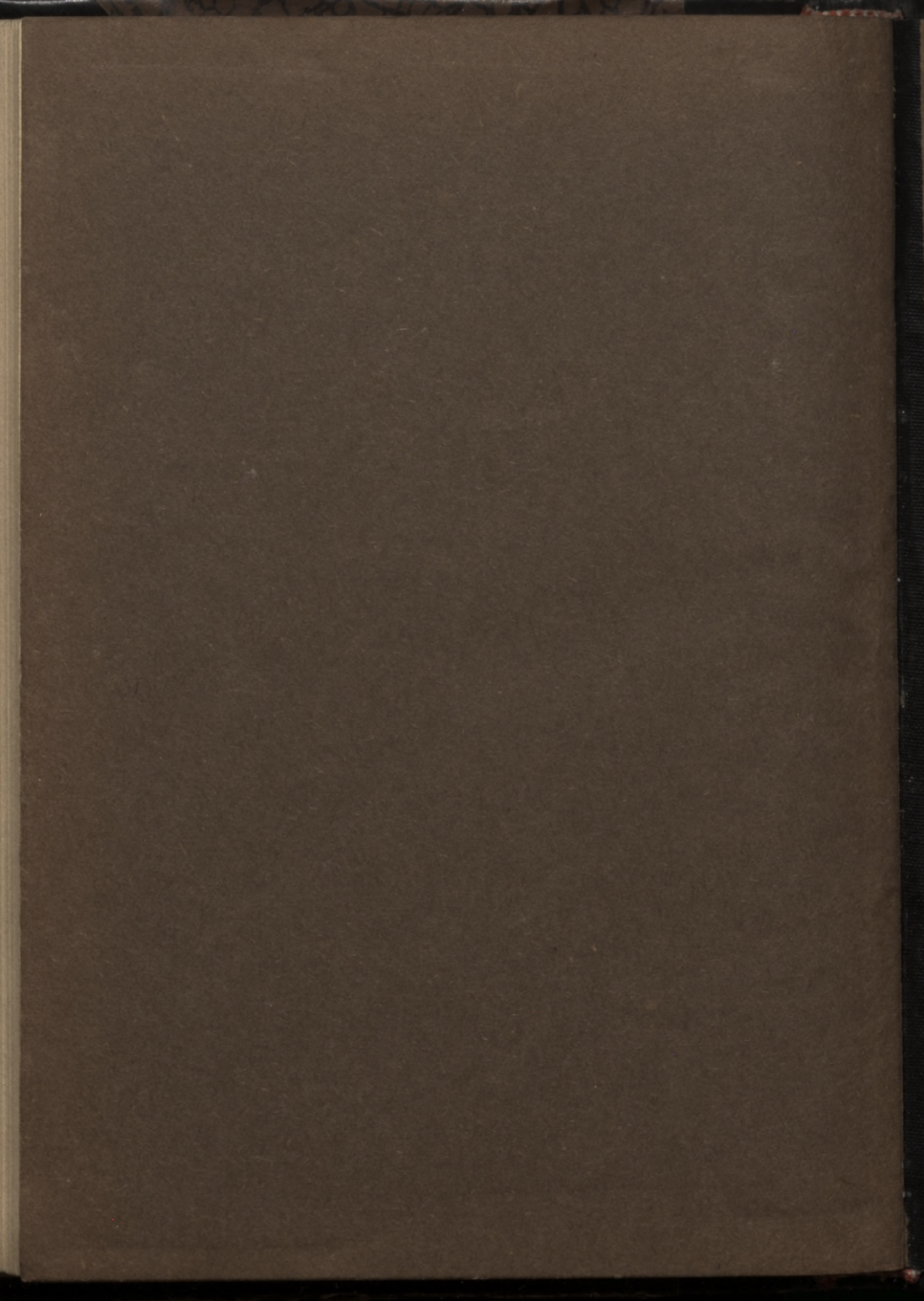
LB 2764

-9.OKT.1937

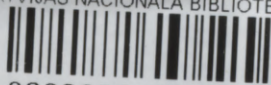
10 2764

Maksā Ls 1.50

A.-S. „Izdevējs” Rīgā.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309056488